

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för stad och land

En Skog, en äng, en vik

- ETT UTVECKLINGSFÖRSLAG FÖR NATURLEK VID TYBBLEKULLEN I ÖREBRO

Jonna Göthlin
Avdelningen för landskapsarkitektur
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet, Uppsala 2018

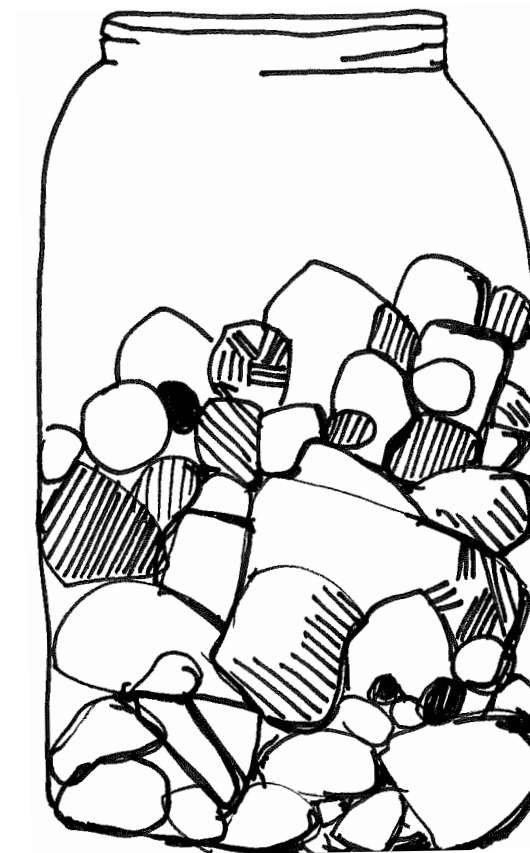
Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet EX0504
Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: Avancerad A2E
©2018 Jonna Göthlin, e-post: jonnagothlin@gmail.com
Titel på svenska: En skog, en äng, en vik. Ett utvecklingsförslag för naturlek
vid Tybblekullen i Örebro
Title in English: A Forest, a Meadow, a Bay. A development proposal for
nature based play at Tybble Hill in Örebro, Sweden
Handledare: Susan Paget, institutionen för stad och land
Examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Kerstin Nordin, institutionen för stad och land
Foton och illustrationer: Av författaren om inget annat anges. Samtliga
foton/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsman.
Originalformat: A3
Nyckelord: naturlek, lekmiljö, naturlekplats, lekplats, barn
Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

FÖRORD

För mig har det alltid varit en självklarhet att leka i naturen. Jag är uppvuxen på en gård utanför Örebro med en skog i ryggen där vi alltid lekte som små. Även om jag har svårt att komma ihåg exakt vad vi lekte så vet jag att vi spenderade timtal ute i naturen under våra lekar, och vi hade våra favoritställen. Det fanns en bäck där vi brukade städa och bygga vattenfall eller skicka flaskpost, och i ett ihåligt träd kunde vi gömma skatter. Jag minns att jag samlade på stenar. Jag plockade bara de allra finaste, de som var helt kritvita, lena mot kinden, glittriga eller runda och lade dem i en stor glasburk. När jag som vuxen hittade burken med stenar såg jag bara en glasburk med grus. Det är lätt att glömma bort magin i omgivningen man ser som barn och det tycker jag är synd.

Naturlek kan erbjuda många kvaliteter för barns lek, men det finns idag flera hinder i samhället som påverkar den. När jag fick höra att Örebro kommun skulle utveckla naturleken i ett antal områden i staden var jag snabb att visa intresse. Jag ville vara med och skapa en lekmiljö som inte dikterar för barnen hur de ska leka, utan tvärt om. Ett landskap där barnen kan härja fritt i miljön och skapa fantastiska platser och lekar utifrån deras egen fantasi. En stor del av utmaningen i detta arbete har varit att se på omgivningen genom ett barns glasögon och hitta tillbaka till den där magin igen, den som jag såg i min stensamling som barn.

Jag vill tacka Mimmi Beckman på Örebro kommun och min handledare Susan Paget, för att de varit mina guider in i barnens värld. Jag vill även tacka förskolan Fröet och Kryddgårdsskolan i Örebro för att de ville dela med sig av sina upplevelser av Tybblekullen.

SAMMANDRAG

Detta arbete är ett exempel på hur man kan arbeta med lekmiljöer i natur för barn. Syftet var att gestalta ett utvecklingsförslag för en naturlekplats med hjälp av kunskap om vad som utgör en god lekmiljö. För att uppnå detta användes tre olika metoder. Metoderna applicerades på Tybblekullen i Örebro kommun, ett naturområde som under år 2018 ska utvecklas för naturlek. Målet är att detta arbete ska vara en inspiration för Örebro kommuns men även för andra landskapsarkitekter och planerare som arbetar med barns miljöer.

De använda metoderna är en litteraturgenomgång, en platsstudie i tre delar och en skissprocess. Genom dessa delar kunde kunskap om barns lek, Tybblekullens fysiska förutsättningar och användning och information om dess styrkor och svagheter insamlas. Detta gav arbetet en grundstruktur. Skissprocessen har varit ett sätt att vidareutveckla informationen och forma denna grundstruktur till ett förslag. Metoden mynnade ut i ett utvecklingsprogram för Tybblekullen där fokus ligger på att ta vara på det naturen erbjuder, bjuda in till platsen och skapa möjligheter för barn att vara kreativa och skapa egna lekmiljöer.

För att hålla samman gestaltningen skapades ett koncept inspirerat från litteraturstudien kallat “en skog, en äng, en vik”. Konceptets tre delar bidrar med en variation av olika material och förutsättningar för att uppnå utvecklingsmålen för Tybblekullens utveckling och stötta och inspirera barnen till lek. Genom utvecklingsförslaget stärks naturmiljön på Tybblekullen och bjuder in barnen till fri lek på egna villkor.

Arbetet avslutas med ett reflekterande avsnitt där bland annat de olika perspektiv som påverkat Tybblekullens utveckling diskuteras. Där lyfts skillnaden mellan det vuxna perspektivet och barnperspektivet och hur dessa två kan vara mycket olika men samtidigt är beroende av varandra. Även svårigheterna med att få in barnperspektivet i gestaltungsprocessen diskuteras och vikten av detta i utvecklingen av lekmiljöer understryks. Avslutningsvis reflekteras kring Tybblekullens fortsatta utveckling och idéer för nya angreppssätt i utvecklingen av lekmiljöer. En idé om att skapa levande gestaltningar där barn och andra besökare genom sin lek och användning själva är med och formar en plats väcks till liv. Resultatavsnittet knyts ihop med förhoppningen om att detta arbete skall inspirera andra till ett annorlunda arbetssätt kring barns lekmiljöer i framtiden.

SUMMARY

The following section contains a brief background of the subject and the research questions of this thesis. It is followed by a description of the methods used to answer those questions and the main results of this work. The main focus points of the discussion concludes the summary.

BACKGROUND AND PURPOSE

Play is a fundamental right for children (Unicef 2009, ss.28-29). Natural playgrounds can offer many qualities for children's play (Norén-Björn 1977). Unfortunately, there are many obstacles in the society today that challenges the children's right to play (Örebro kommun 2017). Growing cities notching on urban green areas and a high focus on playground security have lead to reduced play areas and low-quality play for children (ibid.). The environments for children's play are often created from a grown-up perspective, and does not give children the requisites that they need for high-quality play (Hendricks 2011). Knowledge on how to create good play environments and how to get the children's perspective into the design process is needed to create stimulating and rewarding environments (ibid.).

The purpose of this master thesis is to create a development proposal for a natural playground by the means of what constitute a good play environment. A natural area called the Tybble hill in the municipality of Örebro is the target of this work. The municipality is one of the partners in a vinnova- financed project called *DigiFys*, or *Digital- and Physical Play Environments*, which aim to get more children to play in the nature (Back et al. 2016). I hope to inspire both the municipality of Örebro and other involved in the design of children's environments with this proposal of the Tybble hill as a natural playground.

RESEARCH QUESTIONS

To help reach the purpose of the thesis two research questions were formulated:

- How can the Tybble hill be developed to strengthen its quality as a natural play environment?
- How can requisites for a natural play environment with a high play value be created?

METHOD

To answer the research questions three methods were used; a literature review, a place study and a sketching process. All methods are connected, and together they result in a development proposal for the Tybble hill. How they are connected are described in figure 4.

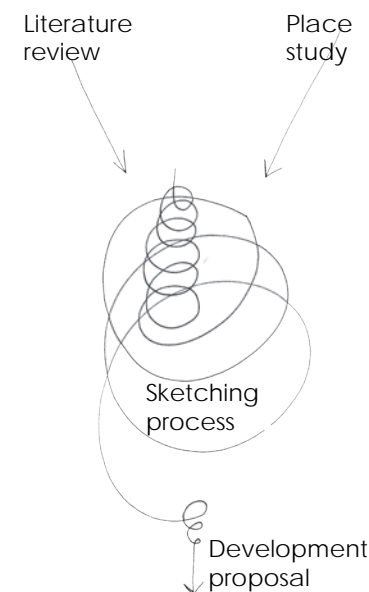

Figure 4. The three different methods were run-through several times by sketching before getting a result that answers the research questions.

Literature review

The aim of the literature review was to get a theoretical background to the subject, and to learn what qualities are necessary to create a good play environment for children. The literature review provided me with knowledge of the subject *play* based on these questions; What is play, why should children play, what prevents them from playing and what requisites is needed for high-quality play?

Place study

In order to learn more about the Tybble hill as the object of the development, a place study were implemented. The place study consists of tree parts: an inventory, an analyse of the Tybble hill as a play environment and a play-date.

The inventory were based on criteria from the literature review. The aim was to get a clearer picture of The Tybble hills physical circumstances, and understand how the physical circumstances of the Tybble hill affects the usage and the experience of the place. Also to get knowledge about the scale, challenges and possibilities of the location.

The aim of analysing the Tybble hill as a play environment was to get knowledge of how the location serve as a play environment today, and learning what can be improved. I used a check-list from the DigiFys project to do this

and it gave knowledge in the Tybble hills possibilities and challenges as a play environment.

The play-dates were performed as child-lead tours, inspired by Sofia Cele (2006). This was to get as much of the child's perspective into the analysis as possible.

Sketching

Sketching was a way to evolve and explore information and ideas throughout the whole process of this master thesis.

THE TYBBLE HILL

The Tybble hill is nature area of four hectare, located in the southeast of Örebro. It consists of a hill with two hilltops with vegetation of both solitaires and groves. Most of the area is meadow, except from the most northern and western parts. Schools from the surrounding areas come to this place for sledding in the winter or to play in the groves or on the hills. But it's also a popular destination for other user-groups.

Picture 2. The Tybble hill in springtime, a popular location for children, but also for other user-groups, like students.

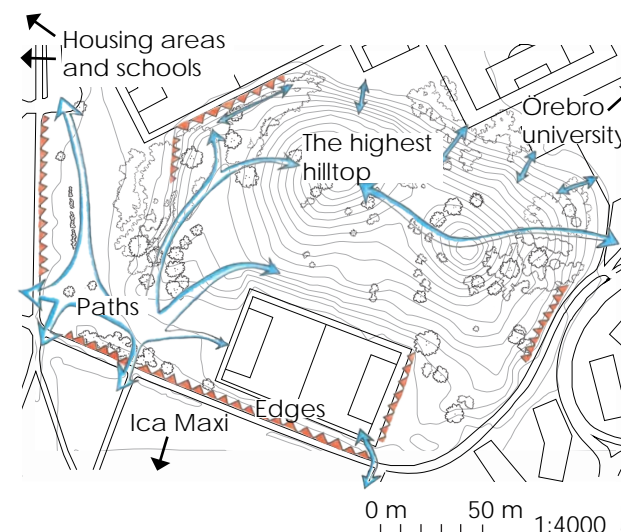

Figure 13. A map showing an analysis of paths and edges inspired by Kevin Lynch (1960). Most visitors arrive from schools and housing-areas in the southwest and from Ica- Maxi grocery store in the south. Höjdkurvor©Örebro Kommun 2018.

DEVELOPMENT

The results from the literature review, the place study and the Tybble hill as a play environment gave rise to development goals that could make the Tybble hill a better play environment. These were:

AN INVITING PLACE

Entrances to the Tybble hill should be strengthened to attract visitors and encourage children to explore the nature of the place. Sight-lines will bring visitors from the surrounding and lead them further into the landscape.

A RICH LANDSCAPE

The Tybble hill should have a varied landscape with lots of different loose materials and requisites for children to be creative.

A PLACE FOR ALL

The Tybble hill should include spaces for different user-groups to stay on, regardless of age or sex. The accessibility will be improved to open up for even more visitors.

A UNITED PLACE

The Tybble hill should be held together as a whole by a continuous path through the place and by creating a united identity for the place.

JOY OF DISCOVERY

Spaces on the Tybble hill should be left untouched from design to encourage children's joy of discovery, and make it possible for them to find their own spaces in the environment.

A PLACE FOR ALL SENSES

The place should stimulate the children's and other visitors every sense.

UTILIZE THE ASSETS

The development should regard and utilize the assets that the Tybble hill offers in its topography and vegetation.

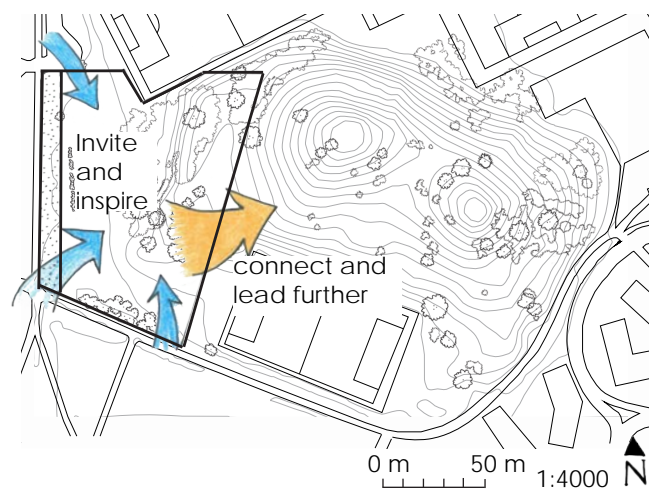

Figure 20. A sketch showing the main idea with the development, which is to invite and inspire children to play in the nature. An area close to the most commonly used entrances will be in focus for the proposal.

The concept

To create a uniform design, a concept were used. The concept is called “a forest, a meadow, a bay” and is based on a citation by Eva Norén-Björn where she explains that the best environments for children are the most varied ones, and that there can be no greater variations found than in the nature itself (1977, s. 191). With this concept I wanted to give children variation and requisites and simultaneously preserving as much of the existing nature as possible.

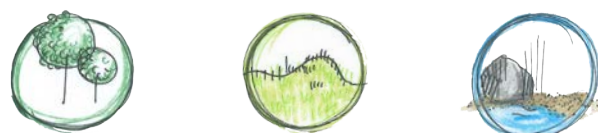

Figure 40. The three parts of the concept “a forest, a meadow, a bay” brings different qualities to the design.

Figure 41. Sketch of how the three parts of the concept are distributed on the surface. The topography has influenced a lot. The entrances also connect to the concept.

PROPOSAL

The main theme for the proposal is to inspire children to play. The idea is to let the landscape of the Tybble hill to take over and offer inspiration and a multitude of possibilities for children to create their own play and play spaces. This is an environment that doesn't tell children how to play, but rather let them play wildly and freely, with their own creativity and imagination as instruments. The main focus in the development proposal is on the entrances inviting children to play in the natural environment. Therefore, sight-lines and pathways are enhanced on the Tybble hill.

The impact of the design decreases the closer to the forest you get, this is to create a soft transition between the designed and the wild. The proposal includes an addition of different materials to the area. To link the focus area of play with the Tybble hill as a whole, and to connect with the identity of the Tybble hill, a rolling landscape is shaped with hills and piles of sand. The vegetation is also transformed to a meadow to link the vegetation with the meadow on the Tybble hilltops. The main path is coated with stone dust to enhance the accessibility to the area.

Figure 42. Illustration of the play development on the Tybble hill. An accessible main path leads the visitor through the different parts of the design. Smaller paths connecting to the main path inspires to explore the area further. To connect the focus area for play with the Tybble hill as a whole, the main path continues to the east.

DISCUSSION

Many reflections and insights have been generated during the work of this thesis, mostly connected to different perspectives concerning play development and my role as a landscape architect.

The largest challenge during the process have been to see the environment through the eyes of a child, and also to include their perspective in the design-process. As a landscape architect I want to create beautiful environments, but the aesthetic impression is very different between children and adults (Hendricks 2011). Children use all their senses to read the environment and they are often more focused on the process than the result (ibid). It has been challenging for me to balance these two perspectives, most difficult was leaving the environment open and flexible, and not overwork it. I used child-lead walks to get the children's perspective into the thesis, it proved to be harder than I thought. Both to get information and also to know which information to take with me and not. As an extension of this master thesis it would be interesting to learn more about how to involve the children in the design process and how to interpret and process the information given. I will keep an eye on this area of research in the future.

Something that surprised me a lot throughout my work was how bad the knowledge of play is among adults. I also discovered how bad my own knowledge was. I believe that everyone, and especially the people involved with children and their environments, could benefit from learning more of this subject area. Even though adults have been children themselves, adults might never fully understand children. For this reason, I believe is really important to actually involve children in the design process and let them be creative in their play environments. We don't always have to understand their play, just give them the space and requisites required to play in their own way.

The result of the development proposal is one of many possible answers to the research questions for this thesis and is a product of the methods used. One of the most important lessons learned is that no play environment can contain everything, but they can be flexible so that they don't exclude anyone. I think that this master thesis can open up for an alternative way of designing play environments for children. Creating environments that children themselves can make something of. This work has shown how the process is the most important criteria for children's play, not the result. Children have to be able to modify their surrounding and make it their own. It's an interesting thought that the environment isn't finished when the design proposal is. Children's environments should be living landscapes which constantly changes by the usage.

INNEHÅLL

INLEDNING8	PLATSSTUDIE TYBBLEKULLEN20	TYBBLEKULLENS UTVECKLING38	REFLEKTION55
Bakgrund9	Inventering21	Utvecklingsmål39	Diskussion56
Naturlek9	Omgivning.....21	Fokusområde för lekutveckling40	Balans i gestaltningen56
Lek i Örebro kommun9	Topografi22	Ett koncept växer fram41	Tybblekullens framtida utveckling...56-57
Tybblekullen9	Vegetation23	Kullarna på kullarna41	Metoddiskussion57
Problematisering9	Karaktärer24	Kullar och gropar41	Lekträffarna.....57
Syfte.....10	Stigar och entréer25	En ny tanke41	DigiFys-bedömning.....57
Frågeställningar10	Knutpunkter25	En skog en äng en vik41	Slutord58
Avgränsning10	Stråk och barriärer26	Inledande skissarbete.....42	
Begrepp10	Rumslighet27	Former42	REFERENSER59
Lek10	Mörker och ljus27	Entréer42	Publicerat material60
Lekmiljö10	Aktiviteter28	Platsens grundförutsättningar42	Opublicerat material60
Lekvärde10	Spår av lek.....29	Konceptets delar43	Bilaga 166
Naturlekplats10	Våraktiviteter28	Konceptets förankring43	
Oprogrammerat.....10	Outnyttjade ytor28		
Rumslighet.....10	DigiFys- bedömning.....30	FÖRSLAG- EN SKOG, EN ÄNG, EN VIK.....44	
Barnperspektiv.....10	En attraktiv miljö30	Utvecklingsförslag45	
Metoder11	Sociala värden30	En skog46	
Litteraturgenomgång11	Fysisk aktivitet30	Entré skog46	
Platsstudie11-12	Kreativa värden30	Stockstigen47	
Skissprocess12	Nya upptäckter30	Skogsstigen47	
LITTERATURGENOMGÅNG.....13	Lekträffar31	Belysning47	
Varför är lek viktigt?14	Lekträff 1- Förskolan fröet31-33	Siktlinjer48	
Kroppen och omgivningen14	Kommentarer från pedagogen.....33	Materialhögar44	
Fysisk aktivitet14	Lekträff 2- Kryddgårdsskolan34-35	Utkiksplatsen49	
Mental och social utveckling14	Kommentarer från pedagogen.....35	Smygen.....49	
Problematik kring barns lek14	Slutsatser av platsstudien36	Fågelholkar49	
Barn byggs bort14	Grundförutsättningar36	En äng50	
Den standardiserade lekplatsen15	En livfull plats36	Entré äng50	
Högt säkerhetstänk15	Kreativitet.....36	Sittplatser51	
Vuxna ser annorlunda på lekmiljön15	En plats för fysisk utmaning36-37	Måbärsbuskar.....51	
Förutsättningar för goda lekmiljöer15	Observera och studera naturen37	Kullarna på Tybblekullen51	
Grundförutsättningar15-16		Insektshotell52	
En livfull plats16		Åskådarplatserna.....52	
En lockande identitet16		Den södra grillplatsen52	
Kreativitet och fantasi17		En vik53	
Att testa sina gränser18		Entré vik53	
Estetik och sinnesupplevelser18		Vattenlek54	
Slutsatser19		Sandlek54	
Vägar till en god lekmiljö.....19		Genvägen54	

INLEDNING

• BAKGRUND • SYFTE • FRÅGESTÄLLNINGAR •
• AVGRÄNSNING • BEGREPP • METOD •

BAKGRUND

Det var under en inspirationsträff för examensarbeten i november 2017 som jag fick upp ögonen för att arbeta med naturlek för barn. Tre anställda vid *Institutionen för Stad och Land* på SLU, som på olika sätt arbetar med utemiljöer för barn och unga, höll i denna träff för att inspirera oss till att skriva om ämnet. Där fick jag höra att man i Örebro kommun planerade att utveckla ett antal lekplatser för naturlek. Eftersom jag är uppvuxen i Örebro så kändes det spännande att få fördjupa sig i en plats just där. Att det sedan skulle vara en plats för just naturlek var något som tilltalade mig, då jag själv uppskattar naturen mycket.

NATURLEK

Att leka är en rättighet, *Artikel 31* i FN:s konvention om barns rättigheter säger att alla barn har rätt till rekreation och lek anpassad efter ålder (Unicef 2009, ss.28-29). Barnens fysiska och mentala utveckling påverkas av deras möjlighet att leka fritt, och detta påverkas i sin tur av deras uppväxtmiljö (Örebro kommun 2017, s.3). Naturmiljöer utgör ofta de mest stimulerande och varierade miljöerna för lek som ett barn kan ha (ibid.). Utomhus är barn mer fysiskt aktiva, de har större frihet i sina rörelser och kan vara med och skapa och uppsöka spännande situationer (Mårtensson 2005, s.3).

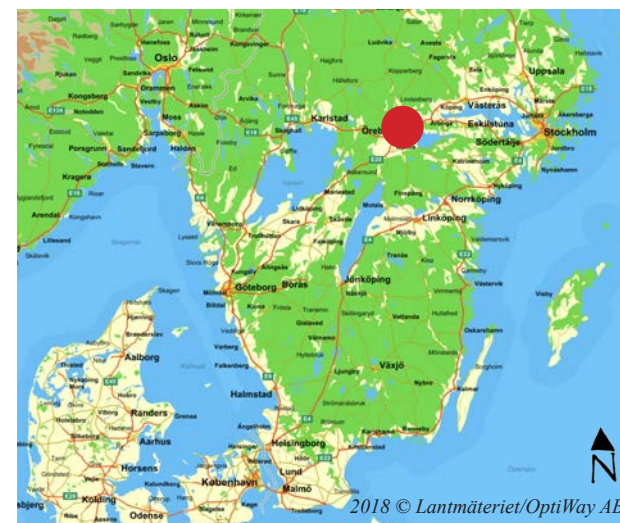
Enligt Naturskyddsföreningen (2011, s.9) bidrar naturen med fler sinnesintryck än en miljö inomhus, då det finns fler material att undersöka och chans att använda alla sinnen. De tar även upp att naturen kan hjälpa barn att tänka mer flexibelt genom att de lär sig att anpassa sig efter oförutsedda situationer som ofta uppstår i naturen (ibid.). Miljöpsykologen och forskaren Fredrika Mårtensson skriver i en artikel om utomhusleken att fantasin blir livligare hos barnen när de är omgivna av natur. Hon menar att samtal och sång blir vanligare och att samspelet mellan den fysiska omgivningen och barnet ökar välbefinnandet (Mårtensson 2005, s.5). Vidare menar Mårtensson att om en lekmiljö är bra så kan barnen komma in i något som kallas vidlyftig lek. Med vidlyftig lek menar Mårtensson att barnen är rörliga både med kroppen och i sinnet, de ser möjligheterna i omgivningen och blir inspirerade av den, de släpper på kontrollen och låter landskapet styra leken (Lenninger & Olsson 2006, ss.18-19).

LEK I ÖREBRO KOMMUN

Örebro är en kommun belägen i östra Närke med Hjälmarens strand på dess östra sida. Kommunen har idag ungefär 150 000 invånare och befolkningmängden beräknas öka kraftigt de närmsta tio åren, vilket påverkar

stadsplaneringen och kommunens verksamheter (Örebro kommun 2018). I Örebro kommun satsar man på natur- och rekreationsområden och att även göra dessa tillgängliga för barn. Där har man planerat att utveckla flera områden för naturlek. Målet med utvecklingen är att öka lekvärdet och variationen i kommunens offentliga lekplatser (Örebro kommun 2017). De vill bland annat att fokus ska ligga på att skapa sociala och attraktiva lekmiljöer med många olika lekvärdet, i stället för att skapa lekplatser med lekredskap (ibid.). Kommunen har konstaterat att tillgången till lekplatser är god då det genomsnittliga avståndet till en offentlig lekplats knappt är 300 meter, men att variationen mellan lekplatserna i staden är sämre (Örebro kommun 2017, s.3). Många lekplatser innehåller idag samma slags lekutrustning och har därför ett begränsat lekvärde (ibid.).

Flera kommuner i Sverige använder sig av planeringsverktyg för att höja och stärka lekvärdet och ändamålsenligheten i utemiljöer (Jungmark och Åkerblom 2017). Örebro kommun är inget undantag, där har man tagit fram riktlinjer för analys, planering och utformning med syftet att bland annat öka beställarkompetensen inom kommunen*. En del av detta har varit ett samarbete med det pågående vinnoa-finansierade projektet DigiFys (Digitala och fysiska lekmiljöer) som leds av KTH (ibid.). DigiFys är ett pågående projekt där landskapsarkitekter och designers samarbetar för att utveckla barns lekmiljöer (Back et al. 2016). Huvudmålet är att få fler barn att leka utomhus genom att involvera digital teknik i lekmiljön (ibid.). Inom projektet utvecklas också ett verktyg för att utvärdera och kvalitetssäkra lekmiljöer, detta verktyg har Örebro kommun använt som hjälpmedel för att utvärdera sina utemiljöer för lek*.

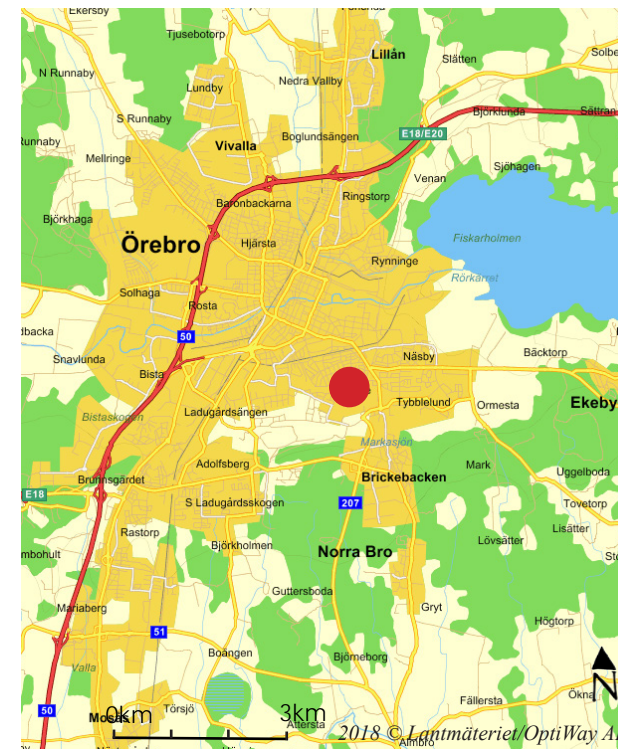

Örebros läge i Sverige.

*Samtal med Susan Paget, SLU, 2018-06-07

TYBBLEKULLEN

En av platserna som Örebro kommun ska utveckla under år 2018 är Tybblekullen, strax söder om Sörby. Tybblekullen är en ängsbeklädd hög kulle med två toppar som omges av trädgångar kring släntfoten. Vid första anblick ses inte platsen som en lekmiljö, men barn från intilliggande skolor går till Tybblekullen för att leka i dess höga backar och snåriga skogsdungar. Vintertid används kullens toppar flitigt som pulkabackar av både stora och små. Från dessa toppar har man bra utsikt och kan bland annat överblicka Örebro centrum.

Figur 1. Karta som visar Tybblekullens position i förhållande till Örebro stad.

Figur 2. Tybblekullen är som ett grönt rum mitt i Örebros sydöstra bebyggelse.

PROBLEMATISERING

Det finns idag många krafter i samhället som hindrar barns tillgång till utemiljöer för lek, en av dessa är urbaniseringen av städer (Norén-Björn 2016, s.144). Urbaniseringen innebär inte bara att platser för barns lek byggs bort, utan även att barriärer i form av stora vägar och annan bebyggelse påverkar barnens rörelsefrihet. Ett stort problem med dagens lekplatser är också att barnen ofta blir förbisedda då det blir mycket fokus på saker som säkerhet, ekonomi, och skötsel, trots att det är barnen som borde vara i fokus när det gäller deras miljöer (Jansson 2016, s.160).

Som blivande landskapsarkitekt anser jag att min roll är att vara en brygga över till barnens värld för att skapa så bra lekmiljöer som möjligt för dem. Med detta som utgångspunkt till mitt examensarbete ville jag skapa ett utvecklingsförslag för en naturlekplats. Målet är att detta arbete skall fungera som inspiration för Örebro kommuns fortsatta arbete med Tybblekullen under år 2018.

Bild 1. Tybblekullen i mars, många använder backarna för att åka pulka i.

Bild 2. Tybblekullen i april. En populär plats för picknick.

SYFTE

Syftet med detta arbete är att skapa ett utvecklingsförslag för en naturlekplats med hjälp av kunskap om vad som utgör en god lekmiljö.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur kan Tybblekullen utvecklas för att stärkas som naturlekplats?
- Hur skapar man förutsättningar för naturpräglade lekmiljöer med höga lekvärden?

AVGRÄNSNING

Arbetet fokuserar tematiskt på hur man genom gestaltning kan öka lekvärdet i ett naturområde. Lek i natur är också det område som teorin begränsats till. Målgruppen för utvecklingen av Tybblekullen har fokuserats till barn mellan 1-12 år då Örebro kommun i sina riktlinjer för lekplatser har detta som målgrupp för sina lekplatser i parker och naturmiljö (2017, s.9).

Genomgående finns ett stort fokus på att ta in barnperspektivet i arbetet. Detta görs bland annat genom att försöka förstå hur barn använder sin omgivning i lek och se på hur de kan använda sig av Tybblekullen som lekmiljö.

Gestaltningen begränsas till analyser, program och en illustrationsplan utan att gå vidare på djupet med mer tekniska ritningar. Förslaget har även begränsats till att behandla ett mindre fokusområde för lek på platsen då Tybblekullens naturmiljö även är viktig för andra användargrupper.

BEGREPP

Nedan redovisas återkommande begrepp och hur de används i detta arbete.

LEK

Jag har valt att utgå från Stuart Browns (2009, ss.17-18) beskrivning av lek. Enligt Brown är leken en frivillig handling utan ett egentligt syfte, det är något som vi naturligt lockas till att göra för att det är kul. Brown menar att när vi leker vill vi oftast inte sluta och vi förlorar greppet om tid, den är inte viktig. I leken är vi mindre självmedvetna och kan gå in i andra roller, vi är också öppna för slumpartade händelser och improvisation (ibid.).

LEKMILJÖ

Med lekmiljö menas alla fysiska miljöer där barns lek äger rum. En lekmiljö behöver inte ursprungligen vara skapad för barn eller lek, utan kan också ses som de platser som barn tar i anspråk för leken.

LEKVÄRDE

Med lekvärde menas hur väl lekmiljön tillgodoser barnens lek. Lekvärdet påverkas av både miljöns utformning och elementen i denna. En lekmiljö med högt lekvärde benämns i detta arbete som en god lekmiljö.

NATURLEKPLATS

Begreppet naturlekplats behandlas som en lekmiljö i, eller i anslutning till natur. Naturlekplatsen har en friare gestaltning än en traditionell lekplats, och domineras av oprogrammerade lekelement som inte signalerar något särskilt användningsområde.

OPROGRAMMERAT

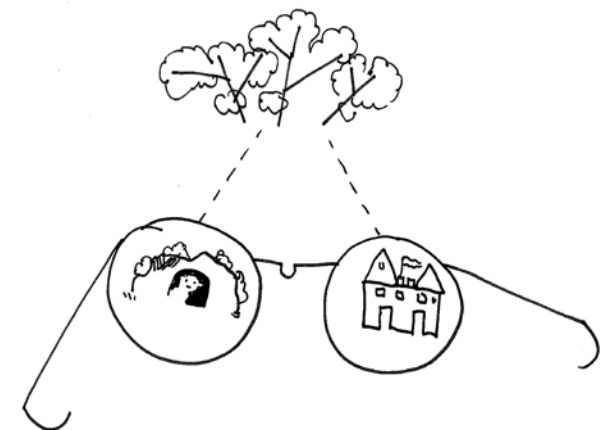
Med oprogrammerat åsyftas ytor och element som för barn och unga inte signalerar användning på ett förutbestämt sätt. Det som är oprogrammerat är därmed mycket fritt till sin användning.

RUMSLIGHET

Rumslighet behandlas som en upplevd avskärmning från omgivningen bestående av golv, väggar och/eller tak. Rumslighet kan skapas av växtlighet, terräng och byggda element. Det kan ge skyddande och omfamnande känslor.

BARNPERSPEKTIV

Med barnperspektiv syftar jag på hur vi vuxna försöker se världen ur ett barns ögon. Detta bör inte förväxlas med barnets perspektiv vilket är barnets faktiska perspektiv, inte hur vi vuxna tolkar det. Enligt barnpsykolog Eva Norén-Björn kan ett sätt att lyfta barnperspektivet vara att låtsas att man tar på sig "barnglasögon" så att man ser omgivningen med ett barns ögon (Norén-Björn 2016, s.25).

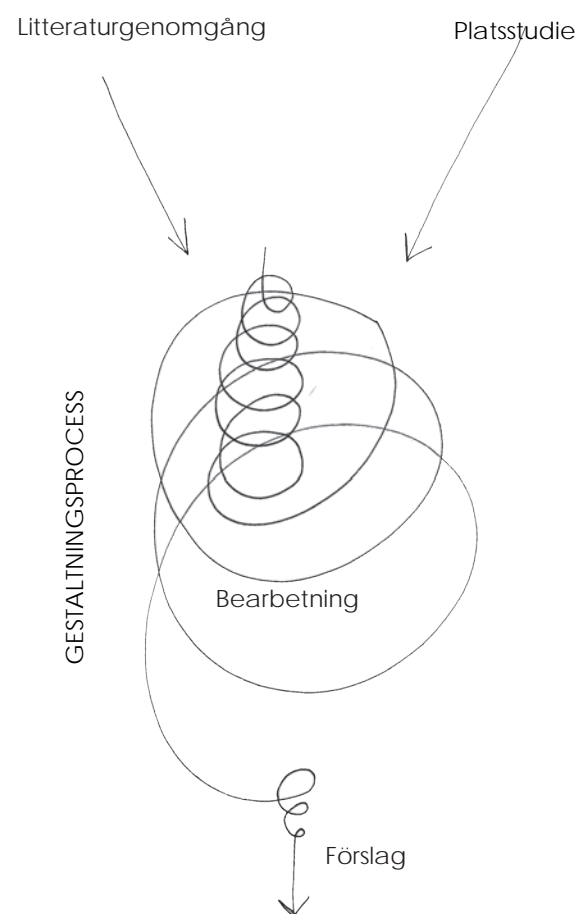

Figur 3. När barnglasögonen är på så ser man miljön utifrån dess möjligheter, inte bara dess utseende. Kanske ser man en grotta eller ett slott när man tittar på en buske.

METODER

I detta avsnitt beskrivs de tre metoder som använts för att uppnå syftet med detta arbete: litteraturgenomgång, platsstudie och skissprocess. Metoderna har omarbetats flera gånger under arbetet. Till en början gick arbetet mest ut på att samla in material och lära mig mer om ämnet lek i natur. Sedan övergick arbetet till att behandla Tybblekullen som landskap och lekmiljö där jag försökte förstå Tybblekullen utifrån dess fysiska förutsättningar. Genom skissprocessen kunde jag komma fram till hur Tybblekullen kan utvecklas för att stärkas som naturlekplats. Skissandet har varit ett sätt att bearbeta idéer och information under hela arbetet och ett verktyg för att få fram ett utvecklingsförslag.

Jag har förutom min handledare på SLU även bollat mina idéer och mitt arbete med Mimmi Beckman, planerare på parkenheten, tekniska förvaltningen, Örebro kommun.

Figur 4. Skiss som visar processen genom arbetet och de olika delarna i metoden. Från litteraturgenomgången till ett utvecklingsförslag.

LITTERATURGENOMGÅNG

Målet med litteraturgenomgången var att få en teoretisk grund till ämnet. Genom litteraturen fick jag insikter om de utmaningar och möjligheter som finns för barns lek i natur. Genomgången utfördes med hjälp av litteraturtips som erhöles tidigt från min handledare Susan Paget och även från min kontakt på Örebro kommun, Mimmi Beckman. Med hjälp av denna litteraturs referenslistor kunde sedan en fördjupning i ämnet göras.

Litteraturgenomgången har omfattats av både avhandlingar och vetenskapliga artiklar, samt mer populärvetenskapliga böcker. Två viktiga referenser har varit *Plats för lek* (2016) sammanställd av Marit Jansson och Åsa Klintborg Ahlklo och *Lek äger rum* (2006), sammanställd av Anna Lenninger och Titti Olsson. Dessa två böcker berör olika forskares erfarenheter kring barn och deras lekmiljöer, vilket bidragit till en god insyn i ämnet och vad som menas med "god" lek. Dessa böcker har även lett mig vidare till de enskilda forskarnas avhandlingar och artiklar.

Teorin från litteraturgenomgången låg till grund för hur gestaltningen i detta arbete löstes, men har även varit ett ankare för övriga metoder och för att kunna tolka resultatet från dessa. Litteraturgenomgången skedde till stor del under de första veckorna av arbetet, kompletteringar gjordes allt eftersom det uppstod behov.

Bild 3. Mycket litteratur bearbetades i litteraturgenomgången för att få en så bred grund som möjligt inom ämnet lek.

PLATSSTUDIE

Under arbetets gång har platsbesök gjorts löpande för att lära känna Tybblekullens fysiska förutsättningar och omgivning. Platsstudien är indelad i tre steg. Först utfördes en mer traditionell inventering av platsens fysiska förutsättningar, detta följdes av att pröva ett verktyg för bedömning av Tybblekullens lekvärde. Verktöget som användes är en prototyp konstruerad inom DigiFys-projektet. Avslutningsvis utfördes också en lekträff på platsen tillsammans med barn från närliggande skolor för att gå in mer i detalj kring hur leken är knuten till Tybblekullens miljö. Sex gånger har platsen besökts i månaderna december, februari, mars och april 2018. På så vis kunde fler än en klimatsituation täckas in i studien. Alla platsbesök utfördes till fots och observationer antecknades direkt på enkla kartor och foton. Under alla tillfällen var Tybblekullen snöklädd utom vid det sista besöket som ägde rum den 14 april.

För att få en känsla av platsen gjordes ett inledande besök tillsammans med Mimmi Beckman den 26 december 2017. Vi rörde oss över platsen och jag fick information kring dagens användning, både ur ett barn- och ett allmänt perspektiv. Syftet med detta besök var att bilda mig en uppfattning kring platsens skala och de utmaningar som jag stod inför.

Figur 5. Platsstudien utfördes i tre steg för att få flera lager av information om platsen som natur- och lekmiljö.

1. Inventering

Under fyra av platsbesöken gjordes inventeringar på Tybblekullen för att få en tydligare bild kring platsens fysiska förhållanden och skapa större förståelse för hur platsens fysiska förutsättningar påverkar användningen och upplevelsen. Metoden anpassades för att bedöma platsen som lekmiljö, detta gjordes med hjälp av resultatet från litteraturstudien. Inventeringarna ägde rum den 8 och 9 februari samt 9 och 10 mars. Vid dessa tillfällen fotograferades även Tybblekullen.

Det som studerades under inventeringarna var:

- Tybblekullens omgivning
- Topografi
- Vegetation
- Karaktärer
- Stigar och entréer
- Knutpunkter
- Stråk och barriärer
- Rumsligheter
- Mörker och ljus
- Aktiviteter
- Spår av lek

Topografin studerades efter hur branta backarna upplevdes att gå uppför. Vegetationen inventerades och indelades i olika karaktärsområden beroende på artsammansättning och täthet. Tybblekullens karaktärer och rumsligheter studerades också då detta enligt litteraturstudien har en väsentlig roll för barns lek. Ett samtal med parkingenjör Gustav Älgå, Örebro kommun utfördes också för att få reda på mer angående Tybblekullens fältskikt.

Stigar och entréer inventerades genom att studera flygfoton av Tybblekullen och sedan jämföra dessa med upptrampade stigar på platsen. Snön på marken gav ledtrådar kring rörelserna på platsen. Knutpunkter, stråk och barriärer studerades genom att observera hur människor rörde sig på platsen och vilka vägar de tog. Med barriärer menas tydliga linjer och gränser i omgivningen som kan vara svåra att ta sig över eller förbi, och med knutpunkter platser där stråk korsas eller samlingsplatser. Rumsligheten har betydelse för dynamiken i en lekmiljö, därför inventerades även denna på platsen. Detta gjordes genom att röra sig genom miljön och anteckna på en karta var rumsligheter uppfattades av mig.

Mörker och ljus inventerades först genom att anteckna på en karta var belysningsarmaturer finns på och intill Tybblekullen. Detta kompletterades med en kvällsstudie den 10 mars kl. 21:00, där platsen observerades i mörker för att se hur belysningen på platsen upplevdes.

Under alla platsstudier på Tybblekullen observerades även vilka aktiviteter som utfördes på platsen och var. Detta gjordes med syftet att öka förståelsen för platsens betydelse och användning. Spår från olika lekaktiviteter registrerades också på en karta i samband med detta för att få en bild av var barn föredrar att leka och med vad.

2. DigiFys- bedömningen

För att bedöma platsens lekvärde och hitta styrkor och svagheter lekmiljöns kvalitet användes DigiFys verktyg för lekmiljöer med hög kvalitet (se bilaga 1). DigiFys-verktyget är skapat med tanken att användas av kommuner och ge dem en överblick i styrkor och svagheter i offentliga lekmiljöer, den är baserad på en målbild utifrån forskning kring barns lek och utveckling (Digifys 2017). Detta verktyg har redan prövats på två platser i Örebro och i detta arbete fick jag möjlighet att testa det även på Tybblekullen. DigiFys-verktyget är indelat i fem målområden utifrån olika värden som behövs i en lekmiljö. Verktyget var arbetsmaterial under utveckling då detta arbete skrevs och versionen som använts fick jag tilldelad i december 2017. Denna version är utformad som en checklista man tar med sig ut i fält och borrar av olika kvaliteter som kan finnas i en lekmiljö. DigiFys projektledning har gett mig tillstånd att pröva deras material i detta examensarbete för att ha något att utgå ifrån i bedömningen av Tybblekullen som lekmiljö.

DigiFys-bedömningen utfördes på plats den 7 februari 2018. För att inte missa någon del rörde jag mig först i kantzonen av området för att sedan följa de stigar som fanns på platsen. Sedan rörde jag mig fritt genom de delar av området som inte hade någon upptrampad stig men som ändå kan användas för lek. Vid ett tillfälle fick platsen återbesökas för kompletteringar. Detta återbesök gjordes i samband med analysen den 10 mars 2018.

3. Lekträffar

Lekträffar utfördes för att bättre förstå hur barn använder sig av platsen och hur väl den fungerar som lekmiljö idag. Detta var ett sätt att få in ett barnperspektiv av Tybblekullen. Lekträffarna utformades som barnledda gåturer, inspirerat av Sofia Celes metod där barnen själva får visa var de brukar leka och berätta om sina platser (Cele 2006). Detta kompletterades med att observera barnens fria lek på platsen. Anteckningar fördes över hur barnen lekte och vilka val de gjorde. Enligt Eva Norén-Björn så är detta ett sätt att lyssna till barnen och få in deras perspektiv (ibid., s.16).

Jag fick via Mimmi Beckman på Örebro kommun kontakt med två skolor som regelbundet besökte platsen, och vi bokade tillsammans in dessa lekträffar. Den första lekträffen skedde med 5-6 åringar på Fröet förskola den 8 februari 2018 och den andra lekträffen med 7-8 åringar på Kryddgårdsskolan den 9 februari 2018. Dessa två skolor ligger båda inom en 500- meters radie från kullarna. De

valdes dels på grund av deras närhet och regelbundna besök på platsen, dels för att de redan hade en etablerad kontakt med Mimmi Beckman och därför kunde ställa upp med kort varsel. Grupperna fick inte vara för stora så att det blev svårt att kommunicera och observera barnen och det var viktigt att träffa barn med olika ålder. Frågor ställdes till barnen under gåturer för att få kompletterande information till det som visades och observerades.

De frågor jag ställde till barnen under besöket var:

- Var brukar du vara?
- Vad brukar du göra här?
- Är det någonstans du inte får vara?
- Är det något du tycker är läskigt här?
- Vad gör du här när det inte är snö?/
- Vad gör du här på sommaren?

Dessa frågor fick barnen fritt prata kring och de kunde leda mig till de platser och element som de berättade om. Frågorna kompletterades med följdfrågor av mig när det fanns behov, exempelvis: när, varför, med vem och var. Jag ställde frågor till barnen när jag ansåg att deras lek inte skulle störas för mycket.

Anteckningar och foton togs på platserna där barnen befunnit sig under lekträffen. Jag hade inte tillåtelse att fotografera barnen, därför lämnades de utanför mina bilder. Enstaka foton togs där man kan se barn men ej identifiera dem. Efter lekträffarna fotograferade jag de platser som varit aktuella i leken eller som barnen talat om. Jag passade även på att skriva rent mina anteckningar innan detaljerna gått i glömska och jag fyllde i luckor från mitt eget minne. Mimmi Beckman som var med under lekträffarna antecknade också sina observationer. Dessa anteckningar fick jag ta del av. De blev ett stöd som kunde bekräfta och komplettera mina egna anteckningar.

För att komplettera informationen jag fått från lekträffarna utfördes även samtal med pedagogerna. Dessa samtal kompletterades med frågor som jag ställdes via mail för att de skulle få mer tid att fundera och svara. Utöver detta fick de gärna också berätta fritt om deras personliga upplevelse av lekmiljön på Tybblekullen.

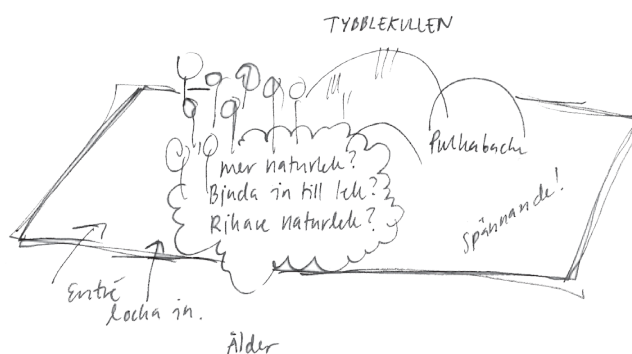
De frågor jag ställde till pedagogerna var:

- Hur ofta tar ni med barnen till Tybblekullen för att leka?
- Hur varierar leken mellan årstiderna?
- Är det någonstans som barnen inte får leka?
- Upplever ni att barnen vistas extra mycket på något ställe?

SKISSPROCESS

För att bearbeta materialet i detta arbete har skissande skett kontinuerligt. En arbetsbok har använts från första dagen för att skissa och anteckna i. Syftet med att skissa har varit att hjälpa mig att tolka intryck, testa idéer och bearbeta frågor och problem. Skisser har också använts för att skapa struktur igenom arbetets olika delar. Det har varit ett sätt att steg för steg prova mig fram till ett koncept och en gestaltning för utvecklingen av Tybblekullen.

Skissprocessen var till en början mer tematiskt i vad lek i natur skulle kunna vara. Mot slutet av arbetet skedde skissprocessen mer direkt kopplat till gestaltningen av lekmiljön vid Tybblekullen i Örebro, och då också på en mer detaljerad nivå. Att se på problem och idéer utifrån den specifika platsen och de lokala förutsättningarna har varit viktigare längre fram i arbetet. Då har det största verktyget varit analys- och programskisser. Skissprocessen har inte varit en rak process utan snarare spiralformad där nya intryck och information omarbetats tillsammans med gamla genom pennan, om och om igen.

Figur 6. Den första skissen som gjordes under det inledande besöket av platsen. Grundtanken som syns här har funnits med genom hela arbetet.

Figur 7. Skiss från ett senare skede när aktiviteter började kopplas till Tybblekullens lekmiljö.

LITTERATURGENOMGÅNG

- VARFÖR ÄR LEK VIKTIGT? • PROBLEMATIK KRING BARNS LEK •
- FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR GODA LEKMILJÖER •

VARFÖR ÄR LEK VIKTIGT?

Under hela barnets uppväxt är leken viktig, den utvecklar barnet både fysiskt, socialt och mentalt (Boverket 2015, s.16). Den är också en chans för barnet att undersöka sin omgivning i relation till sig själv och andra (Norén-Björn 2016, s.14). Här diskuteras ämnet lek och dess betydelse, samt problematiken kring lek och de förutsättningar som kan skapa ett högt lekvärde.

KROPPEN OCH OMGIVNINGEN

Lek är ofta mycket fysisk, barn är i ständig rörelse, de njuter av att använda kroppen och gillar att utöva rörelser som ger upphov till olika känslor i kroppen (Hendricks 2011, ss.59-60). Norén-Björn lyfter fram vikten av lek i boken *Lek, lekplatser, lekredskap* (1977). Hon beskriver där hur barnet under dess första år utvecklar grovmotoriska rörelser för att senare utveckla finmotoriken, och att det är just genom leken som barnet får chans att öva detta (ibid. s.42): det är mångfalden av olika sinnesintryck och kontakter med andra människor och föremål som skapar en bas för barnets utveckling.

Det är inte enbart kropps rörelserna som utvecklas i barnets lek. Genom kropps rörelser bygger barnet även upp en individuell kunskap om världen (Brown 2009, s.84). De delar av hjärnan som hjälper barnet att orientera sig i det tredimensionella rummet mognar genom detta och ger barnet kunskaper i djup, höjd, rymd och balans i olika rörelser (Lenninger & Olsson 2006, s.55). För att lära sig dimensionerna av sin omgivning behöver barnen snurra, ramla och känna in sig med kroppen, även hur den egna tyngden påverkar rörelser (Norén-Björn 2016, s.30). Fredrika Mårtensson belyser vikten av att ge barn tid och utrymme för att utforska miljön på sitt sätt (1993, ss.9-10). Hon menar att de sinnliga upplevelserna som barn tar in via kroppen är en ingång till verkligheten och att de genom sitt utforskande lär sig skillnaden mellan omgivningen och sig själva.

FYSISK AKTIVITET

Leken är också värdefull för barns hälsa då det är en av de största källorna för barns fysiska aktivitet (Boverket 2015, s.18). Folkhälsoinstitutet tar upp värdet av barns fysiska aktivitet i publikationen *Barns miljöer för fysisk aktivitet* (2008). Där nämns bland annat att stillasittande barn löper högre risk för kroniska sjukdomar i framtiden, såsom bensörhet och typ 2-diabetes. De framhäver att den fysiska rörelsen inte bara påverkar barns framtida hälsa men också den samtida, både fysisk, psykisk och social. Yrkesföreningar för fysisk aktivitet (YFA) tar också upp de positiva effekterna av barns fysiska aktivitet (YFA 2016). Där nämns bland annat att konditionen, muskelstyrkan, och den mentala hälsan förbättras, dessutom presterar barnen bättre i skolan. YFA rekommenderar 60 minuters daglig fysisk aktivitet för barn från sex år och uppmuntrar och underlättar aktivitet för barn som är fem år eller yngre (ibid.).

Bild 4. Genom leken bygger barnet upp en individuell kunskap om världen.

MENTAL OCH SOCIAL UTVECKLING

Fysisk aktivitet är inte bara bra för hälsan, det är också viktigt för hjärnans utveckling (Hendricks 2011, s.63). Barn kan lära sig oerhört mycket via lek, de kan bearbeta känslor och upplevelser, repetera saker de varit med om och på så sätt bli bättre och bättre på att hantera sina känslor (Knutsdotter Olofsson 1987, s.118). Genom fantasilekar kan de testa nya roller och ”klä ut” jobbiga erfarenheter till något mer lätthanterligt (ibid.). Att kunna fantisera är en viktig förmåga som barn är skickliga i, den tillåter dem att pröva olika situationer utan att faktiskt befinna sig i dem (Brown 2009, ss.34,36). Att fantisera i leken utvecklar barnets kognitiva förmågor, vilket minskar deras egocentriska perspektiv och de utvecklas både socialt och emotionellt (Knutsdotter Olofsson 1987, s.119).

En av grundförutsättningarna för lek är att det finns någon annan att leka med (Knutsdotter Olofsson 1987, s.40). Genom att träffa andra människor utvecklas barns sociala förmåga, där bildar de egna värderingar och uppfattningar kring samhället vilket är en viktig dimension i livet (Lenninger & Olsson 2006, s.179). Ett exempel är att barn som leker kan lära sig skillnaden mellan vänligt bus och elakt retande, och även lära sig hur man blir sams ifall gränserna överskrids (Brown 2009, s.32). Barns olika erfarenheter stäms av mot varandras i leken, de måste använda sin kommunikativa förmåga när de tar sig an olika roller, de måste komma överens, ta någon annans perspektiv och föra in egna idéer i leken (Knutsdotter Olofsson 1987 s.118-119). Att föreställa sig andras liv och sen jämföra det med sitt eget är en av nycklarna för att utveckla förståelse, empati och tillit till andra människor, även sin egen förmåga att hantera olika situationer (Brown 2009, s.87). I boken *Lek för livet* tar Birgitta Knutsdotter Olofsson (1987, ss.40-41) upp att det finns olika regler i lekens värld som barnen måste ta hänsyn till. Dessa är ömsesidighet, turtagande och att förstå när det är lek och inte lek. Barnen lär sig dessa via leken och det är kunskaper som de har med sig ut i livet, som grundregler för social interaktion (Knutsdotter Olofsson 1987, ss.40-41).

PROBLEMATIK KRING BARNES LEK

Trots all kunskap om de goda effekterna av barns lek minskar idag barnens fysiska aktivitet och stillasittandet har ökat (Örebro kommun 2017, s.6). Övervikt och stressrelaterade problem har blivit allt vanligare hos barn vilket till stor del beror på olika hinder i dagens samhälle (ibid.). Många gånger är samhällets mål med en lekmiljö att ge barnet det som behövs för att bli redo för vuxenlivet (Hendricks 2011, ss.57-58). Dessa platser formas då till det vuxna samhällets syn på vad en lekplats bör innehålla och se ut (ibid.). Detta har lett till lekplatser där säkerhetsaspekterna väger tyngre än lekvärdet, vilket skapar tråkiga miljöer för barnens lek (Örebro kommun 2017, s.6).

BARN BYGGS BORT

Ett av de mest påtagliga hoten mot barns lekmiljöer är förtätningen av städer, det är idag strid om städernas mark (Norén-Björn 2006, s.144). Det höga tryck som finns på ny bebyggelse av olika slag kan göra att barnens ytor anses som mindre viktiga och därför krymper (Nolin 2016, s.53). Förtätningen av städerna gör att barn får färre och mindre ytor att leka på vilket bland annat drabbar framförallt små naturområden eller ”mellanrumsytor” i städerna där barn leker, men som saknar en tydlig funktion eller ”stämpel” (Örebro kommun 2017, s.7).

Idag finns det inga krav på att det ska finnas lekplatser eller vad de ska innehålla. Plan och bygglagen säger dock att när det byggs bostäder eller lokaler för barnverksamhet så ska det ska finnas ”tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse” (SFS 2010:900). Det finns tecken på att barns utrymme och möjligheter till lek utomhus har försämrats på grund av detta (Jansson, Bucht & Bodelius 2016, s.77). Boverket har dock tagit fram allmänna råd som baseras på plan- och bygglagens paragrafer angående tillräckligt stor friyta (BFS 2015:1 FRI 1). Där preciserar de vilka kvaliteter som en friyta vid skolor och förskolor bör ha för att få kallas friyta, dessa riktlinjer är generellt tillämpbara i alla slags utemiljöer för barn och unga. De trycker på vikten av yta för att tillgodose barnen med varierade terräng och vegetationsförhållanden utan risk för omfattande slitage, även att friytan bör ha goda ljud, luft och sol/skuggförhållanden (ibid.).

DEN STANDARDISERADE LEKPLATSEN

Helen Woolley (2007) har myntat begreppet KFC-lekplatser, detta refererar inte till snabbmatskedjan men syftar till en ”snabbmatsversion” av lekplatser som syns allt mer idag. KFC står för KIT (lekredskap), Fence (staket) och Carpet (underlag). Ett exempel på detta är den typiska avgränsade lekplatsen med gummiastfalt som underlag och några utställda lekredskap ovanpå. Detta är lekplatser som barnen snabbt blir klara med och som inte inspirerar dem till att leka vidare (Woolley 2007).

Normer för lekplatsers utformning var något som man arbetade mycket med i planering under 60- och 70-talet. Detta var en tid som var mycket bygg-intensiv. Märit Jansson, Eivor Bucht och Stina Bodelius skriver i boken *Plats för lek* (2016, s.84) om lekplatsers reglering genom olika typer av normer och hur dessa påverkar dagens lek. Ett exempel på detta är åldersseparerade lekplatser där mindre lekmiljöer för småbarnslek ligger nära bostäderna, och större lekplatser längre bort (ibid., s.81). Bristen på variation och anpassning efter lokala förutsättningar, åldersuppdelning och säkerhetstänk hos dessa lekmiljöer har starkt kritiserats, men det positiva med normeringen är att många ytor avsattes för lek (ibid., ss.80-82). Motivet till normeringen av lekplatser anges vara barnens behov. Jansson, Bucht och Bodelius ifrågasätter dock detta och menar att det snarare kan ha varit ekonomi, rädsla hos vuxna, och tekniska förutsättningar som styrde detta (ibid., s.90). De menar att man via normer försökt skapa säkra lekplatser för att värna om barnets behov, men att man istället skapat tråkiga miljöer.

Idag konstrueras lekplatser efter samma formel trots att kvaliteten av lekvärdet kritiserats (Hendricks 2011, s.15). Man använder samma strukturer i olika kombinationer och skapar lekplatser som i det stora hela är mycket lika varandra sinsemellan (ibid.). Norén-Björn (1977 s.149) konstaterar att dessa platser inte ger barnen möjlighet att påverka eller förändra innehållet och utesluter därför experimenterande och utforskande aktiviteter, ibland kan lekutrustningen till och med vara i vägen för barns lek.

HÖGT SÄKERHETSTÄNK

Något som påverkat standardiseringen av lekplatser är även det höga säkerhetstänk som präglar utformningen av lekmiljöer idag. Det finns inga krav på goda miljöer för barn men det finns reglering av säkerheten kring dessa. Det är främst vid införandet av europastandarden för lekredskap och fallunderlag år 1999 som påverkat säkerhetstänk på lekplatser (Norlin 2016, s.79). Standarden reglerar placering och fallskydd av lekredskap men utgår inte från lekmöjligheterna som barn har på en plats, utan baseras på faktiskt inträffade svåra olycksfall kopplade till prefabricerade lekredskap inklusive fallunderlag (SS-EN 1176-1177).

Barnens spänningssökande glöms tyvärr ofta bort, säkerhetstänk dominerar i planering, drift och underhåll av lekplatser. Enligt Eva Norén Björn så tänker man då inte på att det är barnen själva som söker upp spänning (1977, ss.17-18). Hon menar att det är viktigt med ett visst säkerhetstänk, men att det kan vara viktigare att skapa platser som stimulerar barnens behov av spänning, annars kanske barnen av tristess lämnar lekmiljön för en mer spännande plats och utsätts för andra faror. Forskning tyder på att tillmötesgående mot säkerhetsstandarder inte minskar antalet skador hos barn (Hendricks 2011, s.108-109). Lekplatser som är attraktiva och erbjuder många olika och utmanande lekmöjligheter tycks vara säkrare än de lekplatser är mindre attraktiva (ibid.). Det behövs alltså större fokus på att utforma attraktiva platser för barn som är varierande i sin användning.

Bild 5. Europastandarden har påverkat dagens lekmiljöer. Många väljer färdiga redskap med reglerat fallskydd och säkerhet för att det är beräknat och bekvämt.

VUXNA SER ANNORLUNDA PÅ LEKMILJÖN

Vuxna använder oftast sin version av vad estetik är, inte barnets, detta kan leda till felaktigt designade lekplatser (Hendricks 2011, ss.28-29). Som vuxen läggs ofta större vikt vid ordning, organisering och den visuella aspekten i omgivningen (ibid., s.59-60). För ett barn är det viktigare med potentialen att skapa och utforska, de tycks fråga sig ”vad kan man göra med den här?” (ibid.). Barn ser på utomhusmiljön med andra ögon än de vuxna, för dem är det en spännande ny värld (Ibid., s.59-60). Det som barnen ser som möjligheter och leker med kan i vuxnas ögon betraktas som förstörelse eller skräp och bli bortstädad (Norén-Björn 2016 s.20). Problemet med för ”städade” lekmiljöer är att de ofta blottar allt på en gång och det finns inga fortsatta överraskningar att utforska (Hendricks 2011, s.80). Det måste finnas nya saker att utforska och miljöer att manipulera för att barn ska vilja fortsätta leka på en plats (ibid.).

Minskad rörelsefrihet

Barns vardagliga möjligheter till regelbunden fysisk aktivitet har försämrats i Sverige, rörelsefriheten var mycket större för bara några årtionden sedan (Statens folkhälsoinstitut 2008, s.18). Minskningen av barns rörelsefrihet är bland annat kopplat till den ökade biltrafiken i städerna (Örebro kommun 2017, s.7). Förutom att utgöra direkta barriärer för barnen så medför detta en oro hos föräldrarna och barn är ofta beroende av att vuxna ska ta dem till platser (ibid.). Tidsmässigt är barn också beroende av de vuxna (Norén-Björn 2016, s.30-31). Trivs inte de vuxna på en plats så kan de besluta att gå hem och leken är slut, men om platsen är trivsam så kan de stanna länge och leken blir mer långvarig (ibid.). Därför kan konstateras att barns miljöer till viss del även måste anses lockande för vuxna.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR GODA LEKMILJÖER

I litteraturen påträffas flera forskare som på olika sätt arbetat kring frågan om vad som utgör en god lekmiljö för barn. Tidigare nämnda Fredrika Mårtensson och Eva Norén-Björn är två av dessa. Norén-Björn tar upp olika faktorer som främjar barns lek, men ger också den enkla förklaringen att om man kunde ge barnen en skog, en äng och en strand så skulle man inte behöva planera platser för lek, eftersom ingen lekplats kan vara så variationsrik som naturen själv (1977 s.191). Tillsammans med andra forskare inom ämnet finns Mårtensson och Norén-Björn också representerade i flertalet antologier som berör kvaliteter i barns lekmiljöer, exempelvis *Plats för lek* (2016). Även Boverket har arbetat fram riktlinjer för planering, utformning och förvaltning av en god lekmiljö. De beskriver den såhär:

“Bra utemiljöer är miljöer där lusten, spänningen och nyfikenheten får spelrum, miljöer som stimulerar till nya utmaningar, lockar till lek och fysisk aktivitet, miljöer som också tillåter barn och unga att skapa och utforma platser och aktiviteter på egna villkor” (Boverket 2015, s.9).

Även om det i litteraturen är flera som behandlat denna problematik, från olika infallsvinklar, så finns många gemensamma nämnare för vad som anses vara viktiga lekvärden. Dessa finns sammanställda och av mig indelade i följande kategorier; grundförutsättningar, en livfull plats, en lockande identitet, kreativitet och fantasi, att testa sina gränser och estetik och sinnesupplevelser.

GRUNDFÖRUTSÄTTNINGAR

God gestaltning enligt Boverket är att vid planering ta avstamp i platsens grundförutsättningar och ta vara på de kvaliteter man kan (2015 ss.79-81). De menar att man bland annat bör tillvarata den vegetation och topografi som platsen erbjuder, men också se till att helheten fungerar.

Befintlig terräng och vegetation

Höjdskillnader på en plats kan skapa både rumsligheter och utmaningar för barn och är oftast en tillgång, barn dras till höjdskillnader och kan bli stimulerade till rörelse av dessa (Boverket 2015, s. 91). Oavsett om barnet är äldre eller yngre så kan höjdskillnader tillföra kvalitet till leken, det uppmuntrar också till samspel mellan olika åldrar (Mårtensson 2005, ss.4-5).

Vegetationen är också viktig för att skapa en rik och livfull miljö (Boverket 2015, s.91). Att etablera ny växtlighet i en lek miljö kan vara svårt och tidskrävande, därför är det bra att ta vara på det som redan finns på en plats (Boverket 2015, s.80). Växtligheten kan liksom terrängen, skapa rumsligheter och bilda spännande gömställen för barn (Jansson 2016, s.155).

Dynamiken på platsen

Rumsligheten som topografin och växtligheten bidrar med är viktig för barns lek, i en bra miljö kan barnen dra sig undan, samla sig och ta sats för nya utmaningar (Lenninger & Olsson 2006, s.19). Stora öppna ytor är också viktiga för barns lek enligt Norén Björn (1977, s.187). Hon menar att barn uttrycker sig mycket genom kropp och handling, de rör sig nästan hela tiden och med stora kroppsrörelser och långa bromssträckor, för detta behövs mycket yta. En stor öppen yta kan locka barn till att snurra, springa och leka olika grupp lekar, det kan ge barnen en frihetskänsla och samtidigt vara omslutande (Norén-Björn 1993, s.61).

Både yta och rumslighet är alltså viktigt för leken, det som bidrar till den bästa leken är dock kombinationen av dessa två, vilket gör att olika lekar kan vara igång samtidigt utan att störa varandra (Norén-Björn 2016, ss.27-28). Öppna partier skapar överblickar som kan sätta igång rörelser och slutna partier eller platser kan skapa siktlinjer och fotfäste i leken (Mårtensson 2005, s.4). Dynamik på platsen skapas när barnen växlar mellan platsbunden aktivitet och fysisk rörelse i miljön (ibid). Fredrika Mårtensson menar att det handlar om att skapa relationer mellan platser för att dynamik ska uppstå (Lenninger & Olsson 2006, s.17-18). Denna dynamik kan hålla ihop platsen till en helhet eller ett leklandskap snarare än en plats med olika separata funktioner (ibid). Vidare menar hon att möjligheter att komma upp en bit från marken är också ett sätt att tillföra dynamik till leken.

Bild 6. Topografi kan bidra med utmaningar och dynamik på en plats. Barn dras till höjdskillnader och detta sätter igång rörelse på platsen.

EN LIVFULL PLATS

Barn är sociala, de vill gärna vara där det händer saker och där det finns andra människor. Lek uppstår där barn möts och därför är det viktigt att skapa sociala mötesplatser (Boverket 2015, s.16).

En plats där vuxna också trivs

Norén-Björn beskriver hur den nära kontakten med andra människor är den viktigaste upplevelsen vår uppväxtmiljö kan ge oss (1977, ss.52-53). Hon ser särskilt samvaron med vuxna som en central del av barnens lekupplevelse. Norén-Björn menar att den vuxne förutom att utgöra en förebild för barnen också kan vara en fast punkt, som kan bekräfta intryck och för de mindre barnen även vara till hjälp i leken (ibid). Gröna områden tycks vara omtyckta av såväl vuxna som barn, vilket gör gröna miljöer till viktiga sociala mötesplatser (Jansson 2010, s.76).

En plats för olika individer

Många lekplatser är endast utformade för en smal målgrupp, men barn behöver umgås med individer av olika ålder än sin egen för att lära sig anpassning till olika situationer och roller (Norén Björn 1977, s.197). Därför är det viktigt att platsen kan användas av såväl yngre som äldre. Det finns studier på att gröna miljöer ökar samspelet mellan olika grupper av barn genom den öppna och flexibla formen av lek (Boverket 2015, s.23). De flexibla lekmiljöerna som inte styrs till lekredskap eller programmerade ytor för särskilda lekar främjar också jämställdheten på lekplatsen då de bjuder in till en mer öppen lek (Jansson 2016, s.161). En liten andel barn kan behöva hjälp på traven för att besöka en plats, på grund av funktionsnedsättningar. Även dessa barn behöver möta andra och få chans att leka (Jansson 2016, s.162). Därför kan det vara bra att även tänka på tillgängligheten på platsen.

Äldre barn och ungdomar har andra krav på sina miljöer än yngre barn, de kan behöva hitta platser att "hänga" på (Boverket 2015, s.98). Detta är ofta lite mer informella platser eller vid bänkar och bord där de kan iaktta andra men också synas själva, de vill kunna vara både "off-stage" och "on-stage" (ibid.)

Bild 7. Flexibla miljöer som inte styrs av programmerade ytor välkomnar många fler användargrupper till platsen.

EN LOCKANDE IDENTITET

Många av dagens lekplatser liknar varandra vilket kan göra att nya platser inte utforskas (Jansson, Bucht & Bodelius 2016, s.82). Unika platser är mer intressanta att upptäcka och uppskattas ofta av både barn och vuxna (ibid.). Enligt Boverket (2015, s.88) så skapas identiteten hos en plats redan vid entrén, denna kan signalera stolthet och välkomnande vid rätt utformning. Om inte platsen i sig har en stark identitet så kan ett sätt att locka till den vara att ha ett tema på lekmiljön (Lenninger och Olsson 2006, ss.112-113). Detta bidrar inte bara med identitet till lekmiljön utan hjälper också barn att orientera sig i staden genom att utgöra landmärken (ibid.). I skriften *Bostadsnära natur* skriver Boverket om hur en stark identitet eller ett upplevelsevärde på en plats kan fungera som ett komplement till ett formellt skydd hos en plats som saknar detta (2007, s.33). De menar att ett tema eller en stärkt identitet kan vara ett sätt att skydda barnens platser i staden från exploatering, det kan vara ett sätt att hävda barnens plats i staden.

Även de små detaljerna på en plats kan vara viktiga för att locka besökare. En sak man kan arbeta med är en design som vänder sig till barnen direkt, detta kan göra att de attraheras av miljön, lättare hittar varandra på en plats och börja leka tillsammans (Mårtensson 2005, s.2).

Bild 8. Identiteten på en plats skapas redan vid entrén. Denna bild är tagen vid entrén till en naturlekplats i Sunnersta, Uppsala.

KREATIVITET OCH FANTASI

Barn lär sig om sin omgivning via sina sinnen, det är inte bara de fem fysiska sinnena utan också via fantasin, genom att låtsas och dagdrömma (Hendricks 2011, s.60-61). Kreativitet och fantasi är universella element i barns lek, barn älskar att skapa och påverka världen runtomkring sig (Hendricks 2011, s.65). De barn som fått möjlighet att skapa egna platser är mer självständiga och klarar bättre av att vara ensamma (Lenninger & Olsson 2006, s.48).

Det lösa materialet

Löst material på en lekplats är något som kan locka barn till lek och är många gånger en förutsättning för den (Norén-Björn 2016, ss.18-20). Med löst material menas stenar, pinnar, jord och annat smått som går att hitta utomhus. Det lösa materialet ökar möjligheterna på en plats eftersom det går att flytta på och modifiera (Norén-Björn 1977, s.169). Norén-Björn framhäver de lösa materialets värde i boken *Lek, lekplatser, lekredskap* (1977). Där visar hon hur det kan användas i barnens fantasilekar och inbjuda till samarbete och gemensam lek hos barnen. Framförallt så är det en mångfald av löst material som framhävs, men Norén-Björn menar att det för små barn kan räcka med sand i en sandlåda. Tillgången till löst material är avgörande för hur länge leken kan pågå (Norén-Björn 2016, s.137).

Större barn behöver fler material än sand, för dem är det viktigt att kunna skapa avskildhet i det fysiska rummet och att sätta gränser själva, då bygger de ofta kojor (Kylin 2005, s.5). Alla kojor ser olika ut, den gemensamma länken är att barnen använt material för att skapa en gräns mellan sig själva och omvärlden, en egen plats (ibid). För ett barn kan en koja vara ett hemliga ställe, där de får vara ifred eller leka med kompisar (Lenninger & Olsson 2006, s.47). Barn mellan sju och tio är de mest aktiva kojbyggarna, men detta är en aktivitet som även yngre och äldre barn utför, med olika grad av avancering (Kylin 2005, s.5).

Socialt så kan det lösa materialet också vara ett viktigt media, det ger en enkel sysselsättning för händerna som kan öka koncentrationen och vara till hjälp vid konfliktlösning (Lenninger & Olsson 2006, ss.19-20).

Flexibilitet

För att skapa möjligheter för barns egen fantasikraft och tolkning av en lekmiljö kan det vara bra att använda sig av nonfigurativa föremål, vilket är något som både Mårtensson och Kultursociologen Benny Schytte tar upp i boken *Lek äger rum* (2006, ss.26,100). Med nonfigurativa föremål menas element, figurer eller redskap som inte signalerar någon specifik användning, och i barnens fantasi kan bli vad som helst. Barnen kan genom flexibiliteten i dessa föremål anpassa leken och dess regler efter vad som är roligt för stunden menar Mårtensson (Lenninger & Olsson 2006, s.26).

Schyte anser att det är viktigt att få inspiration till lekmiljöer från andra källor än katalogen med lekredskap (Lenninger & Olsson 2006, s.100). Fasta lekredskap saknar ofta flexibilitet (ibid). Detta är även något som Eva Norén-Björn trycker på, hon har genom observation sett att barn oftast leker på marken bredvid fasta lekredskap (1977). Man ska dock inte underskatta värdet av färdiga lekfunktioner helt. Platser som har eller får ett speciellt syfte eller är anpassade efter en specifik aktivitet kan fungera som startpunkter för lek och vidare utforskande (Boverket 2015, s. 88).

Bild 9. Det lösa materialet är en förutsättning för barns lek, det går att flytta på och modifiera. Det kan också användas i barns fantasilekar.

ATT TESTA SINA GRÄNSER

En av lekens största drivkrafter är att testa gränser (Sandseter 2011). Barnet utforskar ständigt sin omgivning genom att påverka den och sedan se vad som händer (Norén-Björn 2016, s.138). Lite som en forskare experimenterar barnet och lär sig sedan av olika handlingar (ibid.). På samma sätt undersöker även barnet sina egna förmågor (Norén-Björn 1977, ss.17-18). Det handlar om att våga något nytt, uppleva spänning och ta risker, det är så barnen bygger upp sin riskbedömning och övar sin förmåga att hantera och använda kroppen (ibid.).

Pirret i magen

Enligt Elin Beate Sandseter finns det sex olika sätt för barn att testa sina egna gränser, det har hon kommit fram till genom observationer och intervjuer med barn och anställda på två olika förskolor i Norge (2007). Dessa är:

- Lek med höga höjder
- Lek med hög fart
- Lek med skadliga verktyg
- Lek nära farliga element
- Bråklek
- Lek där barnet kan gömma sig eller gå vilse (ibid.)

I en annan studie tar Sandseter reda på vad det är som lockar barnen till detta risktagande (2010). Det hon kommer fram till är att barn vill uppleva de känslor som kan uppkomma genom denna slags lek, "pirret i magen", och för att uppnå detta balanserar barnen på en fin gräns mellan spänning och rädsla (ibid. s.84). Utmaningar får inte vara för lätta, för då tröttnar barnet snabbt, inte heller får de vara för svåra så att det ger upp (Norén-Björn 2016, s. 138). Det är lätt att glömma bort att det behövs en variation mellan lätta och svåra utmaningar för att ge alla barn lagom utmaning och kunna avancera i dessa (Norén-Björn 1993, s.101).

Trygghet och självständighet

Trots att en stor del av barnens lek hänger ihop med utmaningar så krävs även trygghet för att detta ska kunna ske (Knutsdotter Olofsson 2003, s.72). Ett barn som känner sig tryggt vågar utforska mer (Lenninger & Olsson 2006, s. 39). En vuxen kan fungera som trygghet och bas i barns utforskande lekar, speciellt för de yngre barnen (Norén-Björn 1977, s. 53). Detta är något som även Birgitta Knutsdotter Olofsson belyser i boken *Lek för livet* (1987). Hon menar att en vuxens närvaro har stor betydelse för hur barns lek utvecklas, de vuxna kan vara förebilder och introducera olika lekformer för barnet, det

kan också hjälpa till att tolka lekens grundläggande regler tills barnet själv förstår dessa (ibid., ss.135-136). Både Knutsdotter Olofsson och Norén-Björn framhäver dock att det är viktigt att den vuxne låter barnet leka på egen hand, så att de får chans att utmana sig själva och växa (1977, 1987).

Orienterbarheten påverkar också tryggheten på en plats, Maria Heurlin-Norinder menar att detta är det allra viktigaste för ett barns trygghet på en plats (Lenninger & Olsson 2006, s.39). Hon lyfter fram att man kan stärka detta genom tydliga landmärken på platsen. Även belysningen kan påverka barns lek, då det kan vara läskigt för ett barn med mörker (Lenninger & Olsson 2006, s.184). Speciellt på vintern kan barn bli hindrade i sin lek när de mörka timmarna är många, men använder man ljus på rätt sätt kan man inte bara öka tryggheten, man kan också öka upplevelsevärdet i miljön (Boverket 2015, s.97). En upplyst plats kan exempelvis bilda en målpunkt och därmed även förbättra orienteringen på platsen (ibid.).

Bild 10. Barn undersöker sina förmågor genom att utmana sig själva. Lagom stora utmaningar kan leda till utveckling.

ESTETIK OCH SINNESUPPLEVELSER

Barbara E. Hendricks skriver om hur barns sinnesupplevelser ofta är starkare än de vuxnas (2011, ss. 26-27). Hendricks menar att estetiska intryck kommer fram då man är medveten om sin omgivning, och oftast är man mer medveten om den då man upplever en miljö för första gången (ibid.). Även Mårtensson hävdar att barn ofta har starkare sinnesupplevelser än vuxna då de ständigt använder sig av sina sinnen för att bearbeta och förstå situationer och omgivningen (1993, s.9-10). Hendricks förklarar att många av barnens upplevelser i leken hänger ihop med ett behov av att söka stimulans genom sina sinnen (2011, ss.26-27). De estetiska upplevelserna hos ett barn är oftast kopplat till enklare element och sinnesupplevelser som finns omkring oss, det kan vara skuggor, glitter i vatten eller rörelser som man kan göra med kroppen (ibid.).

Vår kultur lär oss att uppskatta olika former av estetik, men dessa kommer först in i våra liv när vi vuxit upp, och den kulturellt inlärda estetiken är inte densamma som barns uppfattning av estetik (Hendricks 2011, s.28-29).

Bild 11. Barn upplever estetiken genom alla sinnen, och kan därför få starkare upplevelser av omgivningen.

Fascinerande förlopp

Barn är som alla människor attraherade av jordens fyra element: jord, vatten, eld och vind (Hendricks 2011, s. 67). Lekmiljöer utomhus är oftast de första platserna som barn har möjlighet att utforska dessa element, och det är viktigt att de får möjlighet att göra detta (ibid.). Naturens olika processer i olika årstider kan vara fascinerande, vad som är intressant för stunden beror på klimat och material på platsen (Mårtensson 2005, s.3). Det kan exempelvis vara vattnets omvandling till is, löv som faller eller en pöl som just uppstått (ibid.). Norén-Björn skriver att just dessa slumpstyrda händelser kan göra att barn inspireras till lek (1977, ss.192-193). Hon menar att vi inte kan planera slumpen, men vi kan hjälpa slumpen på traven genom att försöka se till att förstärka och hjälpa förutsättningarna för att det ska kunna ske, exempelvis genom att se till att det finns gropar och skrevor för vatten att samlas i (ibid.).

Barn fascinerar även av det levande i form av djur, både stora och små, de flesta publika lekplatser inkluderar inte mycket av detta, men det är tydligt att alla barn attraheras av det (Hendricks 2011, s.68). Olika djur på en plats kan vara spännande att undersöka för ett barn, de kan samla ihop dem, studera dem och även begrava dem om det skulle behövas (Mårtensson 2005, s.3).

Bild 12. Barn fascinerar av levande djur. Årets första fjäril kan skapa stort engagemang.

Bild 13. Växmaterial kan ge barn en slags tidsuppfattning genom årstidernas skiftningar.

Vattenlek

Vatten lockar, fascinerar och är ett spännande lekmaterial (Andersson 1993, s.128). Lek med vatten kan göra att barnet sjunker in i sina sinnesupplevelser och det kan vara lugnande för dem, speciellt gynnsamt är detta för barn med koncentrationssvårigheter (Norén-Björn, 1993, s. 90). Norén Björn hävdar att varje lekplats behöver vatteninslag (1977, s.112). Hon menar dock att det är viktigt att vara sparsam med vattnet och använda lösningar som hindrar det från att slösas i onödan (1993, s.62). Att ta vara på regnvatten kan vara en bra källa till vattenlek, detta vatten kan barnen leda vidare, plaska i eller använda tillsammans med andra material för lek (Norén-Björn, 1993, s. 90). Barnen kan experimentera med detta element och lära sig dess olika stadier och funktioner (ibid.). Av säkerhetsskäl kan det dock vara bra att begränsa stående vatten till ett maxdjup på 20 cm (Andersson 1993, s.128).

SLUTSATSER

Lek är viktigt för barns utveckling, både socialt, mentalt och fysiskt. Barn tycks använda sina sinnen på ett annorlunda sätt än vuxna och i gröna miljöer finns många sinnesintryck som kan stimulera och fascinera barn. Tyvärr byggs många naturområden och lekplatser i staden bort på grund av konkurrensen om mark i de kraftigt förtätade städerna. Dessutom präglas ofta lekplatser av ett normtänk, vilket i sig inte bidrar till att barnen uppnår lekens goda effekter. Många gånger är det de vuxnas okunskap och osäkerhet som styr designen av lekplatsen. Något som framhävs i litteraturgenomgången är att det är ett för stort fokus på säkerheten och ett för litet fokus på lekvärdesbedömning. Barn kan klara av att bedöma risker i viss mån själva och de söker ivrigt upp utmaningar, det är en del av leken. Hur en plats ser ut kommer barn att hitta utmaningar som kan innebära vissa risker, det handlar mer om att undanröja uppenbara faror.

Litteraturgenomgången framhäver bristen på oprogrammerade och flexibla ytor för barns lek där fantasin kan få fritt spelrum och barnen kan skapa egna platser. Det behövs ett större fokus på attraktiva och varierade lekmiljöer som barnen kan manipulera och utforska. En viktig sak som jag tar med mig är att det går att göra väldigt mycket med det som platsen och naturen redan erbjuder, det är något som bland annat Boverket framhäver (2015 ss.79-81). Jag har fått uppfattningen att det handlar mer om att skapa förutsättningar i landskapet för lek, inte fylla det med i förväg bestämda funktioner. Dessa förutsättningar i landskapet tillgodoser barnen med det som krävs för att själva starta upp lek. Inte nog med att det skapar stimulerande lekmiljöer det är också ett ekonomiskt och hållbart sätt att skapa lekmiljöer på. Norén-Björn (1977, s.191) menar att det är variationen som är det viktiga i en lekmiljö när hon säger:

“Kunde vi erbjuda barnen en skog, en äng och en strand skulle vi inte behöva planera för att barns lek ska uppstå.”

Hon menar att ingenting kan vara så komplext som naturen själv. Gröna miljöer är förutom variationsrika även mycket flexibla och omtyckta av många, vilket är ett värde att ta vara på.

En variationsrik natur innehåller förutsättningar för barns lek och det går att forma landskapet för att förse barnen med mer av detta. Norén-Björn ger ett förslag på att man exempelvis kan hjälpa naturen på traven genom att skapa platser där vatten kan samlas (1977, s.193). Det gäller också se till att helheten fungerar och att landskapet är dynamiskt.

Lika väl som det är viktigt att barn har det de behöver på en plats är det att de faktiskt känner sig välkomna och lockade att besöka platsen. Det handlar mycket om att skapa en social plats där barn av olika ålder och kön vill vistas. Genom tydliga entréer och ett lockande tema kan dragningskraften på platsen stärkas.

Litteraturgenomgången framhäver även vikten av utmaningar i barns lekmiljöer, men också att utmaningar går hand i hand med den upplevda tryggheten på en plats. Detta är något som de vuxna är en stor del av och därför är det viktigt att de också vill vistas i lekmiljön.

Bild 14. Naturen är variationsrik och har gott om löst material som kan stimulera barnens fantasi och bli en del av barnens skapande av egna platser.

VÄGAR TILL EN GOD LEKMILJÖ

Ur litteraturstudien har jag utkristalliserat huvudaspekter för vad som bidrar till en god lekmiljö för barn. Dessa är att:

Grundförutsättningar

Lekmiljön har en varierad terräng och vegetation som skapar rumslighet och som varvas med större öppna ytor. Höjdskillnader på platsen uppmuntrar till lek. Det går att dynamiskt röra sig genom miljöns olika delar utan att stöta på barriärer. Befintlig vegetation och terräng är bevarad i så stor mån som möjligt.

En livfull plats

Det finns platser i lekmiljön där även vuxna trivs. Miljön är flexibel i sitt innehåll vilket gör att barn av olika ålder och kön kan leka där. Det är också möjligt för äldre barn och ungdomar finna platser att hänga på. Hela eller delar av lekmiljön är möjlig att nå för barn med funktionsnedsättning. Lekmiljön har en egen identitet och entréer som väcker nyfikenhet och välkomnar besökaren.

Kreativitet

Olika material i miljön går att studera närmare eller skapa något av. Det är möjligt för barn att skapa sina egna platser. Startpunkter för barnens kreativa lekar eller ett visst inslag av mystik och magi finns som triggar fantasin.

Att testa sina gränser

Det är möjligt för barn av olika ålder att utmana sig själva på olika sätt och uppleva ett pirr i magen. Utmaningarna balanseras med trygghet genom god orientering, belysning och platser för vuxna.

Estetik och sinnesupplevelser

Naturen har en rik biodiversitet där barnen kan uppleva årstidsvariationer och studera olika växter och djur. Det finns möjlighet för alla sinnen att stimuleras. Det går också att studera vatten och dess olika faser.

PLATSSSTUDIE

• INVENTERING • DIGIFYS-BEDÖMNING •
• LEKTRÄFFAR •

INVENTERING

I följande avsnitt presenteras resultatet från den del av platsstudien som behandlade Tybblekullens fysiska förutsättningar.

OMGIVNING

Tybblekullen är ett grönområde på ungefär fyra hektar och ligger placerad i en kil mellan flera bostadsområden i sydöstra Örebro. I väster ligger Sörbyängen, i norr Sörby och Tybble och i nordöst Almby. I dessa områden finns flera skolor och förskolor, de närmsta är markerade i figur 8. I Tybblekullens närmsta omgivning finns Tybble vårdcentral, Sörbyvallen och Ica Maxi Stormarknad Universitetet, vilka alla är populära målpunkter i omgivningen. Örebro universitet ligger bara några hundra meter öster om platsen och sydöst om Tybblekullen har man nyligen byggt flera hus med studentbostäder. Strax nordöst om Tybblekullen ligger Tybbleparken som innehåller en lekplats.

Bild 15. Norr om Tybblekullen finns flera fotbollsplaner vid Sörbyvallen.

Bild 16. Söder om Tybblekullen ligger Ica Maxi Stormarknad. Det lockar mycket folk till området.

Bild 17. Från Tybblekullen kan man se hela vägen in till Örebro centrum.

Figur 8. Karta som visar Tybblekullen och dess närmsta omgivning. Tybblekullen markeras med grönt och Tybbleparken med ljusare grön färg. Skolor markeras med blå punkter och förskolor med gula.

Närliggande lekplats

Lekplatsen som ligger i den norra delen av Tybbleparken, nordöst om Tybblekullen, har många olika funktioner för olika åldersgrupper. Det finns en skatepark, en klätterställning, ett lektorn med rutschkana, en sandlåda, ett utegym, flera gungställningar och en linbana. Tybblekullens naturmiljö kompletterar denna mer funktionsstyrda och programmerade lekplats.

Bild 18. Strax nordost om Tybblekullen ligger Tybbleparken där det finns en lekplats med lekutrustning för barn.

Bild 19. I Tybbleparken finns också en skatepark med hårdgjorda ytor för aktiviteter på hjul eller för enklare parcour övningar.

TOPOGRAFI

Det första man ser när man anländer till Tybblekullen är platsens två höga toppar på ca 10 meter. Tybblekullen är starkt präglad av topografin och den varierar mycket på platsen.

Branta delar

De brantaste lutningarna finns kring de två topparna och i slänten i den västra dungen. Norrsidan av Tybblekullen är generellt brantare än den södra. Norr om fotbollsplanen är lutningen mycket skarp.

Plana delar

Den västra naturmarksdelen av Tybblekullen är tillsammans med fotbollsplanen de planaste delarna av platsen. Det finns även mindre platåer på Tybblekullen som upplevs plana. Tybblekullens två toppar är också plana högst upp och bildar därmed två plattformar.

Bild 20. Tybblekullen sedd från fotbollsplanen, en av de flackaste ytorna på platsen. Kullens två toppar dominerar Tybblekullens intryck.

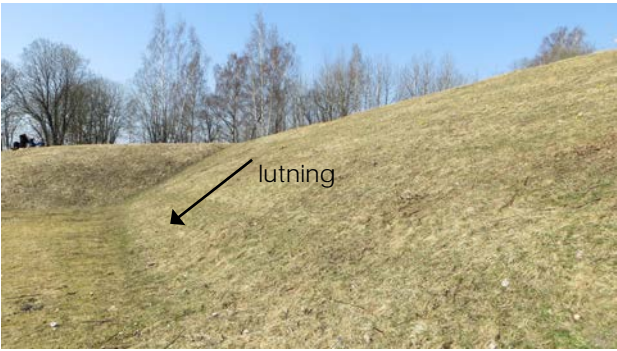

Bild 21. Lutningen mellan Tybblekullens två toppar och fotbollsplanen kan upplevas brant. Men kan även användas som läktare.

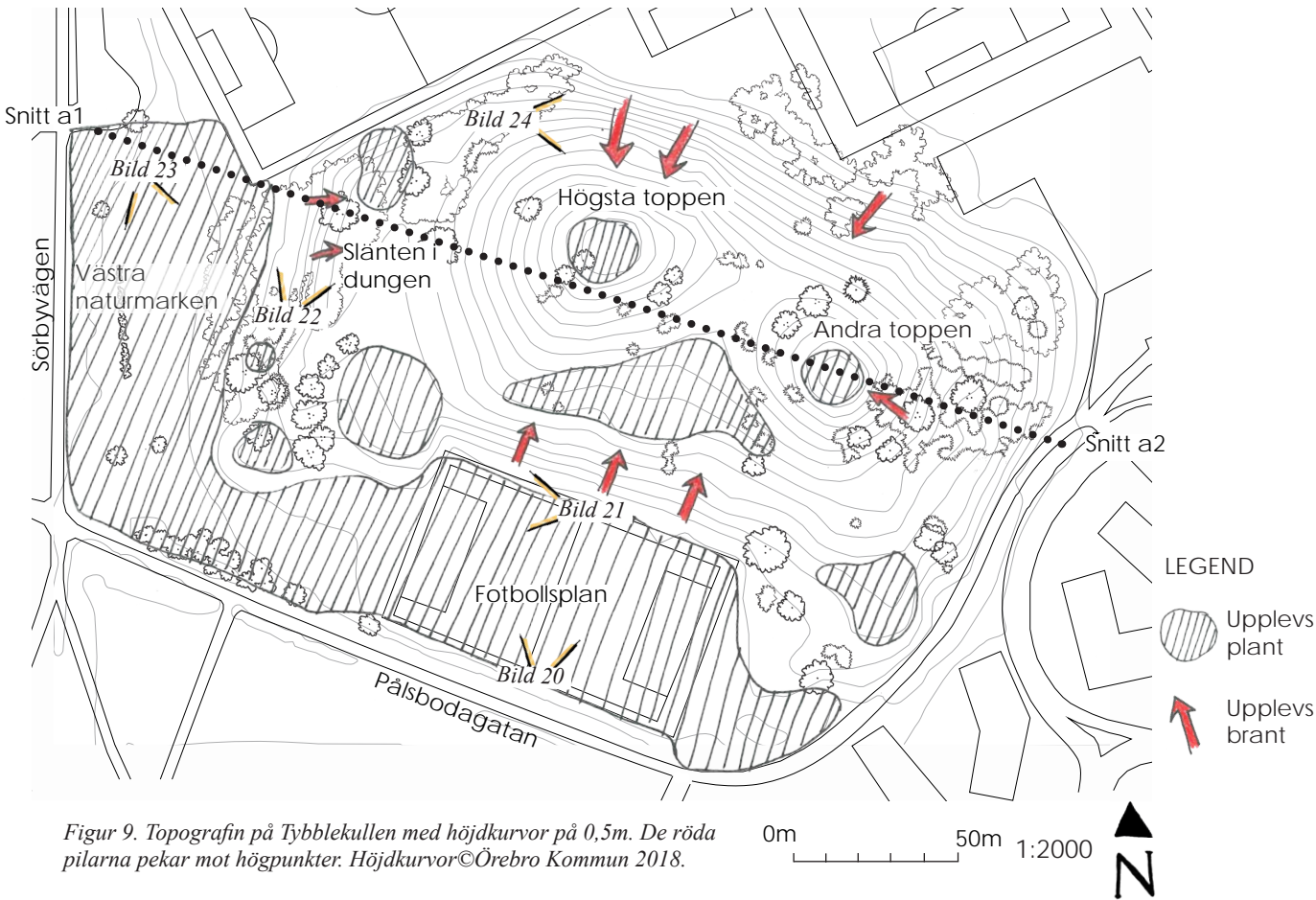
Bild 22. Slänten i den västra dungen kan i dess nordligaste del upplevas mycket brant.

Bild 23. Naturmarken i Tybblekullens västra del har också en mycket flack topografi.

Bild 24. Norra sidan av Tybblekullens högsta topp har en av de brantaste lutningarna på platsen.

Figur 9. Topografin på Tybblekullen med höjdkurvor på 0,5m. De röda pilarna pekar mot högpunkter. Höjdkurvor©Örebro Kommun 2018.

Snitt a1-a2. Tybblekullens genomskärning där man kan se de planare ytorna i väster och Tybblekullens två toppar.

1:2000

VEGETATION

Vegetationen på Tybblekullen är varierad men består till största del av lövfällande träd och buskar. Runt kullens toppar finns ett antal tätare partier som består av asp, hägg, björk och sälg, även enstaka tallar. Där växer också en hel del sly.

Kullen kantas av vegetation av olika täthetsgrad som på ett par ställen bildar små skogsdungar. På topparna är vegetationen glesare och består till största del av nyponbuskar, äppelträd, körsbärsträd och hagtorn. Det finns även en del mindre partier med måbär.

Flera större solitärträd finns också på området. Huvudsakligen sälg och björk, men det finns även klipbal, hägg och asp.

Fältskikt

Större delen av Tybblekullen är sedan ett par år tillbaka ängsyta som slås en gång varje säsong med slaghack*. Det finns planer på att inventera ytan och se hur man kan gå till väga för att stärka ängsvegetationen på platsen genom skötsel och inplantering av arter. Dessa ytor är främst knutna till Tybblekullens två toppar.

Övriga ytor består av öppen naturmark som inte har någon särskild skötsel, fotbollsplanen däremot klipps regelbundet*.

**Samtal med Gustav Älgå, Örebro kommun, 2018-03-13*

Bild 25. Här kan man se den glesa vegetationen på kullen med fruktträd och buskar.

Bild 26. Det finns många buskar och större buskage på Tybblekullen, de flesta på platsens östra sida. Tybblekullens västra naturmark saknar buskage.

Bild 27. På Tybblekullen finns flera solitärträd som sticker ut från övrig vegetation. Dessa är främst av arterna björk och sälg.

Bild 28. En större del av Tybblekullen består av ängsyta som slås en gång om året.

Bild 29. Det som inte är ängsyta på Tybblekullen behandlas som öppen naturmark och har ingen speciell skötsel.

KARAKTÄRER

Vegetationen på Tybblekullen kan delas in i olika karaktärer beroende på växtart och täthet utifrån analysen av platsens vegetation.

Karaktärsfulla träd

Vissa träd sticker ut från övrig vegetation på grund av sin storlek eller sitt utseende. De flesta av dessa träd är flerstammiga äldre sälgar eller björkar. Karaktärsfulla träd finns både i platsens lövdungar och i de öppna natur- och ängsmarkerna.

Inramande vegetation

På flera ställen på Tybblekullen finns träd som ramar in platsen. Långa rader av aspar avgränsar Tybblekullen mot dess närmsta omgivning, framför allt i norr mot Sörbyvallen och i söder mot en del av gång- och cykelvägen. I öster sträcker sig en rad av nypon längs en av platsens stigar, vilka leder besökaren upp mot kullen. I väster växer en rad av björkar längs en av platsens stigar och bildar en skärmvägg mot gång- och cykelvägen i öster.

Tät dunge

Fyra områden på Tybblekullen karaktäriseras i analysen som täta dungar. Dessa dungar består av tätt växande lövvegetation av olika art och ålder. I de täta dungarna finns gott om löst material i form av död ved på marken, vilket gjorde det svårt att röra sig genom dem. De täta dungarna ger en vild känsla och det går inte att överblicka hela området samtidigt. I öster var en av dessa dungar till större del bestående av olika buskar.

Gles dunge

På Tybblekullen identifierades två dungar med glesare och sirligare karaktär än de täta dungarna. Dessa består av aspar av samma ålder och det fanns inte mycket död ved på marken. Det gick att se rakt igenom de glesa dungarna och de gav en luftig och ljus känsla. I motsats till de täta dungarna var dessa lätta att röra sig genom.

Bild 30. De inramande björkarna på den västra naturmarken både avskärmar från gång- och cykelvägen och skapar riktning för rörelsen på platsen.

Bild 31. Asparna i norr skiljer Tybblekullen från Sörbyvallen. Detta karaktärsområde är dock inte så tätt att det inte går att genomskåda.

Bild 32. De glesa dungarna är lätta att överblicka och röra sig igenom.

Bild 33. De täta dungarna på Tybblekullen är mer utmanande att röra sig igenom, det finns gott om död ved på marken.

Bild 34. En av de täta dungarna på östra sidan av Tybblekullen består till största del av olika buskar. För ett barn kan dock detta ge samma skogliga, "vilda", karaktär som de andra täta dungarna på platsen.

Bild 35. De stora karaktärsfulla träden på platsen fungerar som blickfång och landmärken på platsen.

Figur 11. Analyskarta som visar vegetationens olika karaktärer på Tybblekullen. Höjdkurvor©Örebro Kommun 2018.

STIGAR OCH ENTRÉER

Tybblekullen har inga offentliga entréer med skyltar som välkomnar till platsen, men det går att ta sig in till platsen från många håll. Det finns tre entréer i den västra delen av området, två av dessa är tillräckligt breda för att bilar ska ta sig in, men stenbumlingar som blockerar dessa entréer hindrar detta från att ske (se bild 36 och 37). Från norr kommer många in via småstigar från Sörbyvallen och vårdcentralens parkering. Det finns även en del mindre genvägar längs staketet på Tybblekullens norra sida och över slänten i skogsdungen.

Tybblekullen omges av gång- och cykelvägar i väster, söder och öster. Dessa sträcker sig bland annat mellan Örebro city, Ica Maxi och Universitetet. Det finns inga hårdgjorda vägar på platsen. Alla stigar är upptrampade småstigar med undantag för de två entréerna som ligger i platsens sydöstra hörn, dessa är grusade.

KNUTPUNKTER

De flesta stigar på Tybblekullen leder upp mot kullens två toppar vilka bildar två centrala knutpunkter på platsen. Även den mindre utkiksplatsen väster om den högsta toppen är en knutpunkt på platsen.

Närmast de största entréerna i sydväst bildas knutpunkter där stigar och människor möts. Även fotbollsplanen är en yta där många möts och stannar för att prata eller umgås.

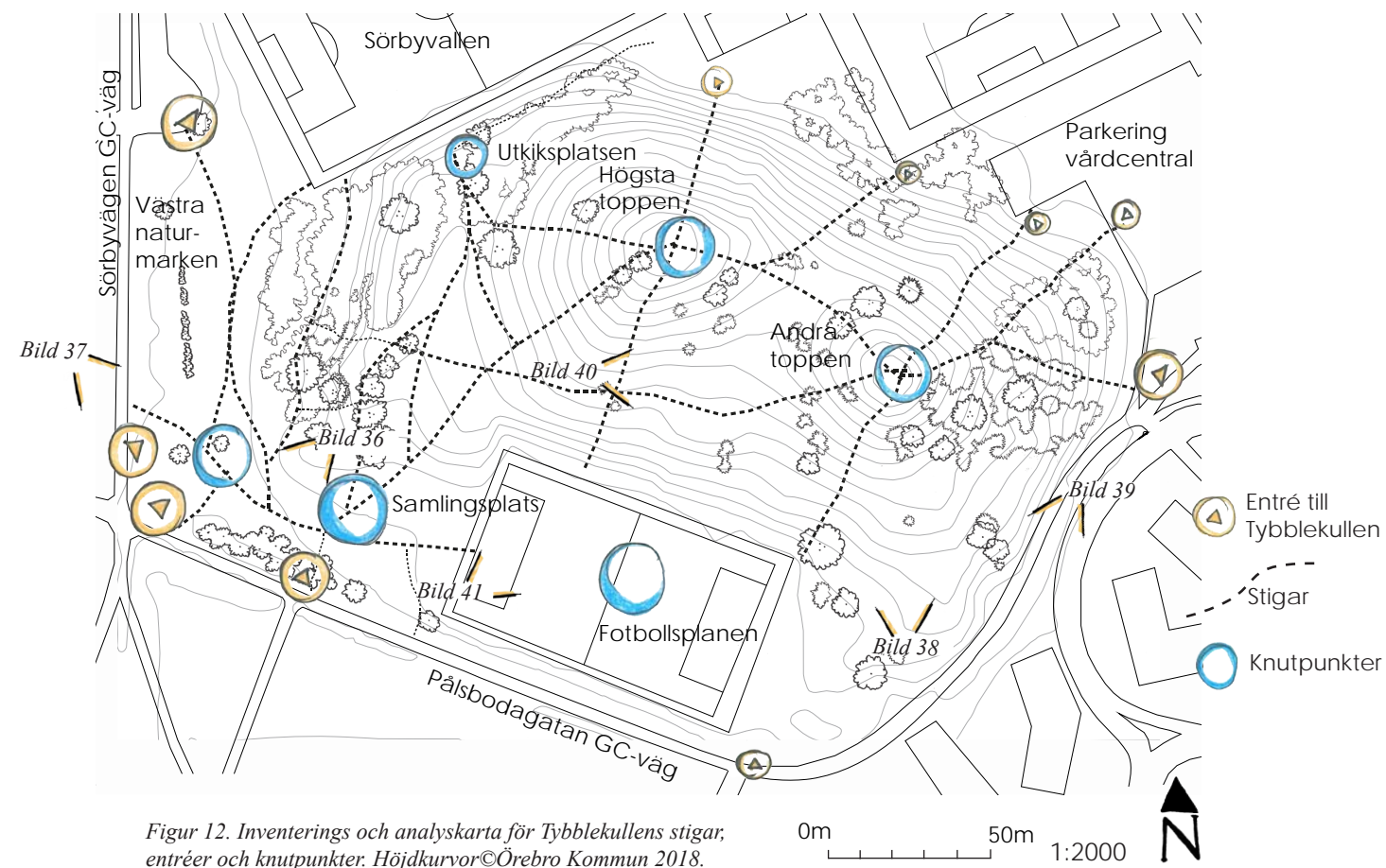

Bild 36. De största entréerna i väster saknar skyltar som välkomnar till platsen.

Bild 37. Stenbumlingar hindrar bilar från att åka in på området.

Bild 38. Det går att komma in till Tybblekullen från alla väderstreck, även om det inte finns tydliga entréer överallt.

Bild 39. Gång- och cykelvägar omger Tybblekullen från alla väderstreck utom norr.

Bild 40. Alla stigar på Tybblekullen är upptrampade av de som använder platsen. Dessa möts vid knutpunkter som Tybblekullens toppar.

Bild 41. Fotbollsplanen är också en knutpunkt dit många stigar leder och många människor möts.

STRÅK OCH BARRIÄRER

De mest välanvända entréerna tycks vara de som finns i områdets västra och sydvästra del. Därifrån kommer många barn från de närliggande bostadsområdena och de skolor och förskolor som finns där. Denna del har också en mer lättmanövrerad terräng eftersom den är flackare. Många anländer också till Tybblekullen från Ica Maxi i söder. Från norr och öster tycks ett fåtal besökare gena på de småstigar som finns på kullens norra sida. Dessa kan dock vara svåra att röra sig på då terrängen kan upplevas svår. Från universitetet och studentbostäderna i öster kommer besökare in från en större stig i nordöst som länkar samman med gång- och cykelbanan. De kommer också in via fotbollsplanens sydöstra hörn, där det finns en öppning i staketet.

Tybblekullen är en öppen plats som inte stänger ute besökare. Det finns ett staket kring platsens fotbollsplan som till viss del skapar en barriär mot att besöka platsen. Det finns också en gabeonmur med Gunnebostängsel mot Sörbyvallen i norr som utgör en barriär, men även ett skydd för besökaren då höjdskillnaden mellan Tybblekullen och Sörbyvallen är stor där. Utöver dessa staket så är det bara terrängen som på ett fåtal ställen kan uppfattas som barriärer. I söder och väster finns två grävda diken som kan utgöra hinder för många. Det tycks dock inte stoppa besökare som parkerat på Ica Maxi och ska besöka platsen. De genar rakt över diket där gång- och cykelvägen från Ica- Maxi korsar detta.

Bild 42. Från studentlägenheterna i öster går det att smita igenom en öppning i hörnet på fotbollsplanen. Detta staket kan dock upplevas som en barriär på platsen.

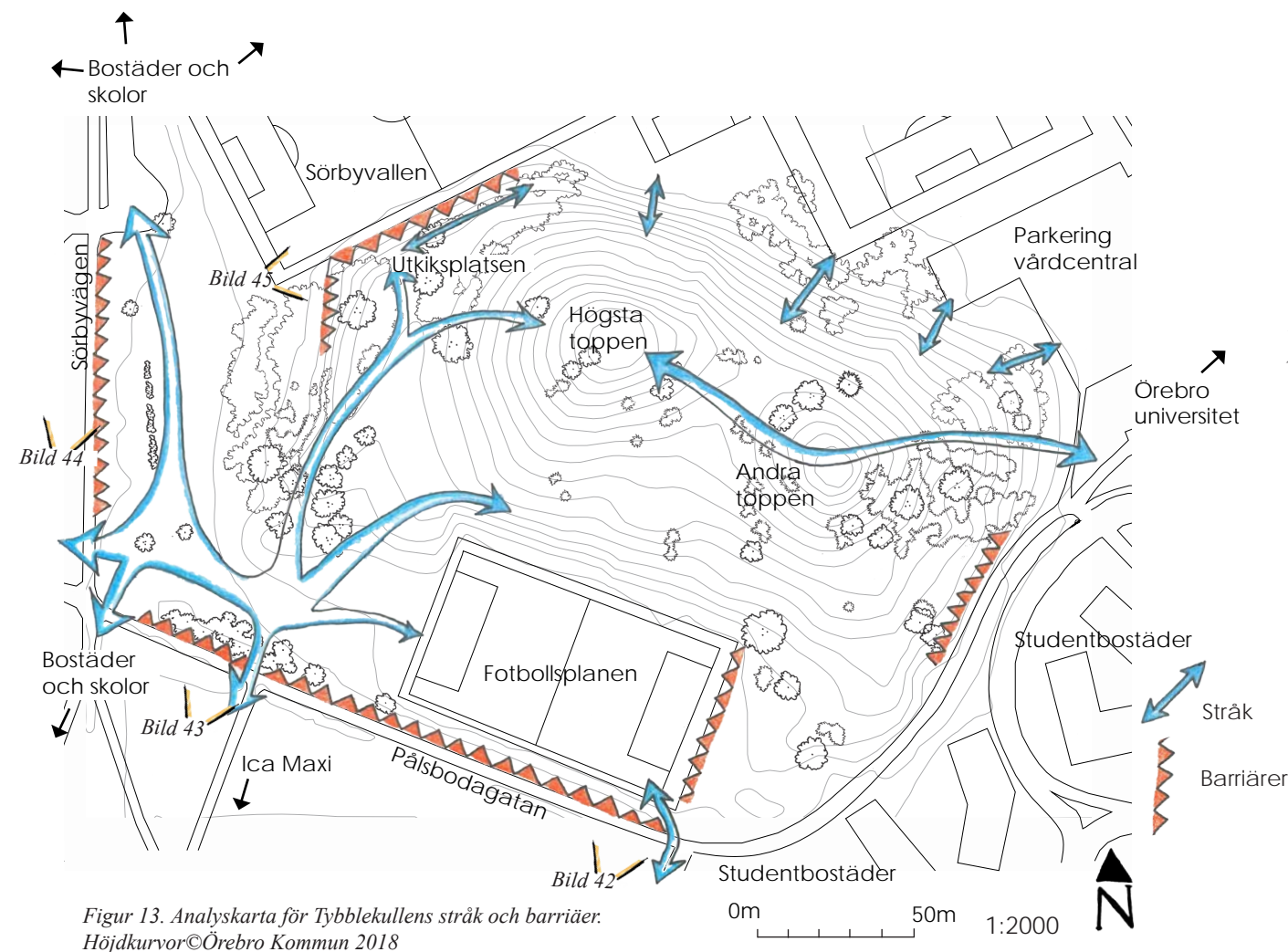
Bild 43. Trots att diket i söder kan utgöra en barriär stoppar det inte besökare från att gena över detta för att komma till Tybblekullen.

Bild 44. Diket i väst kan utgöra en barriär för att ta sig in till platsen.

Bild 45. Stängslet på gabeonmuren i norr kan utgöra en barriär men är också ett skydd som hindrar besökaren från att falla från utkiksplatsen.

Figur 13. Analysskarta för Tybblekullens stråk och barriärer. Höjdkurvor © Örebro Kommun 2018

RUMSLIGHET

Analysen av Tybblekullens rumsligheter visar att det finns många stora ytor som bildar öppna rumsligheter. Dessa har inga tydliga väggar men upplevs ändå som rumsligheter på grund av skillnader i terrängen.

I, och i anslutning till Tybblekullens täta dungar, finns mer slutna eller halvslutna rumsligheter. De rum som finns inne i de täta dungarna ger en omslutande känsla medan de som ligger intill ger en delvis omslutande känsla i och med att de har åtminstone en öppen sida med utblickar. Eftersom väggarna i dessa rumsligheter utgörs av vegetation och/eller topografi så känner man sig omsluten utan att känna sig instängd.

MÖRKER OCH LJUS

Inventeringen av belysning och analysen av Tybblekullens ljusförhållanden visar att platsen har relativt goda ljusförhållanden, trots att den saknar egna ljuskällor. Tybblekullens ljussituation kvällstid kan beskrivas som starkt månljus och det var inga problem att överblicka platsen eller se var man gick. I tre av platsens tätare dungar kunde ljusförhållandena dock uppfattas som sämre.

Det som gör att platsen upplevs ljus är gång- och cykelvägarnas belysning på Tybblekullens västra, södra och östra sida. På kullens norra sida ligger fotbollsplaner och parkeringar som vilka också är upplysta kvällstid och bidrar till ljuset på platsen. Utöver detta så är Tybblekullen lokaliserad mycket centralt med stora upplysta anläggningar i dess omgivning. Belysningen från Ica- Maxi och de nybyggda studentlägenheterna var särskilt påtagliga vid platsbesöket.

Större delen av Tybblekullen är solbelyst under någon del, eller hela dagen, utom norrsidan. Dungarnas vegetation bidrar dock med platser i skugga.

Bild 46. Belysningen från gång- och cykelvägen och studentbostäderna lyser upp Tybblekullen.

Bild 47. Sörbyvallens belysning var så skarp att den nästan bländade.

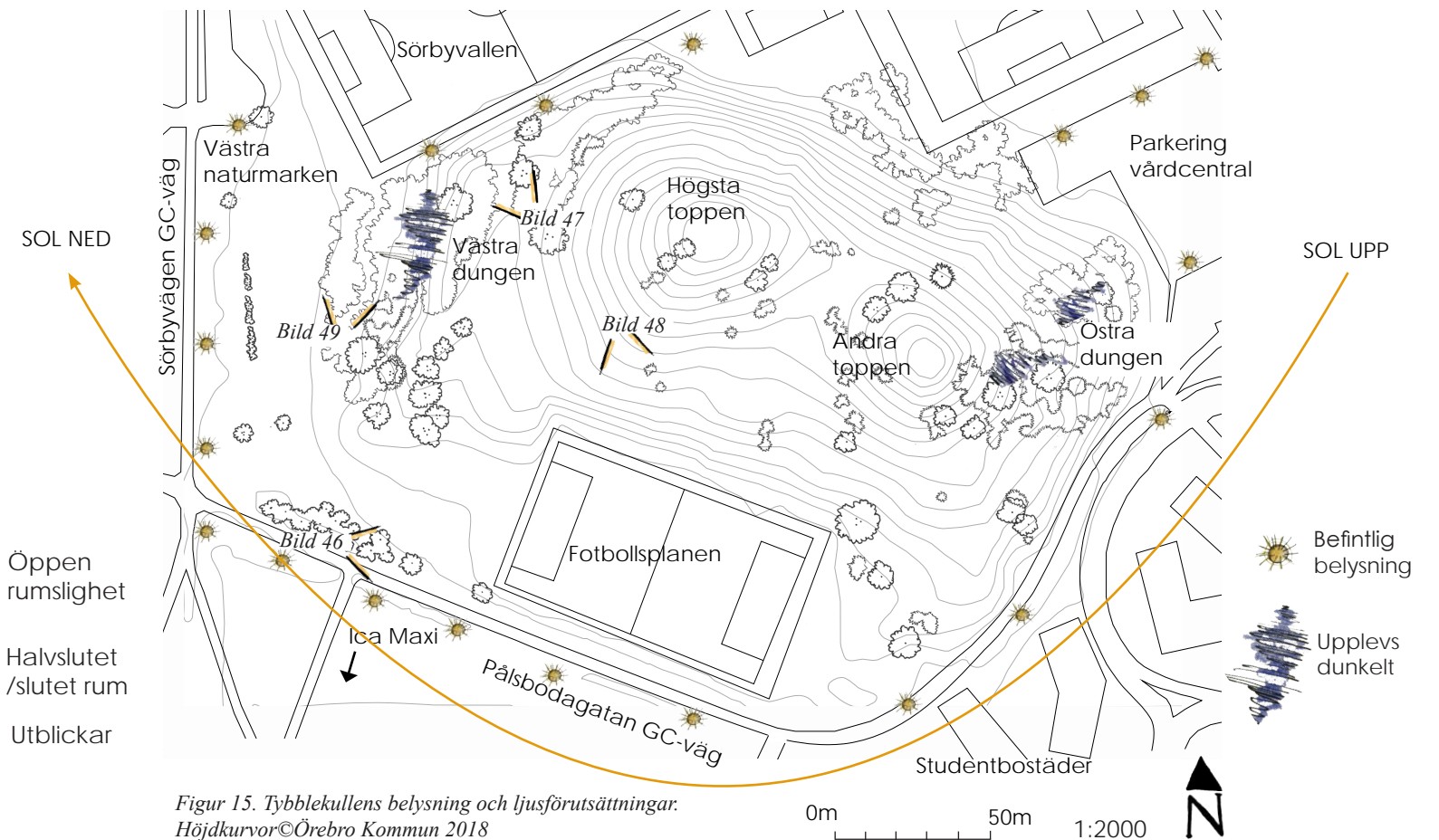
Bild 48. Det närliggande Ica- Maxi som har öppet till 23.45 har både en huvudbyggnad och en parkering med mycket skarp belysning som spiller över på Tybblekullen.

Bild 49. Trots att Tybblekullen saknar egna ljuskällor så var platsen mycket ljus. Det kändes inte otryggt att vistas på platsen kvällstid.

Figur 14. Analyskarta för Tybblekullens olika rumsligheter. Höjdkurvor©Örebro Kommun 2018

Figur 15. Tybblekullens belysning och ljusförutsättningar. Höjdkurvor©Örebro Kommun 2018

AKTIVITETER

Under alla platsbesök för inventering och analyser observerades de aktiviteter som ägde rum på platsen. Dessa finns beskrivna nedan och är indelade i vinter och våraaktiviteter. Under fem av de sex platsbesök som utförts under detta arbete har det varit snö på marken.

Vinteraktiviteter på Tybblekullen

Vid alla besöksstillfällen med snö har människor observerats åka utför Tybblekullen på pulka, bob, stjärtlapp, platspåse eller på rumpan. Det har varit både små barn med föräldrar, skol- och förskolegrupper, äldre barn, ungdomar och vuxna i backarna. De äldre barnen åkte ofta från de högsta topparna och ned mot fotbollsplanen. De yngre barnen hittade lagom utmaning i de mindre plåtarna som finns där kullarnas topografi planar ut. Några barn klättrade i träden inne i den västra dungen.

Vid inventeringen observerades grupper av människor som stod nedanför backarna på fotbollsplanen, eller vid sidan av backarna mot den västra dungen och iakttog pulkaåkningen. Ett antal hundägare på hundrastning rörde sig över kullen och genom dess trädgångar.

Bild 50. Både vuxna och barn tycks roade av pulkaåkningen på Tybblekullen. De små barnen startar ofta från lite lägre delar av kullen.

Bild 51. Inte ens en snöstorm som drog in stoppade barnen från att leka på Tybblekullen. De rullade ned för backarna och hade snöbollskrig på fotbollsplanen.

Våraaktiviteter på Tybblekullen

Under platsbesöket som ägde rum i den 14 april 2018 sken solen och det var 15 grader varmt. Då iakttogs en helt annan sida av Tybblekullen som inte syntts tidigare då det legat ett snötäcke över kullarna. Många grupper av studenter satt på kullens solsida och hade picknick medan de observerade människor och de aktiviteter som ägde rum på Tybblekullens fotbollsplan. Fotbollsplanen användes för att kicka fotboll, spela kubb och att grilla. Många kom från de närliggande och nybyggda studentbostäderna.

En stor grupp mountainbike-cyklister hade backträning på Tybblekullarna och utnyttjade norrsidans branta del. I skogsdungen på Tybblekullens västra sida sågs barn leka i slänten och kriga med pinnar. På den västra byggde ett par barn en koja med ett gammalt fotbollsnet de hittat någonstans.

Outnyttjade ytor

Tybblekullen tycks vara en populär plats att vistas på för olika användargrupper och aktiviteter. Det finns dock några områden som används mindre än andra. På norrsidan var det överlag mindre aktivitet. När solen sken var de flesta på solsidan, slänterna är även brantare på norrsidan. De modigaste barnen åkte pulka nedför den branta norrsidan. En stor yta mellan de nya studentbostäderna och fotbollsplanen utnyttjades inte. Det fanns heller inga tecken på att den brukar det. Den västra naturmarken utnyttjades heller inte för aktiviteter utan verkade fungera mer som en passage på väg mot andra platser på Tybblekullen.

Bild 52. Tybblekullen tycks vara lika populär hos studenter som hos barnen som leker på platsen. Åtminstone när solen är framme.

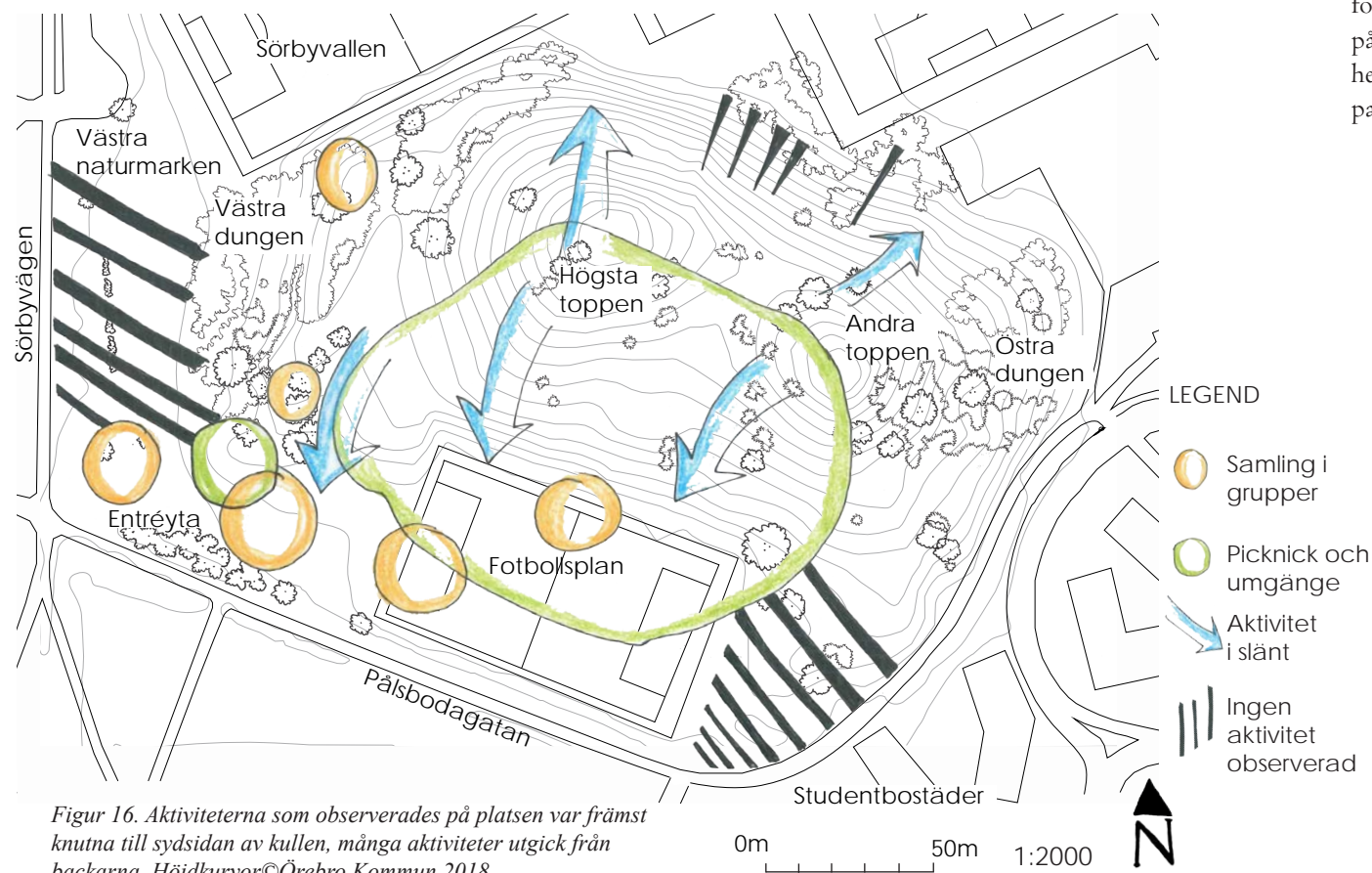
Bild 53. Tybblekullen används även för hundrastning och för att leka med hunden på de stora öppna ytorna.

Bild 54. De brantaste delarna av Tybblekullen kan användas för träning på mountainbike.

Bild 55. Den västra delen av Tybblekullen används som transportsträcka, men inga andra aktiviteter observerades där, varken vår eller vinter.

Figur 16. Aktiviteterna som observerades på platsen var främst knutna till sydsidan av kullen, många aktiviteter utgick från backarna. Höjdkurvor © Örebro Kommun 2018.

SPÅR AV LEK

Nedan redovisas de spår av lek som observerades under platsstudierna Jag har tolkat det som att leken på platsen är utförd av barn, även om det även finns äldre besökare på platsen. Spår av barns lek hittades över större delen av området, minst spår hittades på den västra naturmarken. De olika spåren kunde sorteras i tre olika kategorier.

1. Lek med löst material

På ett fåtal platser på Tybblekullen hittades spår av barns lek med löst material. Det som tolkades som lek med löst material var där högar med pinnar och/eller sten låg samlade. Det fanns också ett par ställen där mull från gamla stockar gröpts ur och samlats i en hög. Lek med löst material observerades endast i, eller i anslutning till, de täta skogsdungarna.

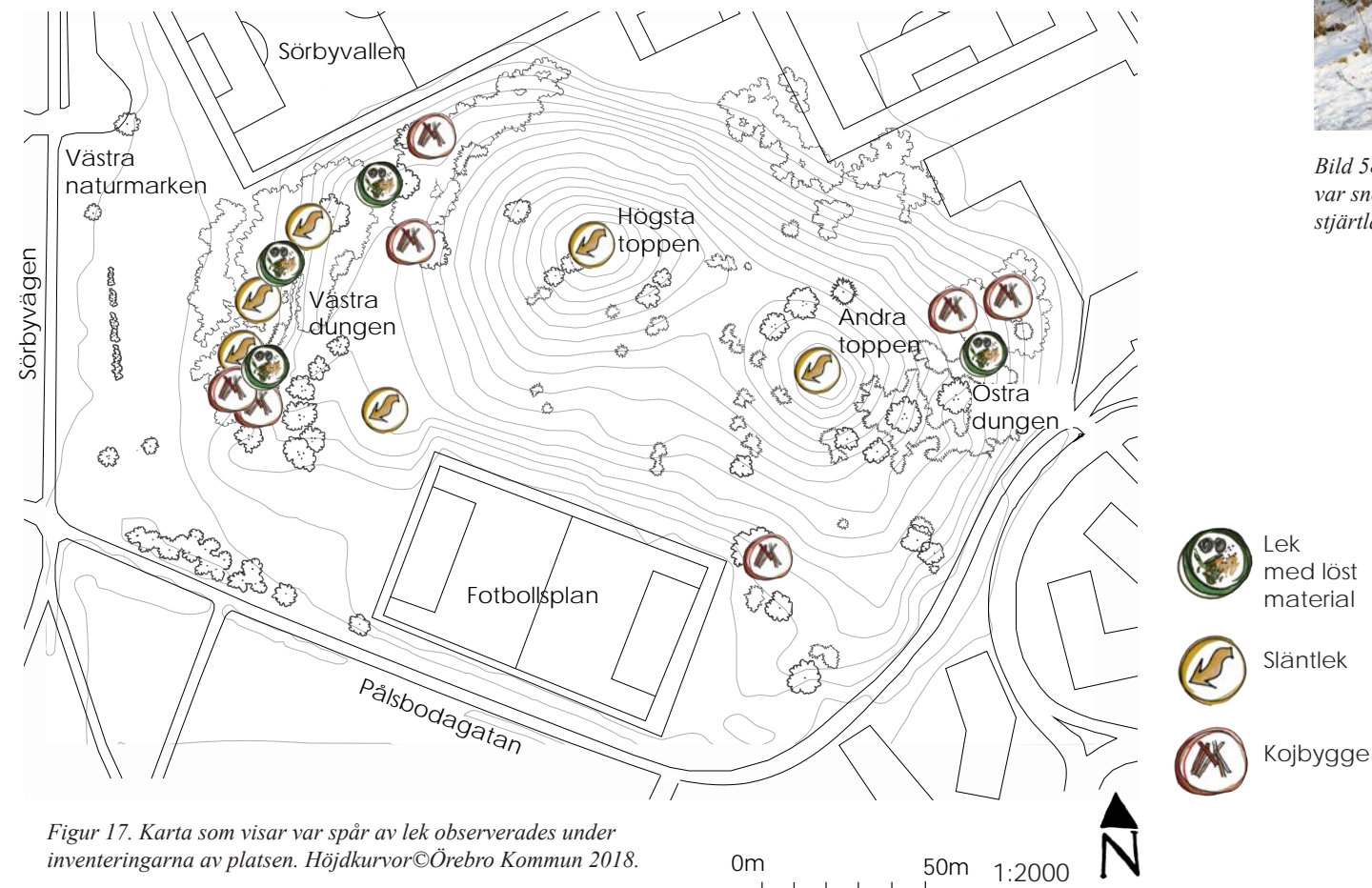
Förutom det lösa material som tycktes komma från Tybblekullens dungar hittades material som hämtats från omgivningen. Det var allt ifrån parkeringsskyltar till tegelstenar och handfat.

2. Släntlek

Att barn lekt i slänter och backar gick lättast att se när det låg snö på marken. Det fanns spår av denna lek från pulkor och stjärtlappar, men även utan. Troligtvis har barnen då åkt på rumpan eller en platspåse. Dessa spår kunde både hittas på Tybblekullens två höga toppar men även inne i den västra skogsdungen. När det inte låg snö på marken kunde dessa spår inte hittas i de stora backarna, men slänten inne i skogsdungen hade kraftiga förslitningar på ett antal ställen, vilket kan tyda på lek.

3. Kojbygge

I de täta dungarna på platsen kunde spår från kojbyggen observeras. Dessa kojor var till största del byggda av naturmaterial, som pinnar och grenar. Men det hittades också material i dessa kojor som troligtvis inte kommer från platsen ursprungligen. Kojorna var olika avancerade vilket tyder på att det är barn av olika ålder som byggt dessa kojor (Kylín 2005, s.5). Kojbyggena på platsen var starkt kopplade till de karaktärsfulla träd som identifierats i karaktärsanalysen.

Figur 17. Karta som visar var spår av lek observerades under inventeringarna av platsen. Höjddkurvor ©Örebro Kommun 2018.

Bild 56. På flera ställen hittades tecken på lek med löst material. Det var oftast pinnar och stenar men även andra material så som plast, snören och glasspinnar.

Bild 57. Material som inte tycks härstamma från Tybblekullen hittades på flera ställen. Detta kan tolkas som ett tecken på att det råder en viss brist på löst material inom platsen.

Bild 58. Lek i slänter och backar var lätt att spåra då det var snö på marken. Ibland låg även glömda pulkor och stjärtlappar kvar som bekräftade detta.

Bild 59. Kojorna på Tybblekullen var olika avancerade. På bilden visas en koja byggd av brädor. Den har en diskho och en skylt som säger "Rör ej, fuck you. Max och Tea." Detta ger känslan av att det är en hemlig koja.

Bild 60. Flera kojor var i basen byggda av grenar och pinnar från omgivningen. Men många var byggda av material som hämtats från andra platser. Detta kan tolkas som en brist av material även för kojbygge på Tybblekullen.

DIGIFYS- BEDÖMNING

Nedan presenteras en sammanfattning av bedömningen av platsen som gjordes med hjälp av DigiFys-verktyget för *lekmiljöer med hög kvalitet*, vilken återfinns i sin helhet i *bilaga 1*. Verktyget är under utveckling och denna version är en prototyp jag prövat som jag fick tilldelad i december 2017, sedan dess har nya versioner skapats. Redogörelsen nedan är indelad i rubriker efter DigiFys-verktygets fem huvudmål för lekmiljöer: en attraktiv miljö, sociala värden, fysisk aktivitet, kreativa värden och nya upptäckter.

EN ATTRAKTIV MILJÖ

Tybblekullens lekmiljö är lätt att nå, den ligger nära bostadsområden och målpunkter. Det finns anslutande gång-och cykelvägar och det finns många skolor i närheten vars elever kan nå platsen utan att korsa barriärer. Lekmiljön upplevs till största del som trygg. Entrén ger ett delvis ovärdat intryck men det finns gång- och cykelvägar och belysning runt området som bidrar till ökad trygghet. Från områdets östra gräns är det endast 100 meter till större väg som kan upplevas farlig, dock hindrar terräng, vegetation och en gång-och cykelväg barn från att springa direkt ut på den. Det finns inga tecken på att miljön utformats för att vara trevlig eller intressant, ingen välkomstskylt eller prydnader. Platsen omgärdas på två ställen av staket, vid fotbollsplanen och vid utkiksplatsen, detta hindrar dock inte folk från att ta sig in eller ut från området. Miljön är varierad och skapar möjligheter för olika aktiviteter och åldersgrupper. Lekplatsens toppar bidrar till ett unikt landskap, men det finns inga andra utmärkande kvaliteter hos platsen som ger den en unik identitet, vilket ses som en brist.

Många naturliga element bidrar till höjdskillnader på Tybblekullen. Det finns kullar med olika svårighetsgrad för både äldre och yngre barn att leka på, dessa kullar skapar också utkiksplatser. På platsen finns varierad vegetation som har olika säsongsvärden, såsom blomning, bärplockning och bladfärgning. Klätterträd och buskar går att leka och gömma sig i. Löst material finns för skapande och fantasilekar. Det finns platser i både skugga och sol att vistas på, men endast en sittbänk på hela området.

SOCIALA VÄRDEN

De element som finns på Tybblekullen är flexibla. De är inte tänkta att användas på något särskilt sätt eller av någon särskild målgrupp. Detta skapar förutsättningar för både flickor och pojkar att leka på lika villkor och är en styrka hos platsen. Topografi och vegetation delar upp Tybblekullen i olika rum, både för ro- och fartfyllda aktiviteter. Platsen har delar som är till för aktivitet, men saknar platser för åskådare. Det finns gott om öppna ytor på platsen för lekar som kräver utrymme, kombinerat med mer varierade partier där man kan gömma sig. Tybblekullen är tillräckligt stor och varierad för att flera skolgrupper ska kunna vistas där samtidigt utan att konkurrera med varandra.

Miljön på Tybblekullen är delvis nåbar för barn med funktionsvariationer. Variationen på platsen gör det möjligt för olika åldersgrupper att hitta utmaningar. Graden av utmaning är flexibel och barnet kan själv välja detta. Naturmiljön innehåller stockar att sitta på, men det finns inga sittplatser för större grupper. Det finns ingen scen där man kan uppträda eller fira men kullarna tycks delvis bistå med den funktionen.

Bild 61. Vid entrén i sydväst finns platsens enda bänk. Denna entré ger också ett ovärdat intryck. Två svagheter hos Tybblekullen som lekmiljö.

FYSISK AKTIVITET

Det finns inga hårdgjorda ytor för aktiviteter på redskap med hjul, men det finns stigar i terrängen med olika svårighetsgrad som kan användas för detta. Det finns inga redskap för att träna balans och styrka och klättring, men många av dessa utmaningar går att finna i naturliga element i skogsdungarna, så som stockar, stenar och stubbar. Barn av olika ålder kan hitta möjligheter att uppleva hög höjd och olika hopp-utmaningar.

Bild 62. I terrängen kan barnen som leker på Tybblekullen uppleva hög fart. Topografin är en styrka på platsen.

KREATIVA VÄRDEN

Det är gott om platser som kan utgöra en bas för fantasilek. På platsen finns inga källor till vattenlek utöver två diken som ibland håller vatten. Inte heller finns det någon sandmiljö. Miljön kan till viss del kan uppfattas som trolsk/magisk men inget är utformat eller utsmyckat särskilt för att vara fantasieggande. Det finns goda möjligheter att finna och skapa egna platser i den stora och varierade miljön.

Säsongsvis finns blad att plocka från buskar och träd, även blommor, bär, kottar, löv och nötter. Det finns större stenar på platsen, främst i skogsdungarna. Där finns också löst material i form av död ved att plocka och bygga kojor med. Det finns inte tillgång till annat löst material såsom plankor eller rör.

NYA UPPTÄCKTER

Det finns förutsättningar för ett rikt insekts-och fågelliv på Tybblekullen för barn att upptäcka. Två diken som ramar in området i väster och söder kan även utgöra miljöer för vissa vattendjur, men dessa är inte alltid vattenfyllda. Det finns inga installationer för att dra till sig ytterligare djurliv till platsen.

Tybblekullen kan upplevas som en vild naturmiljö för barn och det finns stigar som kan leda dem in i dungarna där de kan uppleva olika fantasieggande naturelement, såsom stockar och klätterträd.

Variationen i markmaterial är snål den består av upptrampad mark och gräs. I sydväst finns en del grus. Förutom genom det naturliga materialet på platsen så finns inga ytterligare möjligheter att skapa ljud.

Bild 63. Den varierade vegetationen på platsen är en styrka, inte bara för lek, utan också för djurlivet.

LEKTRÄFFAR

Nedan presenteras resultatet från de två lekträffar som ägde rum i februari månad. Fotografierna togs samma dag som lekträffarna. Materialet ligger i tidsföljd och är uppdelat efter de olika platser som barnen rörde sig på vid tillfället. En översiktlig karta med den totala rörelsen och de olika platserna för lek inleder beskrivningen av de två lekträffarna. Lekträffarna beskrivs utifrån min egen upplevelse av barnens lek.

LEKTRÄFF 1- FÖRSKOLAN FRÖET

Lekträffen med förskolan Fröet ägde rum en torsdag förmiddag den 8 februari 2018. Sex barn deltog; tre pojkar och tre flickor som samma år skulle bli fem och sex år gamla. Barnen hade inte med sig några pulkor eller stjärtlappar att använda i backarna. Barnen kunde röra sig över hela området så länge gruppen höll ihop. Det hade snöat på morgonen, men under lekträffen sken solen. Barnen lekte på platsen i cirka två timmar. Med på lekträffen var även pedagogen Ing-Marie Mo från förskolan Fröet och Mimmi Beckman. Vi träffades på förskolan innan lekträffen för att gå till Tybblekullarna tillsammans.

1 Den hemliga stigen

Från fröets lekgård kan man se till Tybblekullarna. Barnen blir uppspelade när de hör att vi ska dit. Vi går hand i hand från förskolan till Tybblekullarna som ligger mindre än 500 meter bort men knappt har vi kommit in på området innan en av pojkarna som jag håller i handen släpper taget och ropar:

“Jag har hittat en hemlig stig!”

Jag tappade greppet om båda pojkarna som jag höll i handen. De hade tagit sikte mot några jordhögar som fanns till vänster om stigen vi gick på och nu hankade de sig igenom växtligheten uppe på högarna för att sedan ansluta med gruppen som står och väntar en bit bort.

Ing-Marie talar om för barnen var de ska sätta sig för att äta äpple och barnen ger sig iväg. De flesta tar en lite svårare väg genom västra dungen för att komma fram.

Bild 64. Jordhögarna vid en av Tybblekullens entréer blev en hemlig stig genom den växtlighet som växte på dessa.

2 Draken

Jag hamnar lite bakom gruppen och när jag närmar mig platsen som barnen samlats på så hör jag en flicka ropa: *“Det här är våran drake!”*

“Drakis!”, ropar ett annat barn.

En av flickorna i gruppen klättrar i ett omkull-väلت träd som jag förstår är draken. Framför detta träd ligger en gammal trädstam som fallit sönder. Där sitter några av barnen, på och intill den och får äpple av Ing-Marie. Ett av barnen förklarar att stocken som ligger framför draken är deras förra drake, men att den har dött. En till flicka klättrar nu upp på draken men halkar av. Hon vill inte ha hjälp upp, det gick bra. Jag frågar om stocken var hal att klättra på. Hon hinner inte svara innan den första flickan som redan är uppe på stocken säger:

“Jag kom upp hit och det gick lätt som en plätt!”

Bild 65. Draken eller “drakis” där barnen klättrade och åt äpple.

På upptäcktsfärd

Barnen verkar uppspelade och sugna på att ge sig ut på upptäcktsfärd, men de går inte iväg förrän Ing-Marie sagt att det är okej. De verkar medvetna om hur de ska bete sig på platsen. En pojke ropar:

“Vill ingen gå på upptäcktsfärd?”

Flera av barnen svara ja och Ing-Marie beslutar att barnen kan gå i två omgångar. En som går direkt och en som går när alla ätit klart. Barnen sätter iväg väldigt snabbt och jag får svårt att hänga med. Terrängen är ganska klurig att röra sig igenom, men barnen rör sig smidigt genom den.

Jag frågar ett barn som jag kommer ikapp var han brukar vara när han är här? Men han hinner inte svara på min fråga, alla barnen verkar är i färd med att ta sig någonstans så jag följer med bakom.

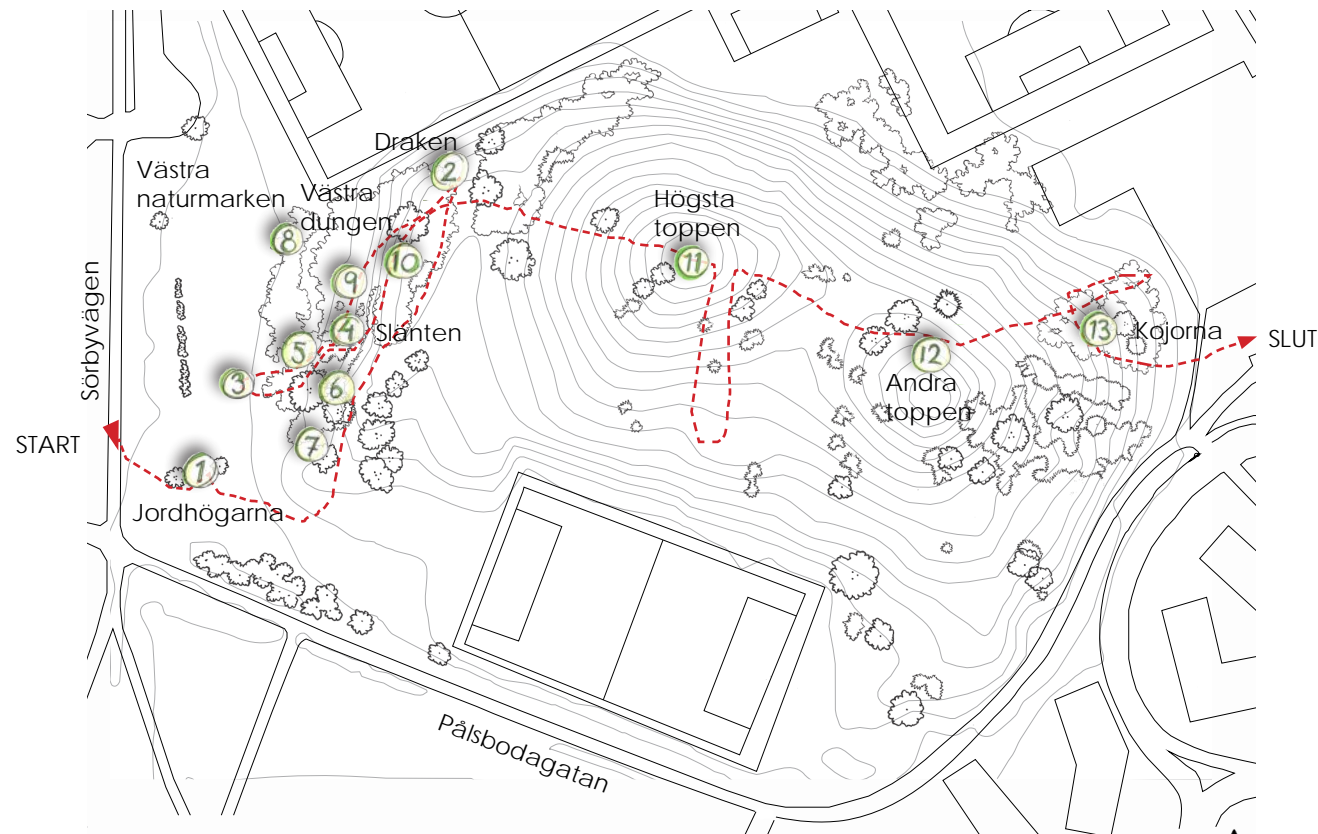
Bild 66. Det var svår terräng att röra sig i, men för barnen var det inga problem!

3 Haren

De flesta barn som redan gett sig iväg på upptäcktsfärd verkar röra sig i samlad trupp. De gör ett kortare uppehåll för att åka på rumpan ned för en slänt i dungen. En pojke kommer fram till mig och är nyfiken på mina anteckningar. Medan jag berättar för honom vad jag skriver har resten av barnen sprungit ut på den västra naturmarken, jag hör någon ropa:

“Kolla! En hare!”

Både jag och pojken drar oss mot resten av gruppen. När jag närmar mig ser jag att barnen smyger sig hukande fram över ängen men jag ser ingen hare. Den måste ha försvunnit för gruppen vänder snabbt. Ett av barnen springer tillbaka mot draken för att kolla var de andra är. Det känns som att de har bra koll på varandra i gruppen. Barnen drar sig tillbaka in i dungen och jag hänger med.

Figur 18. Här kan man se barnens huvudsakliga rörelse på lekträffen. Platserna som de lekt på eller berättat om finns markerade med nummer och går att koppla samman med texten. Höjddkurvor©Örebro Kommun 2018.

4 Slänten

Barnen har stannat för att leka i slänten på ett ställe där de kan kana ned på rumpan. Jag frågar en flicka om hon vill visa mig var hon brukar vara.

“Jag kan inte leka än”, säger hon och gapar för att visa att munnen fortfarande är full av äpple.

Jag föreslår för henne att hon kan berätta för mig istället men jag märker att hennes intresse för mig inte är så starkt, fokus är någon annanstans. Jag visar henne min karta och hon och två andra barn blir då nyfikna. De frågar var vi är och jag visar på kartan sedan får jag svar på var de brukar leka. En flicka pekar på slänten och säger att det oftast är där de brukar leka.

“Vi brukar gå upp och ned och halka här”.

När jag frågar om de brukar leka tillsammans allihop så får jag svaret ja, från mer än ett barn.

Barnen försvinner bort från mig och börjar leka i slänten, jag sätter mig på lite avstånd och observerar. De kanar ned och hjälps åt att dra upp och rädda varandra. Pinnar används som en förlängning av armarna. Leken eskalerar och det blir svårt att hänga med att anteckna. Alla barn verkar involverade i samma lek nu, att glida ned för slänten och dra upp varandra. De tjoar och skrattar, skriker och ropar på hjälp från varandra, jag hör utrop som:

“Jag håller dig i handen”

“Hjälp mej”

“Det är halt!”

“Ta tag i pinnen!”

“Vem vill ha hjälp upp?”

Barnen verkar inte intresserade av hjälp från en vuxen.

Bild 67. Slänten där stora delar av leken ägde rum. Barnen använde pinnar för att dra upp varandra och halkade ned medan de ropade på hjälp.

5 “Laboratorummet”

En pojke går runt i dungen och samlar på pinnar men han vill inte säga till vad. Jag hör ett barn ropa:

“Kom, vi ska gå till laboratorummet”.

Alla barn leker nu omkring mig där jag sitter intill slänten. De leker tillsammans fast ändå med lite olika saker. Ständigt återkommande är leken i slänten. Ett av barnen har hittat plast och är ivrig att visa detta för pedagogen. Några av barnen gör upp om var laboratoriet egentligen är, *“Laboratorummet är här uppe!”*

Laboratoriet är ovanpå en rot, bredvid slänten där barnen fortfarande kanar ned och drar upp varandra. Barnen bjuder in mig att ställa mig i laboratoriet

Jag frågar vad man brukar göra i laboratoriet.

“Man.. ehhh...skriver grejer och....”

Sen får jag inte något mer svar. Jag frågar istället två andra barn vad man brukar göra i laboratoriet. De står i laboratoriet med en famn pinnar. De hör min fråga och tittar på mig, men det är tydligt att de inte vill svara. Jag får en känsla av att de pysslar med något hemligt.

Bild 68. I slänten stack en rot ut, ovanpå den låg laboratoriet, eller “laboratorummet” som några av barnen kallade det.

6 Hålet

Jag hör några barn tala om en råtta, så jag närmar mig för att se vad de gör. Ett barn berättar för mig att hon har hittat ett litet bo som man kan klättra i.

“Här kan man krypa igenom, fast inte en människa, bara råttor.”

Hon visar mig en hålighet under några trädrötter. Detta hål är strax under barnens laboratorium. Hålet går upp igenom en stubbe som är ihålig.

“Sen kan man också ställa sig här, uppe på råttboet”

Hon berättar att det kanske är en råtta som bor där. Ett annat barn kommer med en pinne som sätts i hålet:

“Kolla här, ett träd!”. Sedan kastar kan in samma pinne i en måbärsbuske och utbrister glatt:

“Kolla den fastnade!”

Bild 69. Bild på rätthålet som också kunde bli ett träd om man stoppade ned en pinne i det.

7 Mamma-och pappa trädet

Jag frågar ett barn vad hon brukar leka här.

“...Mmmm nej...Jag leker inte, jag klättrar mest...”

Hon berättar för mig att hon gillar det, för hon är en klättermänniska. Jag modifierar snabbt min fråga och frågar istället vad de brukar göra där? Det gav mig bättre respons. De brukar mest leka i slänten får jag som svar. En pojke kommer in i konversationen och berättar att de brukar leka mamma och pappa:

“Vid det stora trädet som sitter ihop”.

Barnet pekar på en stor flerstammig sälj som står någonstans mellan slänten de lekt i och entrén till platsen. Han berättar att alla som vill är med och leker då.

Bild 70. Trädet där barnen leker mamma och pappa, och alla som vill får vara med.

8 Monstertruckar

Medan jag talar med två barn om mamma-och pappa trädet närmar sig de barn som samlade pinnar och ville vara hemliga. De hör att jag frågar var de brukar leka och lägger till att de brukar leka monstertruck.

“Då kör man jättefort”.

Jag frågar var de brukar leka detta, varpå de pekar på ett område nedanför slänten där det växer unga aspar. Jag frågar om det är någonstans de inte får vara, men de har tröttnat på att svara på frågor, de vänder sig om och svarar tyst att de får vara överallt. Sedan drar de sig bort från mig. De fortsätter samla pinnar och viskar till varandra medan de håller ett öga på mig. Jag frågar vad de ska göra med pinnarna med får inget svar. De har återgått till att vara hemliga och det är tydligt att de är oroliga för att jag ska lägga mig i, så jag väntar med att ställa fler frågor till dem.

9 Stocken i slänten

Jag frågar ett barn om hon brukar leka något annat när det inte är snö:

“Ehhhh, jag vet inte riktigt...” Svarar hon.

Sedan kommer hon fram till att de brukar leka i slänten då också. Hennes favoritplats är en stor stock som ligger mitt i den. Barnen återkommer ofta till denna stock i släntleken. De kan ta stöd mot den och klättra på den. Plötsligt kommer hon på att på sommaren så är hennes favoritplats den högsta punkten på kullen. Men när jag ska fråga varför blir hon medryckt i leken igen, hon hasar ned för slänten och ropar till ett annat barn.

“Kom och rädda mig innan jag ramlar och svälter ihjäl mig!”

Barnen är väldigt inne i sin lek och det är svårt att hitta ett barn som har tid och lust att svara på frågor. Alla barnen leker nu tillsammans i slänten igen. Ett barn stannar upp en kort stund bredvid mig och jag frågar vad som är hennes favoritplats. Det är laboratoriet ovanför mushålet. Ett annat barn visar mig ett ungträd som står mitt i slänten.

“Jag håller i mig här”, säger han.

Han berättar att det är bra att hålla i sig i den när man går i slänten. Jag frågar honom vad han brukar göra när det inte är vinter. Han funderar en stund sedan tappar han fokus och försvinner in i leken igen.

Bild 71. Stocken i slänten är en favoritplats och ett extra lekelement i släntleken.

10 Klättra

Ett barn har klättrat högt upp i ett vält träd, hon vill visa alla hur högt upp hon är. Pedagog Ing-Marie föreslår att hon ska visa de andra barnen hur hon kom upp. Nu är de två barn i trädet och det börjar knaka i grenarna. *”Hjääälp, det knakar!”*

Ing-Marie berättar att det är bra att känna lite på grenarna innan, och att det troligtvis var barnens gemensamma vikt som gjorde att det knakade. Ett av barnen klättrar ned men vill snabbt upp igen. Ett par barn i närheten diskuterar en stor krabba som ska finnas på ett hemligt ställe på platsen. De börjar viska när jag närmar mig för att lyssna. Jag tolkar det som att det är en hemlig lek och att de vill ha den för sig själva.

11 Högsta toppen

Några av barnen börjar bli sugna på att gå upp på Tybblekullens högsta topp. Ett barn frågar Ing-Marie om hon vill följa med upp på kullen och åka på rumpan. Ing-Marie försöker se till att alla barn kommer med. Intresset sprider sig snabbt och jag hör några barn diskutera hur högt upp de ska åka ifrån.

Barnen som är först upp på kullen ställer sig och ylar som vargar, de barn som är på väg upp ylar tillbaka. Jag hör dem diskutera om de sett vargar någon gång, ett barn säger att den sett en död varg. En pojke ropar: *”Jag ser mörka moln, där uppe i himlen.”* Sedan säger han att han ska titta lite på utsikten innan han åker ned för backen på rumpan.

Bild 72. Barnen ylar som vargar på väg upp mot den högsta toppen på kullen. Därför kan barnen orientera sig i staden och se på himlen. Man kan också åka nedför på rumpan.

När jag kommer upp kommentar jag den goda utsikten, och frågar ett par av barnen hur långt man kan se. *”Till Fröet!”*
”Man kan nästan till och med se till de röda husen”
”Jag ser min simskola!”

Med lite hjälp från Ing-Marie försöker barnet som såg sin simskola berätta hur vi ska titta för att se den. Men den syns bättre på kvällen säger hon för då finns det en gubbe som lyser där, ett annat barn säger: *”Jag ser husen som jag känner igen som är nära mina hus.”*

Ing-Marie bekräftar detta. Ett annat barn säger att hon också kan se hela vägen hem, men då undrar Ing-Marie om hon skojar, för hon bor ju så långt ut på landet. De flesta barn verkar ha varit här på fritiden också. Jag hör samtal om var de har vågat åka tillsammans med kompisar och familj. Det verkar inte vara så noga att ha pulka eller stjärtlapp med sig, det går bra att åka på rumpan. När barnen står på kullen har de bra koll på varandra.

12 Åka på rumpan

Alla barnen har tillsammans börjat åka ned för den andra toppen av kullen, det är en lång bit att kana. Barnen åker på led nedför. Det uppstår ett gräl i botten av backen mellan två barn, en barn börjar gråta och de får hjälp av Ing-Marie att lösa grälet. Tårarna glöms snabbt bort då de andra barnens lek med snön blir mer intressant. Först pussar de på snön, det blir märken i den. Sedan upptäcker de att de får snöskägg när de doppar mer av ansiktet i snön. Alla barnen dras in i leken och de skrattar tillsammans. En pojke doppar hela ansiktet i snön och hela gruppen skrattar. Han ville gärna se hur han ser ut, men det kan bli svårt att ta med snöskägget tillbaka till Fröet, konstaterar vi.

Bild 73. På vintern kan barnen åka på rumpan nedför kullarna. Detta var något som alla barn gjorde under lekträffen.

13 Kojan

Mimmi Beckman som tidigare varit på platsen frågar barnen om de sett kojor som finns alldeles intill dem. Det hade inte barnen, men de blir ivriga att se och ger sig av direkt. Ett barn hittar fler harspår på vägen dit, och jag hör flera rop om upptäckten. Två andra barn hittar en liten koja byggd av tre grenar och det blir ett mindre bråk om pinnarna där. Detta glöms fort när de inser att det finns en större koja några meter bort. Väl framme så verkar dock fokus landa intill kojbygget. En tallgren som når hela vägen ned mot marken bildar som en avskärmning som man kan gömma sig bakom. *”Hej! Vi har hittat ett laboratorium!”*, säger ett barn när jag närmar mig. De syftar på rumsligheten bakom tallgrenen. Ett par av barnen har nu även intresserat sig för den byggda kojor på platsen. *”Vi har också hittat ett laboratorium!”*
”Kom å titta!”
”Här har vi ett laboratorium, och där har vi ett laboratorium”, säger ett av barnen och pekar på tallgrenen och den byggda kojor. Ett annat barn hörs säga att de har många laboratorier.

Bild 74. Två av barnens laboratorier. I det flerstammiga träden finns en koja byggd, men den nedböjda tallgrenen fungerade minst lika bra att leka bakom.

Hemgång

Ing-Marie förklarar för barnen att de är dags för lunch men att de kan komma ihåg den här platsen och gå direkt hit nästa gång, det går barnen med på. Ett av barnen som tidigare bråkat om pinnarna vid den lilla kojor skyndar tillbaka dit för att ta med en pinne till Fröet.

Barnen ropar: *”Hejdå laboratoriet!”*

Vägen tillbaka till förskolan var inte lång, men den tog ändå ganska lång tid, då barnen tog varje chans de kunde att klättra upp på de snö- och jordhögar som fanns längs vägen.

KOMMENTARER FRÅN PEDAGOGEN

Under lekträffen fördes samtal med pedagog Ing-Marie Mo. Det skedde endast då det inte hände något nytt i leken. Efter lekträffen kompletterades detta med frågor som ställdes via e-mail*. Detta är en sammanslagning av samtalen som skedde med Ing-Marie Mo angående Tybblekullen:

Ing-Marie Mo berättar att de på Förskolan Fröet är glada att ha tillgång till Tybblekullen och att det har gett dem många goda utflyktsstunder för både de äldre och yngre barnen på förskolan. Fröet besöker Tybblekullen under alla årstider, i stort sett så är det samma typer av lek på sommaren och vintern. Ing-Marie berättar att det går i vågor hur ofta de besöker Tybblekullen. Vissa perioder går de dit en gång i veckan, ibland är det ett lite längre uppehåll. De brukar också besöka parker i närheten. Hon menar att det beror på hur det ser ut personalmässigt. Om man ska gå dit med hela gruppen så krävs lite mer personal. Hennes uppfattning är att barnen gillar att gå till platsen.

Framförallt så påverkar topografin leken på Tybblekullen, säger Ing-Marie. Barnen gillar att kunna sträcka ut sina rörelser och springa tills det tar slut. Hon menar att barnen njuter av utsikten och att kunna känna igen förskolan och kanske även sitt eget hus. Ing-Marie berättar att barnen på sommaren brukar springa i backarna, de tar sikte på topparna och springer uppför och nedför dessa. Snön på vinter kan ju tillföra till leken med pulkaåkning, men de åker inte pulka så ofta, det blir så hög fart i backarna. På våren erbjuder kullarna även tussilago att plocka.

Barnen gillar de utmaningar som dungarna erbjuder: klättring, balansering, krypa under eller igenom något och hjälpa varandra att ta sig uppför och nedför den branta slänten i västra dungen. Både personalen och barnen på förskolan uppskattar den vilda känslan som platsen har, att den är fantasieggande och inte är så tillrättalagd. Barnen som är lite äldre på förskolan föredrar att leka i skogsdungarna på Tybblekullen, där finns buskar och träd som i barnens fantasier kan bli drakar och laboratorium. Hon kommenterar att barnen verkar ha lite diffusa bilder av var ett laboratorium är för något, men att de verkar använda det ordet för platser som är lite hemliga, där man kan smyga undan.

Ing-Marie berättar också att det tidigare funnits stockar att sitta på runt en grillplats och vid draken. Men att de blivit bortplockade och att det är tråkigt. Hon vet inte varför de plockats bort.

* Ing-Marie Mo. 2018-02-12

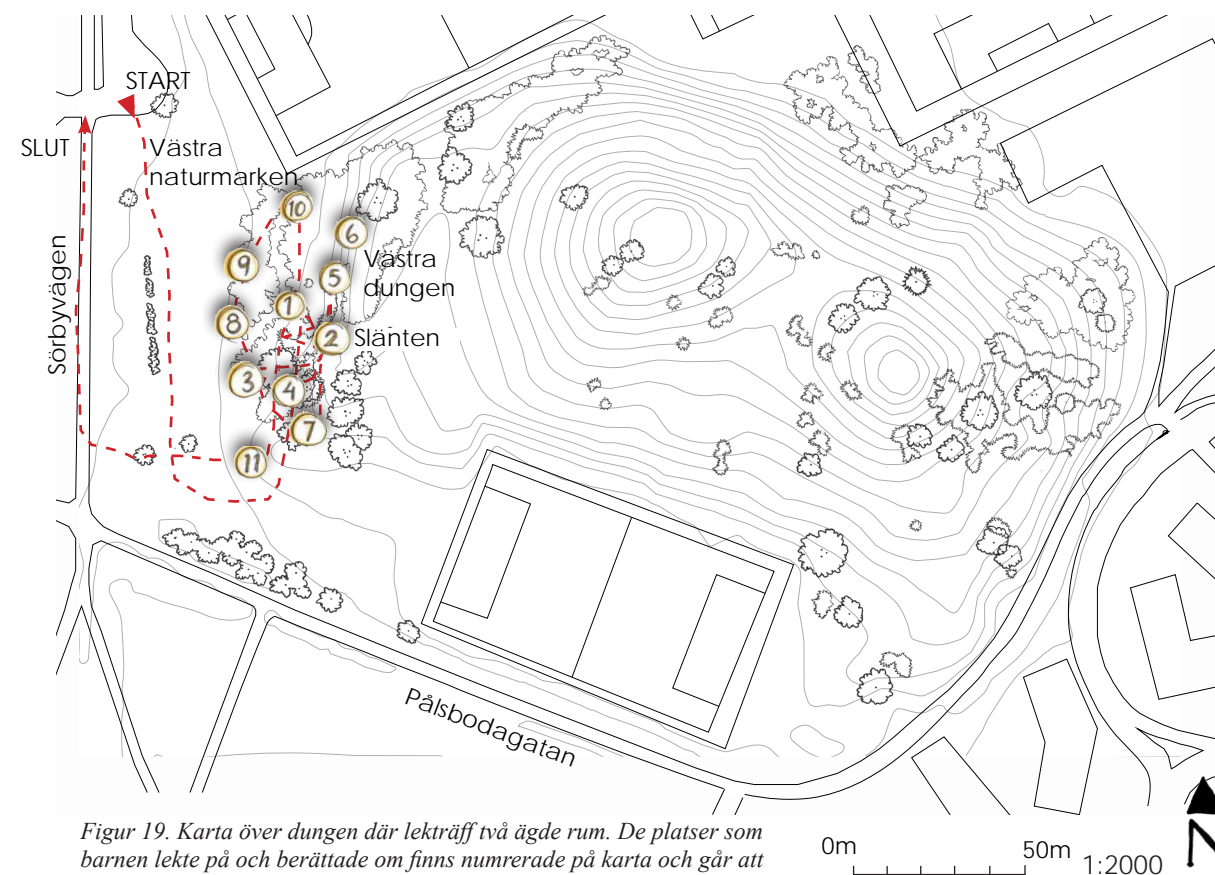
LEKTRÄFF 2- KRYDDGÅRDSSKOLAN

Lekträffen med Kryddgårdsskolan ägde rum en fredag eftermiddag med elva barn. Alla var flickor i åldern sju-åtta år, detta var barn som inte skulle hem inom de närmsta timmarna. Med på Lekträffen var även pedagogen Jim Genberg och Mimmi Beckman. Vid lekträffen låg det snö på marken och solen sken. Lekträffen var ungefär en och en halv timme lång. Denna lekträff begränsades till dungen väster om kullen, detta gjordes för att pedagogen skulle ha uppsikt över barnen och för att det var många andra barn som åkte pulka i backen just då. Vi gick i samlad grupp från skolan till Tybblekullen.

Åka pulka och titta på fåglar

Barnen är uppspelade att få gå till kullarna, en flicka kan inte stå still, hon hoppar upp och ned och berättar för oss att hon brukar kalla Tybblekullen för *"kullarna på kullarna"*. På vägen dit är barnen glada, några sjunger. Jim berättar för gruppen var de ska hålla sig under lekträffen och barnen sätter fart direkt. Det var som att leken redan börjat innan vi kommit fram till kullarna. Barnen hittar direkt platser och aktiviteter att sysselsätta sig med. Jag frågar två av barnen vad de brukar göra när de är där. *"Vi brukar titta på fåglar"*. *"Vi åker mest pulka"*

De pekar på kullens högsta topp när de talar om att åka pulka. Jag får intrycket att de tycker det är lite konstigt att vara på platsen utan att ha med pulkorna.

Figur 19. Karta över dungen där lekträff två ägde rum. De platser som barnen lekte på och berättade om finns numrerade på karta och går att koppla till texten. Højdkurvor©Örebro Kommun 2018.

1 Slänten

Trots att gruppen är stor så verkar det som att barnen nu är på samma plats och leker. De åker på rumpan i slänten och jag hör glada rop. Detta är samma slänt som barnen från förskolan Fröet lekt ivrigt i föregående dag. Ingen av barnen är stilla, de är ständigt i rörelse. De skriker glatt när de åker nedför. Jag hör någon utbrista: *"Visst är det roligt!?"*

Barnen är medvetna om mig men i övrigt tycker jag inte att de påverkas mycket av min närvaro. Jag sätter mig ned för att observera deras lek en stund och försöker att inte vara i vägen för deras snabba lekar.

Barnen skriker glatt och åker på stjärten ned för slänten. De hittar olika vägar att röra sig upp och ned för den. Jim kommer och hejdar barnen en kort stund, han tycker att det verkar farligt vid släntfoten. Han visar på en kraftig gren som korsar barnens kana och ställer sig framför för att barnen inte ska skada sig. Ett barn löser problemet genom att visa hur man kan åka för att inte göra sig illa. Hon visar att man tar emot sig med händerna i grenen innan man stöter ihop med den.

2 Buskarna

"Jag har hittat den här vägen!" ropar ett barn, och jag ser henne krypa genom en buske höger om släntkrönet.

"Jaa! jättebraa!" Säger någon annan.

De får syn på spår som de följer efter genom buskarna. Flera barn kryper iväg genom buskarna och några andra beslutar sig för att följa efter dem.

"Vi följer dom!"

Många barn leker sedan i buskagen som finns i släntkrönet.

Ett barn ansluter sig och säger.

"Hörrni, vi leker att vi taltar!"

3 Liten kulle

Barnen har nu hittat en liten kulle söder om slänten som de kan åka på rumpan nedför.

"Här kommer jaaaag!"

"Tjohoo!"

De åker en och en och gör glada ljud. De kommunicerar hela tiden sinsemellan och gör upp hur de ska åka och med vem. Ett barn verkar ha svårt att ta sig upp i backen men de andra barnen är snabba att hjälpa henne. Pinnar används som verktyg för att dra upp varandra.

Bild 75. Den lilla kullen till höger i bilden blev ett alternativ till slänten som skyntar till vänster i bilden.

4 Spännande buskage

Ett barn har kommit på att man också kan åka kana där det är lite buskigare. Hon försöker ropa dit de andra barnen och visar.

"Kom, här är jätteroligt!"

Ett barn som precis tagit sig ned för slänten utbrister plötsligt:

"Så skönt att vara fri, ute i natur. Naturen har gjort mitt liv!"

Hon får sedan problem i backen med att komma upp, ett annat barn kommer för att peppa henne.

"Du måste tro på dig själv!" Säger hon.

Ett barn hörs säga att det är så läskigt i pinnarna. Jag tror att hon syftar på de taggiga buskarna som de kryper nära. Samma barn som just hjälpte till i backen kommer för att hjälpa, hon håller undan några grenar och säger

"Tro på mig, du kommer klara det!"

Jag frågar ett barn vad hon brukar göra när hon är här *"Jag brukar vara i skogen och åka pulka"*, svarar hon.

"Alltså det är såå kul nu!"

Jag frågar vad det är som är roligast.

"Ehhh, att komma upp... Wow! Jag klarade det!"

Några barn intill mig talar om att man kan sticka sig på taggbuskar, sedan ger de sig in i buskarna igen, spänningen verkar locka dem.

Bild 76. Barnen verkade tycka att det var spännande att krypa igenom de taggiga buskarna på platsen. Även om det ibland hördes klagomål på taggarna så var de snabba att krypa in igen.

Monster

De flesta barn har plötsligt förflyttat sig söderut och jag hakar på för att se vad de ska göra. Jag hör att de försöker få med varandra i en lek.

"Vill ni inte vara med och leka?" Säger någon högt så att barnen som leker i slänten ska höra.

En jaga-lek tycks ta form.

"Spring! Monstret kommer!"

Jag ser Jim jaga några av barnen som skriker och skrattar, han gör läskiga ljud. Några kallar Jim för monstret, andra för trollet.

"Akta dig, trollet är ju där!"

Fler barn har blivit monster. Jaga-leken är i full gång. Jag frågar en flicka om de turas om att vara monster? Hon svarar ja. Efter några minuter verkar det som att alla barnen är inkluderade i denna lek fast på sitt eget sätt. Några är ska rädda monstren, några gömmer sig och bygger hemliga platser, andra blir själva monster och jagar. Samtidigt som de leker denna lek kryper de igenom buskar och klättrar och kanar i slänten. Jag går fram till ett barn som ensam står och gömmer sig bakom några träd och frågar vad hon gör. Hon gömmer sig för ett monster svarar hon. Hon berättar att hon inte alltid brukar leka monster-leken.

"Jag brukar mest dansa", säger hon.

5 Forskare

Två av barnen har stannat upp och jag frågar vad de gör. De svarar att de är forskare som har hittat ett stup. De står mitt i slänten. Några andra barn har klättrat upp i ett väldigt träd och talar om att de också är forskare, och det är ett monster-troll som jagar dom.

"Men de gör det inte på riktigt, vi ska försöka hjälpa dom!"

Någon av forskarna har fångat ett monster, men sedan smet det. Jag hör dem säga att de ska experimentera lite, och att de måste forska mer. En flicka tar upp en pinne som hon låtsas är en kniv. De har byggt ett bo till ett monster som de ska rädda. Två av barnen tycker att det är bäst att de bygger ett hus så att de kan överleva. Jag frågar dem hur man botar ett monster. En flicka svarar att det inte finns något sätt, en annan svarar snabbt:

"Med giftiga bär! Giftiga bär kan bota monstren!"

Forskarna ger sig ut för att lugna ned alla monster.

Bild 77. Klätterträdet som forskarleken tog fart vid.

Sommarlek

Jag frågar några av forskarna vad de brukar göra på Tybblekullen när det inte är snö.

"Jag har varit här på sommaren." Svarar en flicka.

Sedan berättar hon att hon då blivit ledsen för att hon varit där med några kompisar som var taskiga och inte lät henne vara med, de hade byggt en koja då. En annan flicka svarar att de brukar leka fantasilek där. När jag frågar hur man gör då så svarar hon:

"Göra fantasi!"

"Vi brukar leka fantasilek!"

Jag passar på att fråga en flicka vad hon brukar göra där.

"Ehhh... Vi brukar mer åka pulka... å så..."

Hon blir avbruten av en annan flicka som säger att de brukar rulla ned för kullarna och leka koja.

6 Klätterträd

Ett annat barn kommer förbi och jag frågar vad hon brukar göra här.

"Jag brukar leka här bland träden för jag älskar att klättra," svarar hon och pekar på en flerstammig sålg som är extra rolig att klättra i enligt henne. Hon säger att de brukar komma dit ganska ofta och att de brukar göra samma saker när det är sommar.

7 Bygga koja

Jag går fram till två flickor som står vid ett stort flerstammigt träd där en koja byggts. Jag frågar vad de gör. De svarar att de bygger koja och att de inte är med i monsterleken längre. De brukar bygga koja säger de. De sjunger när de bygger.

Bild 78. Trädet där några av flickorna byggde koja. Strax innan hemgång ville alla barnen leka där.

8 Hängstället

Jag frågar flickorna i kojan om det finns fler ställen som de brukar vara på och om de vill visa mig.

"Jaaa, jag har ett ställe!" Säger en av flickorna glatt och springer iväg. Jag följer efter, det var inte långt.

"Här brukar vara mitt hängställe" säger hon och visar mig var hon brukar hänga i grenarna.

Jag frågar vad man kan göra där. Hon berättar att man kan klättra där, och att det finns en paxplanka som vuxit fast i trädet. Jag frågar om de brukar leka alla tillsammans där. Men det brukar de inte, det är hemligt säger hon, typ som en klubb.

"Och jag kom på det först" skyndar hon sig att tillägga.

9 Kojaskogen

Två andra barn vill också visa mig sina platser. Först tar en flicka mig till hennes plats som finns vid ett ungt skogsparti med aspar. Jag frågar vad hon kallar det stället. *"Kojaskogen, fast ibland växer det svampar och då kallar vi det för svampskogen."*

Bild 79. Det unga aspbestånd som kallades för "kojskogen" eller "svampskogen" av barnen.

10 Gömstället

En annan flicka vill nu visa sitt ställe.

"Kom, här är mitt hemliga ställe!"

Vi passerar igenom kojskogen och stannar till i utkanten av den. Flickan berättar att hon brukar gömma sig där när hon leker kurragömma, och då är det ingen som hittar henne.

"Det är för att det är så mycket grenar."

Hon börjar klättra i ett av träden och förklarar att på sommaren så brukar hon klättra där. En gren går av och hon konstaterar att trädet är gammalt.

"Jag brukar säga att när det växer sånt där på, så är de döda." Säger hon och pekar på de lavar som växer på stammarna.

Bråk i kojan

Flickan som visade mig gömstället berättar att hon ska gå tillbaka till kojan som hon var med och byggde på. De ska göra upp en eld och bjuda in Jim som gäst säger hon. Flera flickor har samlats där nu. De låtsas att de grillar marshmallows i kojan, det är snöbollar de trätt på pinnar. Efter en stund har flera barn anslutit och det blir bråk om vem som ska få vara med och inte. Några av barnen som var där först har bestämt att man behöver ett lösenord för att vara med. Jim går dit för att hjälpa till i konflikten.

11 Kullen och snöänglar

Det blir dags att forma ett led och gå tillbaka till skolan för mellanmål. Två av barnen rullar ned för en liten kulle innan de går till ledet. Ett barn gör en snöängel. En flicka har varit en bit bort och hämtat en vinterståndare från en växt. Hon tyckte den var fin och vill ta med den tillbaka. Någon vill ta med en väldigt stor gren hem, men hon får lämna tillbaka den i dungen innan de går. På vägen tillbaka till Kryddgårdsskolan diskuterar några av barnen hur kul det var att leka där, de gör upp om att träffas igen efter skolan och fortsätta leka på platsen.

KOMMENTARER FRÅN PEDAGOGEN

Under och efter lekträffen med Kryddgårdsskolan fördes samtal med pedagogen Jim Genberg för att få en bredare bild av hur Tybblekullen används av Kryddgårdsskolan. Dessa samtal kompletterades med en mailkonversation för att få svar på de frågor som inte hunnit ställas*. Detta är de sammanställda kommentarerna från pedagogen utifrån dessa samtal:

Jim Genberg uppskattar att de brukar ta med barnen från Kryddgårdsskolan till Tybblekullen en till två gånger i månaden. De har andra ställen som de också brukar gå till, och om man ska gå till kullarna med en stor grupp så behövs fler vuxna. Jim tycker att platsen är bra som lekmiljö, han gick själv dit och lekte när han var liten. Han berättar att den stadsnära naturen är viktig och nämner att det byggs så mycket nu, mycket byggs bort. Därför menar Jim Genberg att dessa platser är värdefulla att bevara. Han tycker att man inte ska ändra för mycket på platsen, kanske lite småjusteringar, rensa upp lite och ta bort rötter nämner han. Men han tycker att det är bra med lite täta buskage och att det är lite snårigt. Han nämner att naturen nog erbjuder mer än vad barnen tänker på, det är så mycket lek i lekland och badhus och inte så mycket alls i naturen.

Jim tror att de flesta som passerar platsen tänker på kullen och pulkabackarna, men att de missar leken i dungen. De på Kryddgårdsskolan leker mest i backarna, men även i den västra skogsdungen, säger Jim, och barnen leker bra där. Barnen har frihet att leka var de vill på kullarna så länge de kan se någon vuxen. Pedagogerna brukar försöka sprida ut sig över området under besöken så att barnen ska få leka i hela området. Han tror inte att barnens lekar är så årstidsbaserade. Det handlar mer om vad deras kreativitet tillåter och tankar och idéer som de tagit med sig hemifrån eller från tv-program.

**Jim Genberg. 2018-03-26*

SLUTSATSER AV PLATSSTUDIEN

Från platsstudien kan slutsatsen dras att Tybblekullen i det stora hela fungerar bra som lekmiljö redan idag. Med hjälp av DigiFys-bedömningen kunde en god överblick i platsens tillgångar och brister fås. Lekträffarna och inventeringen av lekspår bekräftade eller bestred det som DigiFys-verktyget pekade på i en mer detaljerad nivå. Resultatet från litteraturgenomgången har använts som en grund och ram för dessa slutsatser. Slutsatserna finns sammanställda nedan efter de kategorier som utkristalliserats från litteraturgenomgången.

GRUNDFÖRUTSÄTTNINGAR

Resultatet från DigiFys-bedömningen belyser styrkan hos platsens olika rumsligheter och variationen mellan de öppna och slutna ytor. Detta hänger ihop med den terräng och vegetation som finns på platsen som bildar gott om rumsindelningar. Rumsligheten skapar förutsättningar för att fartfyllda och rofulla aktiviteter ska kunna pågå sida vid sida utan att störa varandra (Norén-Björn 2016, ss.27-28). Under lekträffarna på Tybblekullen visade barnen mig sina egna platser, och det fanns gott om sådana, vilket bekräftar att rumsligheten på platsen är god. Det finns stora ytor på platsen där barnen från Kryddgårdsskolan lekte en kull-lek tillsammans, men andra aktiviteter kunde pågå i omgivningen utan att störa denna lek. Även detta ett tecken på att balansen mellan öppet och slutet är god.

Under lekträffarna var barnen var ständigt observanta på vad omgivningen erbjöd och vad de andra barnen gjorde. Hördes intressanta tillrop var de alla snabbt samlade, både äldre och yngre. Att de ibland inte hann svara på mina ställda frågor tar jag som ett tecken på att de var djupt inne i leken. Under mer vilda lekar kunde barnen också gå undan en stund och greja med något annat, eller få fotfäste innan de gav sig ut i leken igen. Detta är något som Fredrika Mårtensson kallar för vidlyftig lek (2004) som jag ser som ett tecken på att lekmiljöns dynamik är god.

EN LIVFULL PLATS

Tillgången till Tybblekullen är god, däremot kan tillgängligheten på Tybblekullen vara något begränsad enligt DigiFys verktyget. Ingen av barnen som var med under lekträffarna hade svårt att röra sig över miljön, men det var heller inte något funktionshindrat barn med.

Både Lekträffarna och DigiFys-bedömningen visade på brister i platsens identitet. Det finns en stark identitet knuten till pulkabackarna, men inte till platsen som helhet, med dess skogsdungar inkluderade. Jag har under platsstudierna fått intrycket av att Tybblekullens dungar mestadels används av skolgrupper, men att de som kommer till platsen privat håller till kring backarna.

Entréerna och trivseln är något som brister på Tybblekullen idag enligt DigiFys-bedömningen. Det ovärdade intrycket som entréer ger kan påverka platsens användning. Hur de vuxna upplever en plats avgör hur lång tid de spenderar där med sina barn (Jansson, M. 2016, s.160). Att det saknas bänkar och bord för grupper att umgås och sitta vid är också en brist enligt DigiFys-bedömningen. Under lekträffarna belyste pedagogen Ing-Marie detta och jag fick se hur barnen satt på grenar eller på sittunderlag på marken för att äta sitt mellanmål.

Bild 80. Tybblekullens enda parkbänk, placerad vid entrén som ger ett ovärdat intryck.

Tryggheten på platsen är överlag god enligt DigiFys-bedömningen men belysningen på platsen skulle kunna förbättras något. Det finns landmärken och vyer som hjälper orienteringen på och kring Tybblekullen. Jag kunde under lekträffarna se hur barnen utnyttjade höjden på Tybblekullen för att orientera sig. De kunde från toppen av kullen se till förskolan och några av dem hela vägen hem. Men bristen av platser för vuxna på Tybblekullen kan påverka tryggheten.

Tybblekullen har inga lekredskap, vilket enligt DigiFys-bedömningen kan ses som en brist på platsen. Det finns dock forskning som visar att lekredskap inte används så mycket, och att de ibland kan vara i vägen för barns lek (Norén-Björn 1977). Litteraturen förespråkar oprogrammerad och fri lek för mer jämställd lek, så bristen på vissa lekredskap väljer jag att se som en styrka snarare än en brist. Jag vill också peka på att barnen tycktes hitta samma kvaliteter för olika redskapslekar i skogsdungarna. Under lekträffarna kunde jag observera hur det färdigbyggda inte var viktigt. En hängande tallgren var lika mycket värdefull för lek som kojan som låg två meter bort. Det är snarare rumsligheter som utgör baser för fantasilek, inte nödvändigtvis färdigbyggda element.

Även om bristen av olika redskap syns i DigiFys-bedömningen så pekar de också på styrkan i de oprogrammerade och flexibla ytor. Dessa kan erbjuda många olika aktiviteter och möjligheter för flera olika grupper. Jag kunde under lekträffarna se att både de äldre och de yngre barnen lekte på samma platser, ibland på samma sätt och ibland på olika sätt. I slänten var leken densamma. Ett av klätterträden var en plats att leka mamma och pappa på för de små barnen, men en hemlig klubb för de äldre. Detta ser jag som ett bevis på hur flexibel lekmiljön på Tybblekullen är.

KREATIVITET

Enligt DigiFys-bedömningen så finns en viss brist på olika material på platsen. Markmaterialet är gräs och jord. Löst material finns endast i de tätare dungarna. Under lekträffarna observerade jag hur barnen lekte med olika naturmaterial, det fanns även flera kojor som barnen lekte i och fortsatte att bygga på med pinnar. Pinnar något värdefullt som både små och stora ville plocka med. De samlade på dessa och använde dem som redskap. Det finns dock inte något överflöd av löst material. Under lekträffarna blev det ibland bråk om vissa pinnar. Inventeringen av lekspår på platsen visade också hur barn plockar med sig material från andra platser för att bygga kojor på Tybblekullen, vilket kan tolkas som en brist på löst material.

Litteraturen säger att det kan vara bra med någon form av igångsättare för lek i lekmiljön (Boverket 2015, s.88). Under lekträffarna fick jag intrycket att naturen bistod delvis med denna kvalitet. Jag observerade många karaktärsfulla element i landskapet som barnen drogs till

under sina lekar. Dessa blev som startpunkter i leken och platser som barnen rörde sig mellan. Element som de drogs till var äldre flerstammiga träd, liggande stockar, håligheter som man kan titta i eller krypa igenom och kullar. Större träd verkar vara viktiga hållpunkter för båda grupperna, de drogs till dessa platser som blev baser för lek. Detta bekräftades under inventeringen av lekbevis då jag kunde se hur de flesta kojor var lokaliserade i de karaktärsfulla träden på platsen.

EN PLATS FÖR FYSISK UTMANING

Att utmana sig själva verkar centralt för alla barn som var med på lekträffarna. Utmaningens betydelse bekräftas också av litteraturen (Sandseter 2011). DigiFys-verktyget lyfte fram topografin som värdefull för dess skapande av fysiska utmaningar, för att uppleva fart, att springa mot och klättra upp på. Terrängen erbjöd varierad svårighetsgrad beroende på ålder och mognad. Detta var ett värde som bekräftades under lekträffarna på platsen. Skillnaderna i topografin var lockande för alla barn, de drogs som magneter till allt som stack upp ur landskapet. Det spelade ingen roll om det var en jordhög, snöhög eller en kulle, upp skulle de. Pedagogen Ing-Marie Mo bekräftade denna iakttagelse då hon berättade att topografin oftast är central i barnens lek. I både de äldre och de yngre barnens lek blev slänten i västra skogsdungen en central plats som alla lekte i, det tycktes vara samma lek som pågick i båda grupperna. De hasade nedför och kämpade sig uppför och försökte att hjälpa varandra. I båda grupperna kunde jag med startpunkt i slänten se hur leken blev intensivare och vidlyftig.

Andra utmaningar för barnen kunde hittas i skogsdungarna. Klättring var central för både de äldre och de yngre barnen. De testade hur högt de kunde klättra och hur bra grenarna höll. Även fast det inte fanns några lekredskap på platsen så hittade barnen mycket att göra. De skapade sina egna lekar i det som miljön erbjöd. Balanserade och klättrade. Barnen gick på upptäcktsfärd och hittade nya vägar. De små ville gå upptäcka nya platser i dungen, smyga på harar, spåra pulkaspår och harspår. Detta tolkar jag som att Tybblekullen med dess täta lövdungar erbjuder en viss mystik.

Det tycktes också vara viktigt att kunna gå undan och hitta hemliga platser där inte alla fick vara med. Jag kunde höra hur barnen ibland viskade för att andra barn och vi vuxna inte skulle höra.

Jag upplevde att barnen var mycket medvetna om riskerna på platsen. De justerade svårighetsgrad efter vad de klarade av. Tog en lättare väg upp. Åkte i den mindre branta delen ned för backen osv. Ibland kunde de ropa på hjälp eller uttrycka att det är läskigt, men de ville sällan ha hjälp på riktigt. Det var en del av leken, de ville bara hjälpa varandra. Jag fick under lekträffarna se att det är själva processen som är leken, inte målet.

OBSERVERA OCH STUDERA NATUREN

Under lekträffarna talade barnen mycket om de djur sett på platsen. Detta visade mig att det fanns ett intresse av att observera djur och natur. DigiFys- verktyget indikerar att det råder en viss brist i biotoper för olika djur på platsen. Det är dåligt med vattenbiotoper för att studera vattenlevande djur och det finns inga installationer som kan locka till sig ytterligare fåglar eller insekter.

Under lekträffarna kunde jag observera hur barnen uppskattade naturen runtomkring sig. Ett barn utbrast även:
”Så skönt att vara fri, ute i natur, naturen har gjort mitt liv!”

Jag kunde se hur barnen fascinerades av naturens olika förlopp, detta värde lyfts särskilt av Fredrika Mårtensson och Eva Norén-Björn i litteraturgenomgången (se sid 18). Barnen testade hur snön smälte mot ansiktet och hur det blev märken i snön när man pussade på den. Jag fick också se en pojke som ställde sig högst upp på Tybblekullen och tittade på hur himlen skiftade. DigiFys- bedömningen belyser bristen av vattenelement på platsen. Både för att studera förlopp, och som material för att berika leken. Det finns två diken men under platsbesöken fanns inget vatten i dessa. Litteraturstudien bekräftar att detta kan vara en av de viktigaste elementen i en lekmiljö.

Pedagogerna som var med på lekträffarna uttryckte hur Tybblekullens vilda känsla uppskattades och ser man på den närliggande lekplatsen i Tybbleparken med all dess redskapslek och hårdgjorda öppna ytor så ökar detta värde mer. Kontrasterna mellan dessa platser blir ett stort värde för båda platserna.

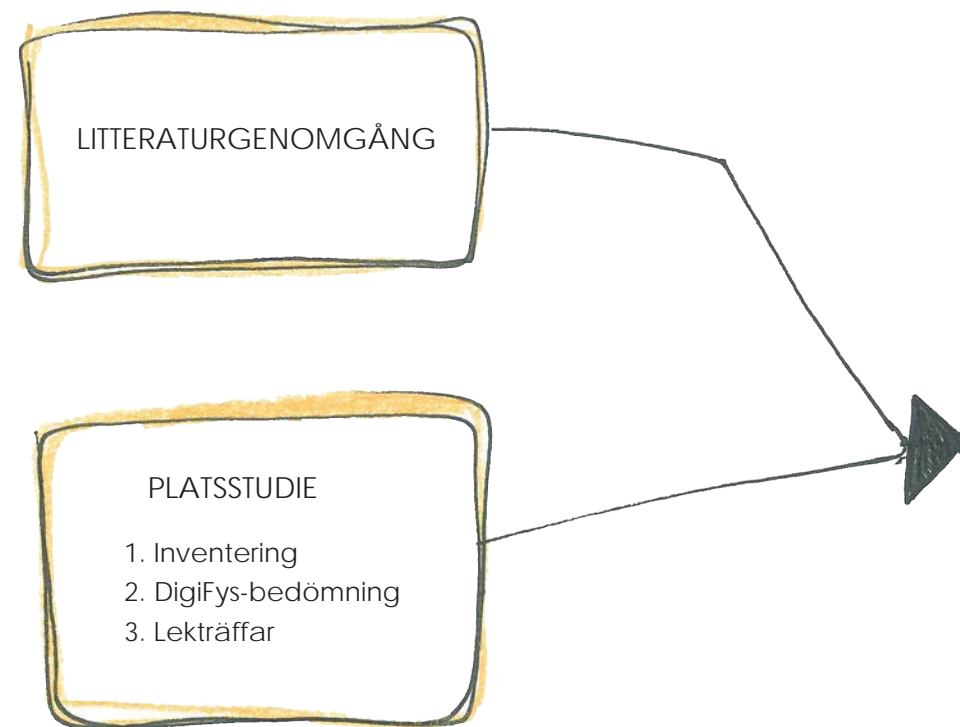
Variationen i vegetationen på Tybblekullen anses god och ger olika säsongsvärden. Det finns intressant växtlighet att se, även då snön låg på marken fanns vinterståndare av olika örter att plocka med. Barnen plockade gärna med sig pinnar och blomställningar hem. Det fanns äpplen och nypon på kullarna, dessa smakade barnen aldrig på, men det lockade till sig fåglar vars kvitter vi kunde höra. På vintern, då lekträffarna ägde rum, fanns inga speciella dofter omkring oss. Men nyponbuskarna och de stora ängsyterna borde kunna ge doftande upplevelser och insekter att iaktta under de grönskande årstiderna. DigiFys- bedömningen visar på att sinnesintrycken skulle kunna stärkas på platsen.

Bild 81. Trots att ett snötäcke låg på Tybblekullen kunde barnen ta del av naturmarken och ängarnas växtlighet.

TYBBLEKULLENS UTVECKLING

- UTVECKLINGSMÅL • FOKUSOMRÅDE FÖR LEKUTVECKLING •
- ETT KONCEPT VÄXER FRAM • INLEDANDE SKISSARBETE •

UTVECKLINGSMÅL

Slutsatserna från litteraturgenomgången och platsstudierna resulterade i ett antal utvecklingsmål för Tybblekullen som lekmiljö:

● EN LOCKANDE PLATS

Tybblekullens ska ha entréer och siktlinjer som leder in besökare från omgivningen och uppmuntrar till att vidare utforska Tybblekullen.

● ETT RIKT LANDSKAP

Tybblekullen ska vara ett varierat landskap rikt på löst material och förutsättningar för barn att skapa sina egna platser och lekar.

● EN PLATS FÖR ALLA

Tybblekullen ska innehålla platser för alla att vistas på, oavsett om man är barn, ungdom eller vuxen. Tillgängligheten skall stärkas för att öppna upp platsen för fler besökare.

● EN SAMMANHÅLLEN PLATS

Tybblekullen ska bindas ihop till en helhet genom ett sammanhängande stråk genom platsen och genom att skapa ett enhetligt tema på platsen.

● UPPTÄCKARGLÄDJE

Platser på Tybblekullen ska lämnas orörda för att uppmuntra barns upptäckarglädje och möjliggöra för dem att hitta egna platser. Det ska också finnas möjlighet att utmana sig själv i lekmiljön

● EN PLATS FÖR ALLA SINNEN

Tybblekullen ska stimulera barn och andra besökares alla sinnen.

● TILLVARATA PLATSENS TILLGÅNGAR

Gestaltningen på Tybblekullen ska ta hänsyn till, och tillvarata de tillgångar som platsen erbjuder i form av topografi och vegetation.

FOKUSOMRÅDE FÖR LEKUTVECKLING

En av Tybblekullens största tillgångar är de oprogrammerade ytorna, därför lämnas en stor del av området orörd. Genom detta bevaras större områden där barnen har möjlighet att upptäcka och skapa platser själva. Tybblekullens toppar och fotbollsplanen har ett högt funktionsvärde vilket gör dem värdefulla att bevara i befintligt skick.

Utvecklingen av Tybblekullen som lekmiljö fokuseras till den västra sidan. Att utveckla den västra sidan för lek skulle göra den största förbättringen av platsen som lekmiljö. Lek förekommer redan där, men centrerat till den västra dungen. Genom att även stärka lekmiljön i den västra naturmarken ökas dynamiken på platsen genom att man kan man vidgar både ytan och möjligheterna för barns lek. Den västra sidan är också den del av Tybblekullen som är mest flack och skapar möjligheter att utveckla mer tillgängliga delar för rörelse och lek.

En av huvudmålen med utvecklingen av Tybblekullen är att locka in fler besökare till platsen. Att jobba med den västra sidan skapar stora möjligheter att stärka välkommandet till platsen då de flesta skol- och förskolebarn anländer från detta håll. Även barn från de närliggande bostadsområdena. Denna del kan fungera som en tratt som fångar in besökare från omgivningen och vars funktion sedan blir att locka dem vidare på platsen. Genom att fokusera just på denna del för utvecklingen av Tybblekullen skapas också stora potential att stärka platsens enhetlighet. Den västra delen hänger inte samman med Tybblekullens identitet och därför kan man genom gestaltning binda ihop dessa delar. Genom att forma landskapet och knyta an till Tybblekullarnas ängsytor kan den västra delen bättre länka samman till övriga Tybblekullen. En utveckling av ängsfloran i denna del efter anläggning av lekmiljön binder samman denna del med ängsyrtorna på Tybblekullens. Att den västra sidan inte redan har någon etablerad ängskötsel skapar möjligheter att forma landskapet utan att förstöra ängsfloran.

Figur 20. Fokusområdet för lekutvecklingen koncentreras till den västra delen av Tybblekullen. Detta skapar möjligheter att framhäva entréerna och locka till lek och umgänge på platsen. Denna del kan också utvecklas för att bli mer enhetlig med Tybblekullen som helhet. På ett smalt område i Tybblekullens västra del ska anläggning dock undvikas då det ligger ledningar under marken, detta område är prickat på kartan och kommer inte att inkluderas i gestaltningen av utvecklingsförslaget för lek på Tybblekullen. Höjdkurvor©Örebro Kommun 2018.

ETT KONCEPT VÄXER FRAM

För att få fram ett koncept sökte jag inspiration i Tybblekullen, och i ett större perspektiv hela Örebro. Jag ville hitta något som är unikt för Tybblekullen och förstärka detta. Under arbetets gång har flera koncept inspirerat min gestaltning för utvecklingen av Tybblekullen. De skiljer sig något åt men är egentligen vidareutvecklingar av varandra och alla handlar på ett eller annat sätt om att stärka de naturvärden och grundförutsättningar för lek som redan finns på platsen idag.

KULLARNA PÅ KULLARNA

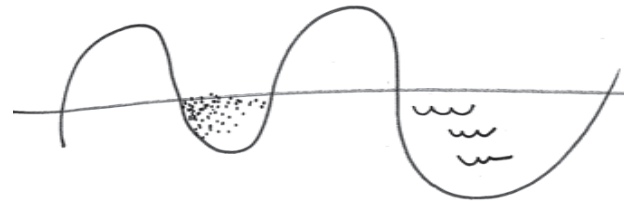
Jag fångades tidigt av hur barnen rör sig över och mellan kullens toppar och spejar ut över landskapet. Jag kände att kullarna var något som stod för platsens identitet, men att denna identitet inte var heltäckande för hela platsen. Detta ledde mig till ett stadium i min gestaltning där jag undersökte hur man kan arbeta med kullar på olika sätt i en lekmiljö. Mitt första koncept blev då *kullarna på kullarna* inspirerat av en flickas uttalande från en av lekträffarna vid Tybblekullen (se sid 35).

Figur 21. Skiss som uppkom när jag jobbade fram ett koncept för gestaltningen Kullarna på platsen ger ett starkt intryck och har ett högt värde ur ett lekperspektiv. Detta ville jag jobba vidare med och förstärka på hela området.

KULLAR OCH GROPAR

Senare i processen när jag tagit upp mina gestaltningsidéer på ett gruppmöte blev jag inspirerad att vidareutveckla konceptet. Under mötet talade vi om att man även kan jobba med kontraster till kullarna, gropar. Dessa gropar kunde vara det som tillför vatten, sand och andra material till platsen. Värden som jag sett behöver stärkas på platsen. Mitt koncept blev då *kullar och gropar*.

Figur 22. Konceptbild för kullar och gropar. Groparna kunde fyllas med olika material och på så sätt bidra med mer än bara dynamik till platsen.

Figur 23. Ett exempel på hur en grop skulle kunna samla in vatten och bilda gessa, detta kan vara ett intressant material för barn att leka med. Regnar det mycket kanske det också bildas en rolig pöl med vatten att leka i.

EN NY TANKE

De två tidiga koncepten var intressanta att arbeta vidare med, men en av mina mål var att skapa en helhet på platsen och jag kände att detta inte räckte till. Så jag fortsatte att skissa vidare på mina koncept-idéer. Då slog det mig, något som jag haft med mig redan från start av detta arbete, ett citat från Eva Norén-Björn där hon säger:

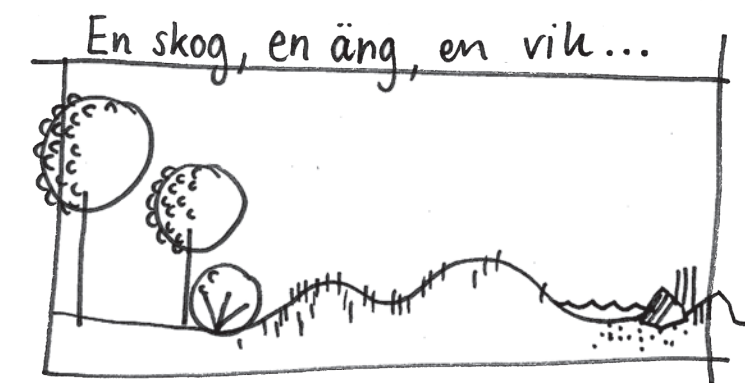
“Kunde vi erbjuda barnen en skog, en äng och en strand skulle vi inte behöva planera för att barns lek ska uppstå” (1977, s. 191)

När jag läste detta citat på nytt insåg jag att det var precis det Tybblekullen handlar om. Jag vill programmera platsen så lite som möjligt men ändå ge barnen de förutsättningar som krävs för ett högt lekvärde, och då måste jag fånga in alla dessa delar. Jag tog med mig mina idéer från de två tidiga koncepten som jag haft och förde in dessa i mitt slutliga koncept.

EN SKOG, EN ÄNG, EN VIK

Konceptet för lekmiljön vid Tybblekullen är: en skog, en äng, en vik. Detta koncept fångar in det som jag vill åstadkomma med min gestaltning. Det handlar om jobba med landskapet där leken ska äga rum. Skog och äng är något som redan finns på platsen idag och vik är inspirerat från Hjälmarens vik som möter Örebro stad i öster. Genom att arbeta med dessa tre olika landskap kan man naturligt föra in en stor variation av sinnesupplevelser med hjälp av olika material, rumsligheter och aktiviteter.

Ett varierat landskap skapar goda förutsättningar för barns lek. Tillsammans ska dessa delar fylla platsen med möjligheter och inspiration att på egen hand skapa egna platser och lek.

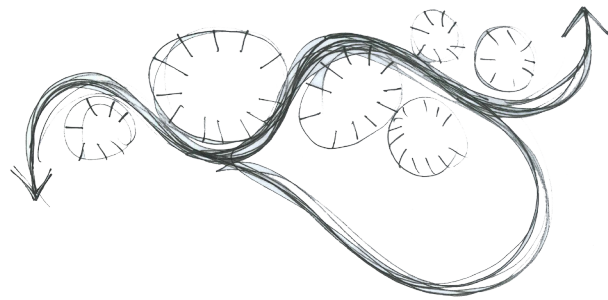
Figur 24. Huvudidén bakom Tybblekullens utveckling. Genom att stärka dessa olika naturtyper på Tybblekullen skapas förutsättningarna för en rik lekmiljö.

INLEDANDE SKISSARBETE

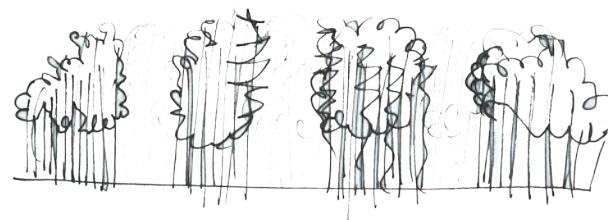
För att arbeta fram ett formspråk och idéer för gestaltningen av Tybblekullens utveckling har många skisser gjorts. Dessa har hjälpt mig framåt i arbetet och ligger till grund för den utvecklingen av Tybblekullen som lekmiljö.

FORMER

Formspråket för gestaltningen av lekmiljön på Tybblekullen har från början varit mycket organisk. Detta beror dels på att de befintliga stigar och stråk som tagits hänsyn till på platsen redan varit mycket organiska i sin form. De svänger runt hinder i landskapet så som stenar och höjder. En annan anledning till de organiska och slingrande formerna har varit att skapa en viss mystik till platsen. Att inte kunna se vad som gömmer sig runt nästa hörn. Detta är inspirerat av Kaplan, Kaplan och Ryan och något som funnits med mig i min formgivning av platsen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1996). Senare i gestaltungsprocessen tillkom även en del raka siktlinjer med motsatt funktion. Att faktiskt kunna ana något på långt håll och bli nyfiken att gå dit.

Figur 25. Skiss som visar bearbetningen av stråk på Tybblekullen. Stråken slingrar sig fram mellan olika höjder i en organisk form

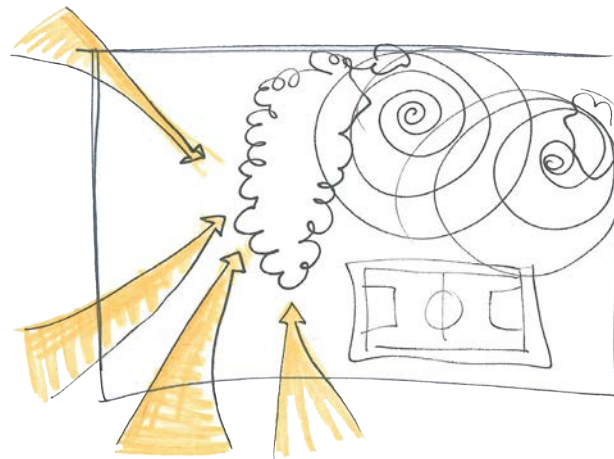

Figur 26. Genom att rensa fram raka stråk genom växtlighet kan siktlinjer skapas som fångar ögat och leder blicken vidare.

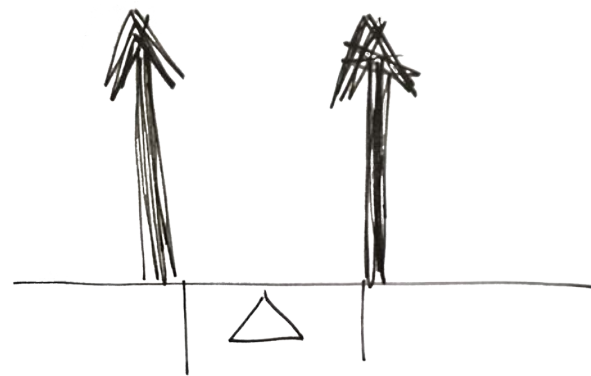
ENTRÉER

Entréerna till Tybblekullen är portar som leder in till leken på platsen, det var viktigt att uppmuntra besökaren att gå in och vilja upptäcka mer. Jag har genom skisser undersökt hur man på olika sätt skulle kunna locka folk till och igenom en entré, bland annat genom linjeföringen och temat.

Generellt sett så har graden av gestaltning varit högre vid entréerna och avtagit närmare den västra dungen. Där är gestaltningen endast i form av mycket distinkta tillägg. Detta för att skogen ska skapa rum för mystik och kreativitet och lust att finna och skapa egna platser.

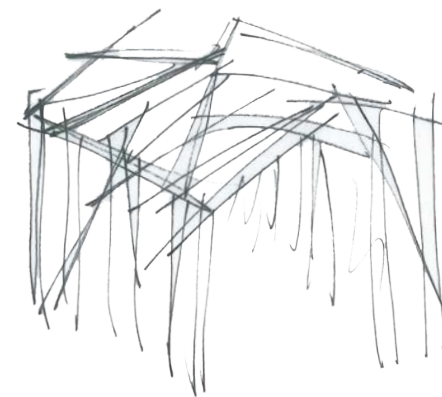
Figur 27. Principskiss på hur gestaltningen är kraftigast vid entréerna och avtar mot skogsdungen.

Figur 28. Vertikala linjer kan användas för att markera entréerna. Dessa sticker ut från det annars mycket horisontella landskapet och fångar blicken.

Figur 29. Idéskiss på hur man skulle kunna markera en entré vid Tybblekullen med vertikala linjer.

Figur 30. Skiss på hur man kan jobba med vertikala linjer och få in ett skogstema samtidigt. I denna skiss testade jag hur man skulle kunna få entrén att kännas som en koja.

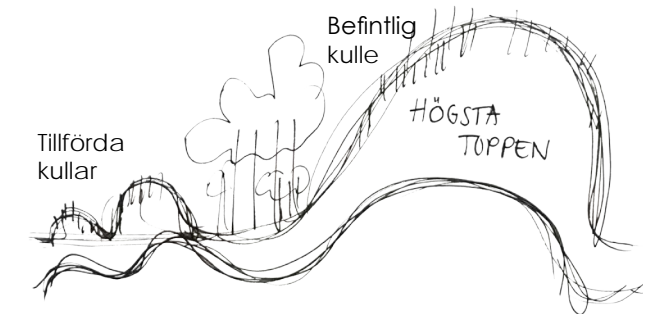

Figur 31. Skiss på hur man jag testat att jobba med stråk och höjder vid en entré för att skapa en nyfikenhet att gå vidare. Vad finns runt hörnet?

PLATSENS GRUNDFÖRUTSÄTTNINGAR

Gestaltningen på Tybblekullen kopplades tidigt samman med förutsättningarna som platsen erbjuder. Det gjordes genom att skissa på hur man på olika sätt kan ta vara på platsens topografiska möjligheter och utnyttja dessa för att skapa olika värden. Hur olika vattenelement skulle kunna integreras i platsens terräng och hur kullarna skulle kunna tillföra fler värden är exempel på förutsättningar som undersöktes via skisser.

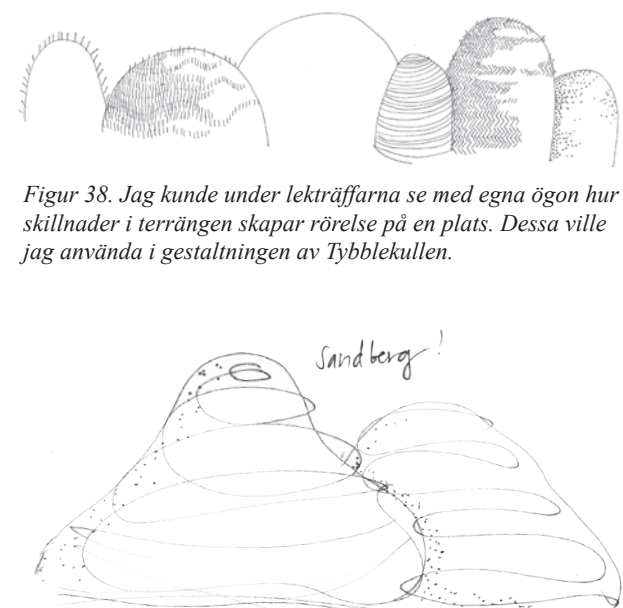
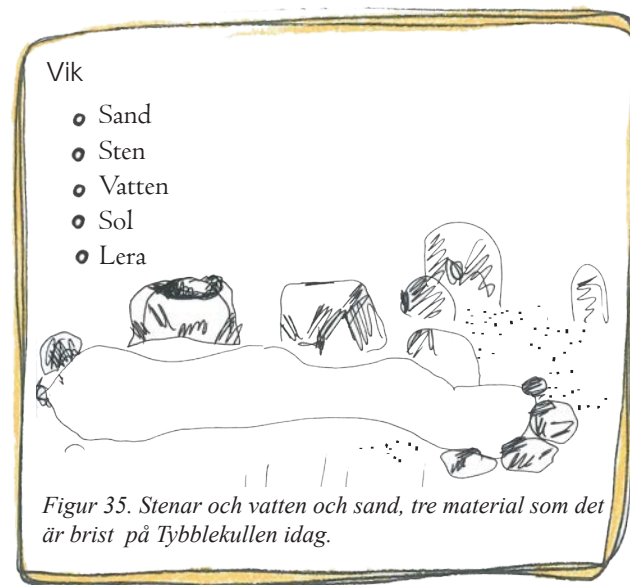
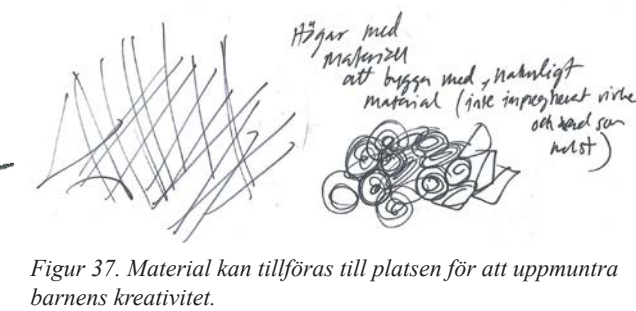
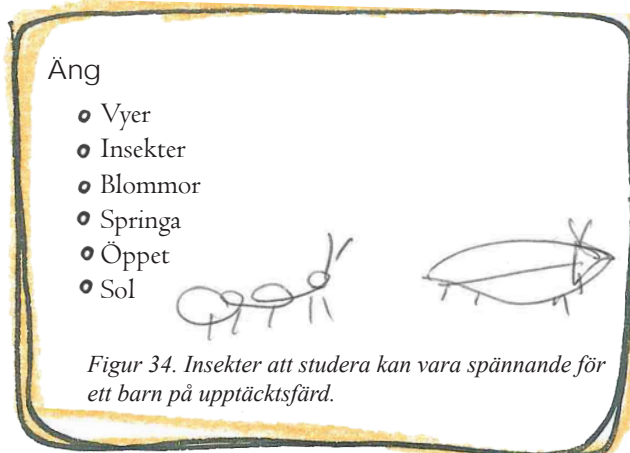
Gestaltningen för lekmiljön på Tybblekullen är centrerad till den västra naturmarken. Det positiva med detta är att man kan gestalta där utan att förstöra redan etablerad ängsflora vilket finns på större delen av Tybblekullen. Detta gav en möjlighet att forma platsen för att bättre knyta an till Tybblekullen som helhet. Skissprocessen gick då över i en period där jag undersökte hur man kunde forma landskapet för att tillföra olika värden på platsen.

Figur 32. I denna skiss testade jag hur man skulle kunna utgå ifrån platsens förutsättningar i topografien, och forma den västra delen av Tybblekullen till något som hänger samman med helhetsintrycket av platsen.

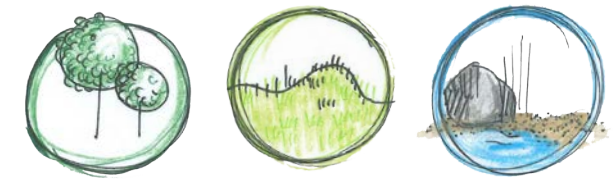
KONCEPTETS DELAR

Senare i skissprocessen jobbade jag med uttrycket hos konceptets tre olika delar och hur dessa kunde representeras på platsen. Jag började med att skriva ned nyckelord som jag kände var starkt kopplade till dessa delar. Sedan skissade jag vidare för att få idéer kring de kunde tillföra värden till Tybblekullen.

KONCEPTETS FÖRANKRING

Konceptets tre delar fördelas efter Tybblekullens topografi. I det lägsta området förläggs viken, vilket möjliggör uppsamling av vatten på platsen. Skogen ligger i de högsta delarna och mellan dessa två skapas en äng. Ängen skapar ett flöde genom hela platsen genom att sluta samman med Tybblekullens befintliga ängsytor. Genom att tillföra mindre kullar på ängsytorna skapas även rörelse och lek på själva ängen. Mjuka övergångar skapas mellan de olika delarna och de både bjuder in och lockar besökaren vidare. Gemensamt skapar de tre konceptdelarna förutsättningar för en rik lekmiljö på Tybblekullen.

En Skog, en äng, en vik

• UTVECKLINGSFÖRSLAG •
• EN SKOG • EN ÄNG • EN VIK •

UTVECKLINGSFÖRSLAG

Genom utvecklingen av Tybblekullen lockas besökare in på platsen. Redan ute på gång- och cykelvägen får man glimtar in mot lekmiljön genom de siktlinjer som skapats mellan vegetationen. Entréerna är också utformade för att väcka intresse och locka in besökaren till platsen. I både norr och söder kan man genom entréerna ta sig via ett tillgängligt stråk in på platsen. Detta stråk leder besökaren förbi Tybblekullens höjdpunkter och lockar vidare in i skogen eller väcker upptäckarglädjen att avvika från stråket och upptäcka nya delar av Tybblekullen. Stråket sträcker sig via de mest plana delarna i området och förlängs in mot Tybblekullens östra sida för att skapa ett flöde genom hela platsen. Man behöver dock inte hålla sig till detta stråk, det finns även alternativa och lite mer utmanande vägar att röra sig på, som över kullvägen eller stockstigen.

Konceptets olika delar är skilda åt topografiskt med flyter samman till en helhet som bildar ett spännande leklandskap. Tillsammans bidrar de med en mångfald av material och förutsättningar i landskapet för att locka barnet till lek och låta dem skapa nya leksituationer i landskapet med sin kreativitet. Tybblekullen kommer med tiden att formas till det som barnen vill att den ska vara och efter deras användning. Platser som inte används växer igen och skapar nya snår med nya användningsområden, olika miljöer blandas för att bilda nya, och stråk uppstår mellan intressanta målpunkter på platsen. Detta är en levande gestaltning som inte är klar i och med att den formats efter detta förslag.

LEGEND

	Ny kulle, höjd 1-1,5 meter		Planterad björk
	Ängsmark		Planterat måbärsbuskage
	Gångstig av bark		Picknick-bord
	Våtmark		Sittbänk
	Vattengrop		Sittstock
	Stenmjölgång 2m bred		Utskuren sittstock
	Klippt gång i ängsmark 2m bred		Upprest stock/stubbe
	Materialhög		Släntfot
	Barkstig 1m bred		

Figur 42. Illustrationsplan av utvecklingsförslaget på västra Tybblekullen.

En Skog

Figur 43. Översiktlig karta som visar skogens del av förslaget i färg. De olika vyerna som presenteras i denna del av förslaget finns markerade i figuren.

Skogens roll i förslaget är att vara rumsbildande och skyddande, men också det äventyrliga. Där finns platser att upptäcka och man kan gå undan och vara i fred. Det går att utmana sig själv i den terräng och vegetation som finns. Fågelkvitter hörs från trädkronorna och löst material att plocka med eller bygga kojor av finns tillgängligt.

ENTRÉ SKOG

Entrén med skogstema lockar in till Tybblekullen, de höga trädpelarna markerar platsens huvudingång i sydväst och attraherar besökare. Vid skogsentrén planteras ett antal björkar som knyter an till de träd som finns naturligt på platsen. Trädpelarna avtar i höjd när man kommit in på platsen och övergår till en hinderbana som lockar barn och kanske också vuxna att ta en annan väg igenom platsen och utmana sig själva.

Vy 1a. Skogsentrén knyter an till gång- och cykelstråket som sträcker sig mellan universitetet och Örebro centrum.

Vy 1b. Skogsentrén på våren. Björkarna som planteras vid denna entré knyter an till de björkar som redan finns på Tybblekullen.

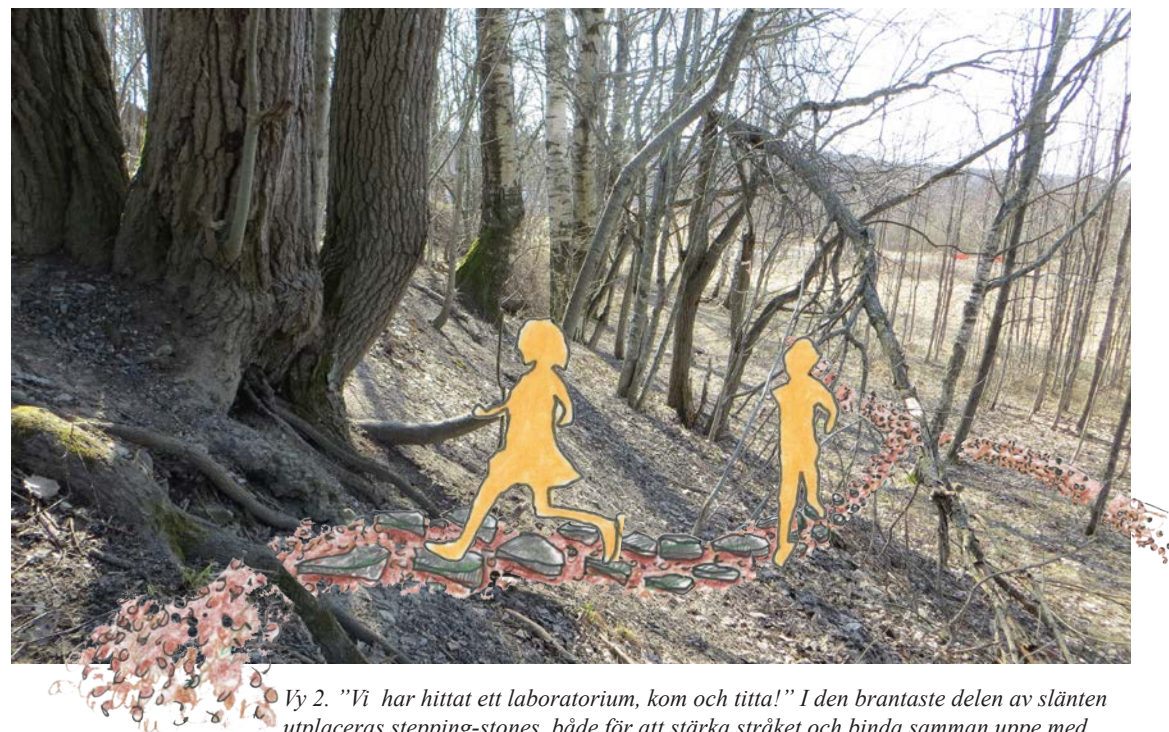
STOCKSTIGEN

Stockstigen kallas den hinderbana som leder besökaren från skogsentrén och vidare ut i landskapet på Tybblekullen. En del av banan leder fram till ett av de karaktärsfulla träd som finns på platsen och ansluter sedan till en skogsstig. Där kan man välja om man vill vidare in i skogen eller om man lockas ut på ängens öppna vidder. En annan del av hinderbanan leder besökaren in i en av Tybblekullens sandmiljöer.

Figur 44. "Jag har hittat den här vägen! Kom vi följer dom!" Besökare behöver inte hålla sig till de tillgängliga huvudstråken under besök på Tybblekullen. Det finns gott om alternativa vägar för den som vill utmana sig själv. Det går att ta stockvägen in i skogsdungen eller så hittar man sina egna vägar i Tybblekullens vilda miljö.

SKOGSSTIGEN

Vy 2. "Vi har hittat ett laboratorium, kom och titta!" I den brantaste delen av slänten utplaceras stepping-stones, både för att stärka stråket och binda samman uppe med nere, men också för att underlätta rörelsen i den brantaste delen av slänten för de som inte rör sig lika smidigt som de flesta barn i terräng.

BELYSNING

Två av träden i västra dungen belyses kvällstid med flera små spotlights, förutom att detta kommer att bidra till trygghet på de platser som kan anses mörka kvällstid så skapar det målpunkter i skogen. Det bidrar också till en känsla av mystik på platsen, man kan bli nyfiken att gå in för att se vad det är som lyser.

Figur 45. Belysningen träden bidrar inte bara med trygghet till platsen kvällstid, det kan också skapa mystik som lockar in i skogsdungen.

SIKTLINJER

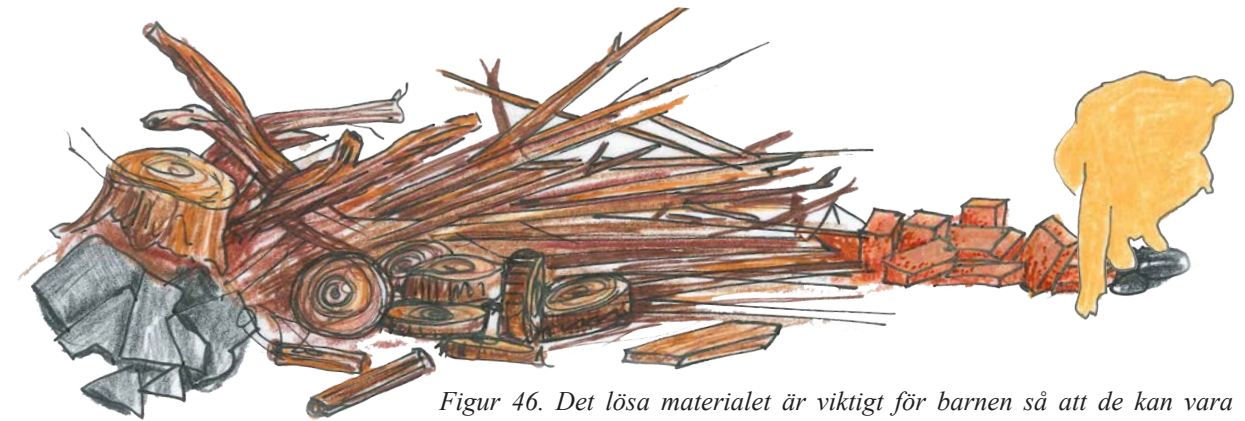
Från stråket som sträcker sig mellan *entrée vik* och *entrée skog* kan man bli lockad att besöka skogen via de siktlinjer som skapats genom att röja upp stråk genom det unga aspbestånd som brett ut sig på platsen. Ett av stråken sträcker sig rakt igenom ängsytan och mot ett av träden som på kvällen är upplyst.

Vy 3. Flera siktlinjer rensas fram i aspdungen för att locka in fler till skogsdungen.

MATERIALHÖGAR

Vid några av entréerna in till västra dungen finns materialhögar som barnen kan använda när de skapar egna platser i miljön. När kommunen röjer på något närliggande område kan de lämna grenar och pinnar i dessa högar för barnen att använda i sina lekar. Det kan även vara överblivet material från något projekt eller upprustning det kan också vara trasig marksten. Det finns nästan inga gränser på vad barnen kan använda i sin lek, men material som är behandlade med skadliga ämnen eller som innehåller spik bör undvikas i dessa materialhögar.

Figur 46. Det lösa materialet är viktigt för barnen så att de kan vara kreativa och skapa egna platser på Tybblekullen. Genom att tillföra mer löst material på platsen uppmuntras detta.

Figur 47. "Hörrni, vi leker att vi tältar!" Av materialet från materialhögarna, eller det som barnen själva kan hitta i Tybblekullens natur, kan det exempelvis byggas kojor.

UTKIKSPLATSEN

Två grillplatser skapas på Tybblekullen, en av dessa är placerad på utkiksplatsen där besökare kan samlas för att äta eller slå sig ned och titta på en fotbollsmatch på Sörbyvallen.

Vy 4. Vid utkiksplatsen kan man samlas i större grupp eller familj för att ta lunchpaus från pulkaåkningen. Utsikten och den omgivande naturen bidrar med aktiviteter för den rastlöse.

SMYGEN

Vy 5. "Vill ingen gå på upptäcktsfärd!?" Från utkiksplatsen kan man bli nyfiken att utforska skogsmiljön vidare genom en liten stig som skymtar mellan trädgrenarna.

FÅGELHOLKAR

I skogen hörs fågelkvitter i mångfald och tittar man upp mot kronorna kan man se många olika fågelholkar. Dessa holkar byggs förslagsvis av några skolor och förskolor som regelbundet besöker platsen. Genom dessa holkar kan barnen också följa djurlivet i sin egen holk under säsongerna. Detta skapar en personlig relation till platsen och ökad kunskap och förståelse för djur och naturliv.

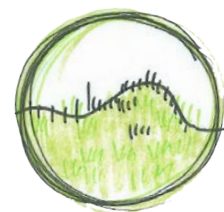

Figur 48. "Vi brukar titta på fåglar". Barnens holkar skapar ett rikare djurliv på platsen samtidigt som det ger barnen en anknytning till den.

En äng

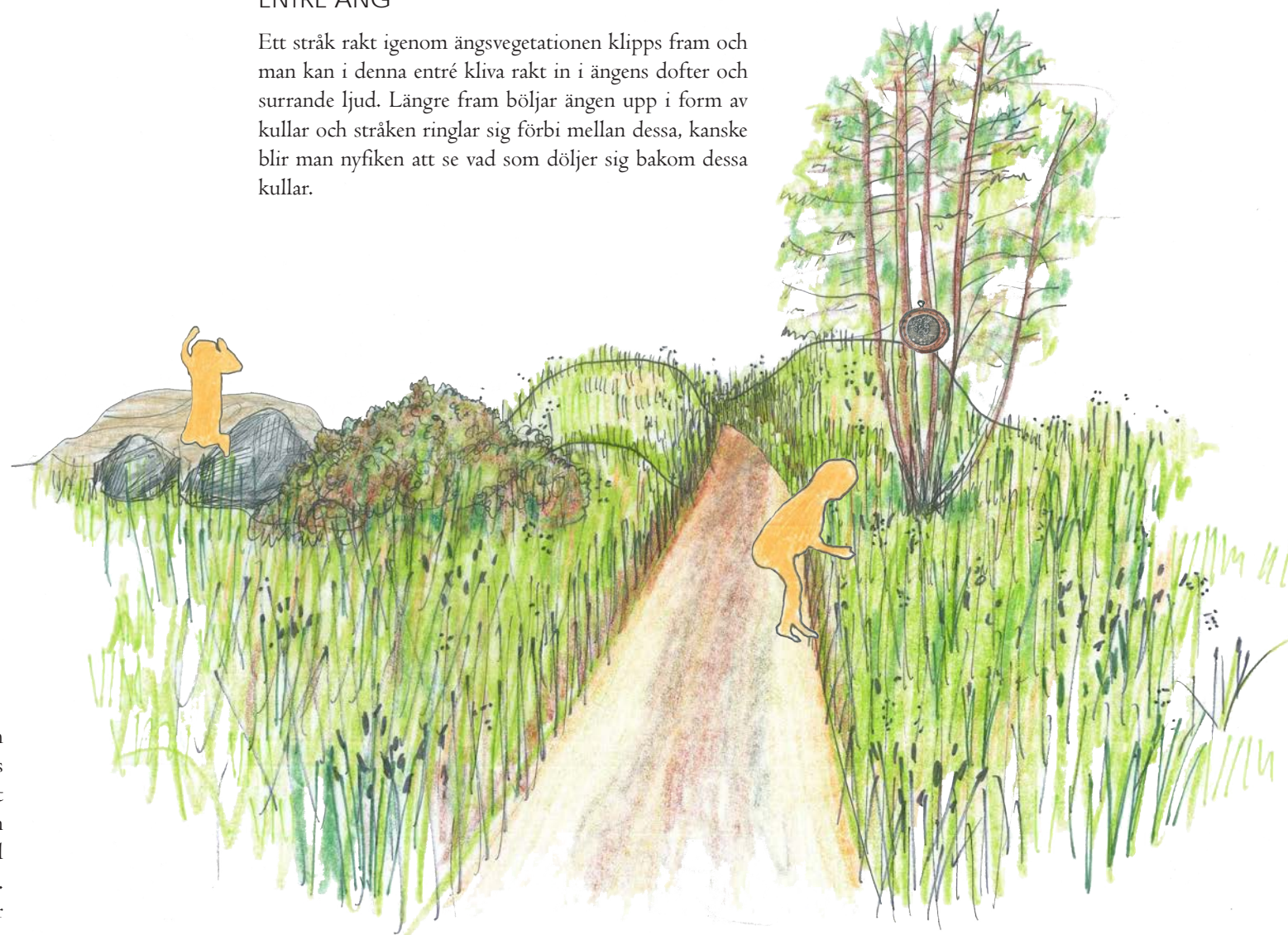
Figur 49. Översiktlig karta som visar ängens del av förslaget i färg. De olika vyerna som presenteras i denna del av förslaget finns markerade i figuren.

Ängen står för de öppna vyerna och springglädjen. Olika örter och blommor finns att plocka och dofta på. Bär och frukter att smaka. I luften hörs ett dovt surrande från olika pollinatörer som rör sig från blomma till blomma. På ängen finns platser att speja från. Man kan ligga på rygg och titta på moln eller se vad andra människor är sysselsatta med. Utvecklingen av ängen binder samman den västra delen av Tybblekullen med platsen som helhet.

ENTRÉ ÄNG

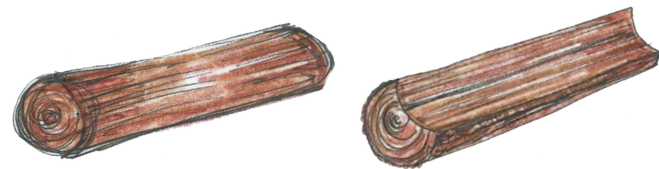
Ett stråk rakt igenom ängsvegetationen klipps fram och man kan i denna entré kliva rakt in i ängens dofter och surrande ljud. Längre fram böljar ängen upp i form av kullar och stråken ringlar sig förbi mellan dessa, kanske blir man nyfiken att se vad som döljer sig bakom dessa kullar.

Vy 1. Entré äng lockar in besökaren genom dess vilda ängskänsla. Stigen som klipps fram ur ängsytan kröker sig kring två kullar på platsen och besökaren lockas till att gå vidare för att se vad som finns bakom. I träden finns insektshotell som stöttar den biologiska mångfalden på Tybblekullen och lockar fler insekter och pollinatörer.

SITTPLATSER

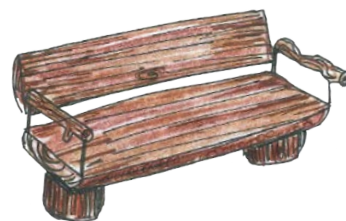
Alla sittplatser på Tybblekullen är av grovt trämaterial så som stockar och grovsågat plank. Dessa tryckimpregneras med linolja för att öka dess livslängd. Det finns fyra olika typer av sittplatser på Tybblekullen. Vanliga runda stockar finns på hela platsen och på de soligaste platserna finns stockar vars sittyta formats för att sitta mer bekvämt. Ängsyterna har flera picknickbord där man kan sätta sig ned för att äta. Längs huvudstråket finns ett antal mer ergonomiska soffor att vila på en stund.

Figur 51. Sittstockar finns i två olika varianter på Tybblekullen. Både enkla runda stockar som kan användas för att sätta sig ned eller balansera på, och utskurna stockar på platser där man kanske vill sitta lite längre.

Figur 50. Picknickbord finns utspridda på ängsyterna, där kan större grupper och familjer kan samlas för att umgås eller äta.

Figur 52. För att underlätta för de som har svårt att resa sig och sätta sig upp finns några sittsoffor längs huvudstråket.

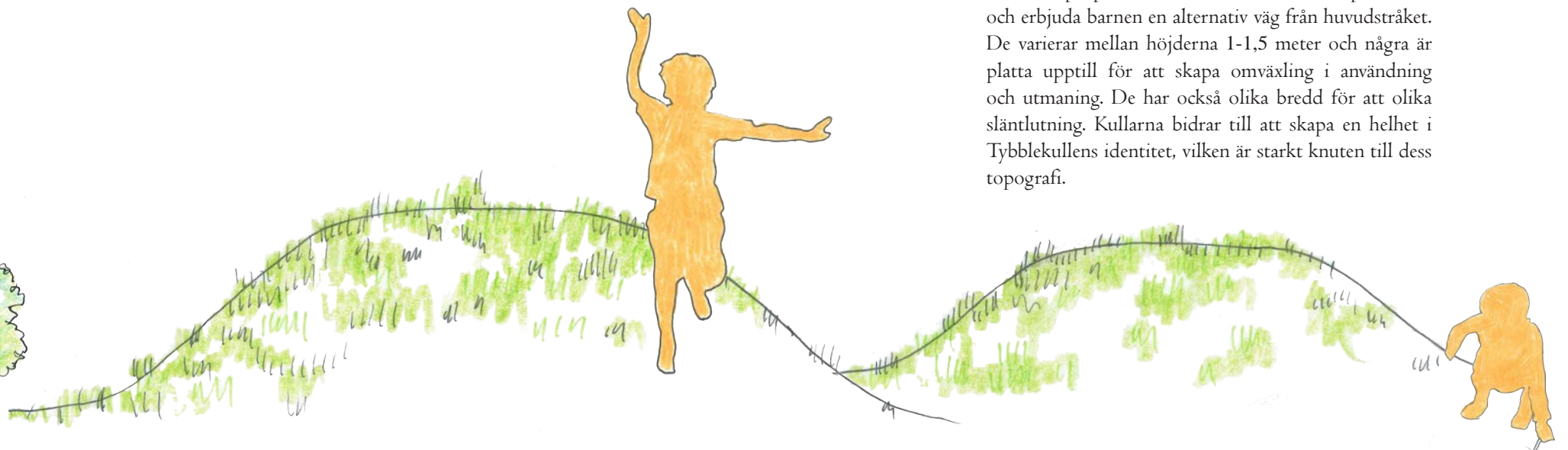
Vy 2. "Kolla! En hare!" I en av Tybblekullens sluttningar placeras bänkar ut i solläge. Där kan man balansera på stockarna eller slå sig ned för att njuta av solen och titta på förbipasserande, eller vilda djur om man har tur.

MÅBÄRSBUSKAR

Buskarna som planteras är måbär, det knyter samman med de buskage som redan finns på platsen. Måbärsbuskarna får sprida sig där de växer. Där barnen leker mest kommer det automatiskt inte etableras några buskar. På detta sätt formar barnen även denna miljö.

Figur 53. "Kom, här är mitt hemliga ställe." I Måbärsbuskarna kan barnen gömma sig eller krypa runt. Kanske hittar de hemliga gångar eller djur där.

Figur 54. "Här kommer jag!" Kullarna på platsen knyter an till Tybblekullens stora backar och lockar också barnen till att leka.

KULLARNA PÅ TYBBLEKULLEN

Kullarna på platsen är formade för att skapa rörelse och erbjuda barnen en alternativ väg från huvudstråket. De varierar mellan höjderna 1-1,5 meter och några är platta upptill för att skapa omväxling i användning och utmaning. De har också olika bredd för att olika släntlutning. Kullarna bidrar till att skapa en helhet i Tybblekullens identitet, vilken är starkt knuten till dess topografi.

INSEKSHOTELL

I ängsområdet placeras insektshotell ut för att gynna olika pollinatörer och andra insekter på platsen. Dessa kan med fördel tillverkas tillsammans med skolbarn från området.

Figur 55. Skisser på hur en enkel variant av insektshotell skulle kunna se ut. Dessa kan hängas i träd eller fästas på stolpar i eller i anslutning till ängsyterna på platsen.

ÅSKÅDARPLATSERNA

Vy 3. "Här kommer jaaaag!" Intill nedfarten från Tybblekullens pulkabackar finns sittplatser i skyddat läge, där man njuta av förmiddags och lunchsolen eller iakttä barnen när de leker i backen.

DEN SÖDRA GRILLPLATSEN

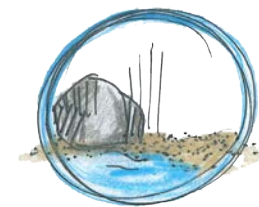

Vy 4. I den södra delen av Tybblekullen, nära genvägen över från Ica-Maxi, finns ytterligare en grillplats. Den bildar en oas i ängsytan vars vegetation på sommaren blir hög. Sofforna med ryggstöd och armstöd underlättar för den som vill sätta sig eller resa sig upp.

En vik

Figur 56. Översiktlig karta som visar vikens del av förslaget i färg. De olika vyerna som presenteras i denna del av förslaget finns markerade i figuren.

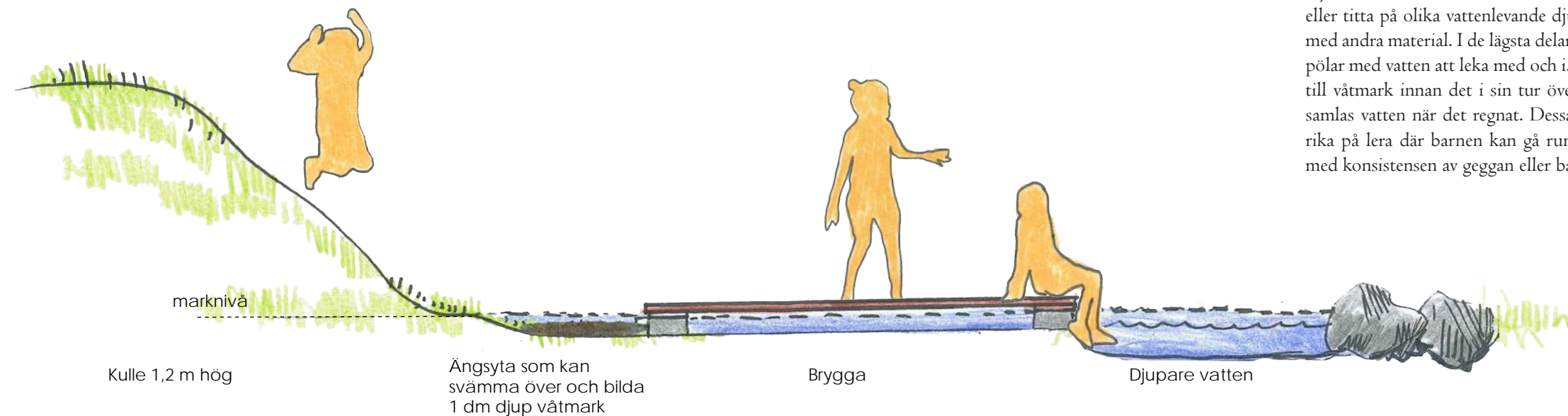
Detta är den experimenterande delen av förslaget. Sand, vatten och sten går att blanda och bygga med. Man kan undersöka vattnets olika förlopp och ljud. Det finns bryggor att balansera och sitta på för att kasta sten i vattnet. Kanske finns det gegga att leka med. Man kan njuta av ett ögonblick i solen medan man hör vassen susa och vattnet porla.

ENTRÉ VIK

En brygga lockar in besökare från norr över en 15 meter lång brygga. Där traskar besökaren rakt över vatten och våtmark och in i det rika landskap som Tybblekullen erbjuder. På vänster sida finns böljande kullar och öppna ytor som lockar till lek och spring och på höger sida mer experimenterande lek med olika material. Från denna entré slingrar sig stigen fram mellan vatten- och ängsmiljöer. För att se vad som döljer sig bakom nästa krök måste man gå vidare.

Vy 1. En brygga leder in besökaren till Tybblekullen från norr. Där möter besökaren en miljö med vatten, sand och stenar. I övergången mellan vik och äng bildas våtmarker där barnen kan leka med lera. Vassruggar växer upp och bidrar med ytterligare ett material för barnen att leka med och undersöka.

Snitt A1-A2 skala 1:25. På den västra sidan av bryggan kan vattennivån bli 2 dm. Vid höga vattenstånd svämmas även andra sidan av bryggan över, i platsens våtmarker. Vid torrare väderförhållanden är dessa delar ängsytta.

VATTENLEK

På Tybblekullen finns flera nivåer av blött. Vattnet tillför mycket till barnens lek, de kan sitta på bryggorna och kasta sten eller titta på olika vattenlevande djur. Det går också att blanda med andra material. I de lägsta delarna av platsen skapas grunda pölar med vatten att leka med och i. Dessa gropar övergår sedan till våtmark innan det i sin tur övergår till äng. I våtmarkerna samlas vatten när det regnat. Dessa våtmarker kan ibland vara rika på lera där barnen kan gå runt i sina gummistövlar, leka med konsistensen av geggan eller baka lerkakor.

SANDLEK

I anslutning till vattenleken finns sandmiljöer vilket möjliggör för de olika materialen att blandas. Sanden läggs ut i stora drivor. Detta skapar spännande lekmiljöer och knyter an till det böljande ängslandskapet. Nära sandmiljöerna finns sittplatser så att föräldrar kan njuta av eftermiddagssolen medan deras barn leker i skogsdungen eller i sandmiljöerna. Detta kan vara en trygghet för de mindre barnen.

Sanden kommer att flytta sig efter lek och väder, därför kan den behöva skopas upp till högar, och fyllas på med jämna mellanrum.

Figur 57. De små barnen kan skapa egna miljöer i sanden om de inte vill eller kan leka i skogen ännu. Om inte föräldrarna själva vill vara med och leka så finns sittplatser i nära anslutning till dessa miljöer.

GENVÄGEN

På den plats där många besökare genar över ett dike för att komma till Tybblekullen skapas en genväg i form av en brygga som knyter an till konceptet på platsen.

Vy 2. Entrén som ansluter med gång- och cykelbanan från Ica Maxi. En brygga leder besökaren över diket så att hen inte behöver bli blöt.

REFLEKTION

- DISKUSSION •
- METODDISKUSSION •
- SLUTORD •
- BILAGOR •

DISKUSSION

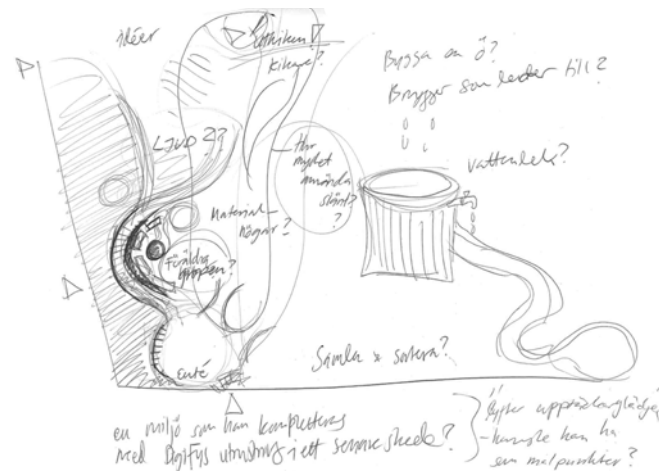
Syftet med detta arbete var att skapa ett utvecklingsförslag för en naturlekplats med hjälp av kunskap om vad som utgör en god lekmiljö. För att uppfylla detta syfte har jag ställt mig frågorna: hur kan Tybblekullen utvecklas för att stärkas som naturlekplats och hur skapar man förutsättningar för naturpräglade lekmiljöer med höga lekvärden? Förslaget för utvecklingen av Tybblekullen i detta arbete är ett av många möjliga svar, och resultatet är beroende av de val och beslut som tagits under resans gång. I detta avsnitt diskuteras och reflekteras kring resultatet av arbetet och det som påverkat hur gestaltningsprocessen och övriga metoder lett fram till utvecklingsförslaget. Även hur jag ser på resultatet och platsens framtida utveckling.

BALANS I GESTALTNINGEN

Den röda tråden har varit att inspirera till lek men lämna Tybblekullen så oprogrammerad och öppen som möjligt. Tanken var att landskapet på platsen ska ta över och erbjuda möjligheter och inspiration för barnen att själva skapa olika leksituationer. För att uppnå detta utformades sju utvecklingsmål för Tybblekullen. Dessa mål utkristalliserades från slutsatserna av litteraturgenomgången, platsstudien och lekträffarna. Utvecklingsmålen har underlättat gestaltningen genom att peka på det viktigaste fokuspunkterna för utvecklingen baserat på vad som finns och det som ska uppnås. Några av dessa går hand i hand och har varit enklare att kombinera i förslaget. Andra motsätter sig varandra, och har varit svårare att balansera.

Tillvarata platsens tillgångar

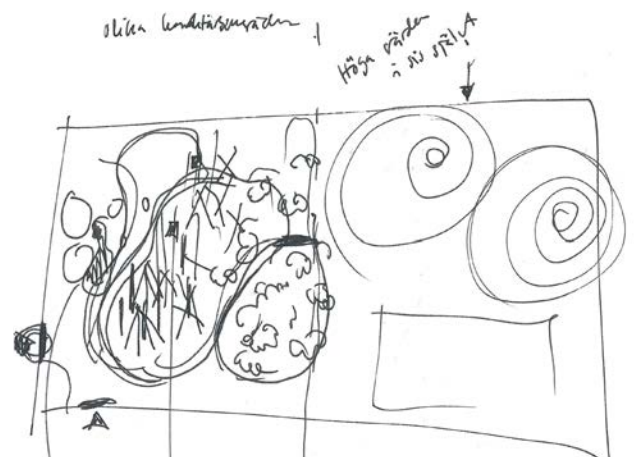
Ett stort fokus har lagts på att grunda gestaltning och innehåll kring det som redan finns på Tybblekullen, inte göra om den till något nytt. Det har varit ovant att jobba med landskapet och landskapets olika material och inte tänka på olika lekredskap och konstruktioner. Till en början var mina idéer mer fokuserade till just lekredskap och funktion, men i takt med att jag lärt mig mer har mina tankar och idéer utvecklats och gett upphov till andra sätt att hantera gestaltningen. Det har varit svårt att veta hur mycket inspiration och stöd barn behöver ha för att komma igång och leka, det tror jag är mycket individuellt. De flesta barn börjar leka med vad som helst, var som helst, medan andra kanske måste ha mer stöd både i omgivningen och av vuxna för att komma igång. Under litteraturgenomgången har jag stött på flertalet diskussioner kring lekredskap och huruvida de är bra eller ej. I detta arbete har det inte rymts någon utvärdering av olika redskap och flexibiliteten i dessa.

Figur 58. Till en början var mina idéer för gestaltningen av platsen mycket fokuserade på olika funktioner och skisserna fick lite tivoli-karaktär.

Figur 59. Kulle med studs och balansgång runt träd var två idéer som tidigt dök upp men kasserades i ett senare skede.

Figur 60. Gestaltningen har i denna skiss övergått från att baseras på olika funktioner till att fokusera till en lekmiljö som fokuserar på det landskap som redan finns på platsen.

Gestaltningen hade självklart kunnat göras på många olika sätt, med eller utan olika typer av redskap, men jag uppskattade tanken på att barn ska få skapa sina egna platser och avstånd därför från lekredskap i detta arbete. Detta har lett till att jag ibland fått känslan av att jag gestaltat för lite. Vid dessa tillfällen har jag skissat på hur platsen skulle se ut om man adderar fler funktioner i landskapet och då har det lätt slagit över till en väldigt programmerad plats utan den flexibilitet jag varit ute efter. Balansgången har varit svår. Jag tror att en anledning till är att jag har haft problem med att släppa kontrollen och verkligen låta platsen vara fri och öppen. Detta har varit ett angreppssätt jag inte jobbat med förut, men jag tror att det har varit värdefullt att lära sig. Om barnen har utrymme och frihet till att vara med och skapa och påverka sina miljöer så tror jag att det kan leda till kreativa och självständiga barn.

En av de viktigaste insikterna i detta arbete är att ingen lekplats kan innehålla allt. Försöker man skapa en plats med alla lekvärden tror jag att det kan bli för många intryck och det kanske stjälper mer än det hjälper. I boken *Lek, Lekplatser lekredskap* poängterar Eva Norén-Björn (1977) just detta. Hon säger också att man kan tänka på att lekmiljön inte är den enda platsen som barn besöker under sin dag. Detta är något som jag haft i bakhuvudet och som varit ett stöd när jag gestaltat.

Upptäckarglädje och trygghet

Att formge platsen och lämna ytor fria för barns kreativitet är bara en del av lekutvecklingen. För självständiga och kreativa barn gäller det också att inspirera barnen till att tänja sina gränser och utforska sin omgivning. Detta hänger starkt ihop med barnens trygghet och det känns viktigt att balansera tryggheten mot upptäckarglädjen.

En stor del av tryggheten har varit att få med föräldrarna på tåget. Jag tror att det är lätt att glömma hur beroende barn är av föräldrar när det kommer till lek. Det har ibland känts motsträvt att inkludera föräldrar i barnens självständiga och utforskande lek, men litteraturstudien har visat på hur dessa två delar går hand i hand. Utan föräldrar ingen lek, och utan trygghet inget mod. Därför har det varit viktigt att det finns många platser att sitta på i lekmiljön och att den lika väl kan uppskattas som rekreationsyta för äldre barn och vuxna som lekplats för yngre barn. Jag har också sett till att inte göra för många tillägg i skogsdungen för utvecklingsförslaget, då en viktig del i barnens lek är att de kan få gå undan, vara hemliga och hitta platser som de kan kalla sina egna.

En lockande plats och ett rikt landskap

En annan utmaning har varit att skapa ett landskap med många möjligheter som samtidigt är välkomnande och lockande. Litteraturgenomgången pekar mot att barn leker bäst i flexibla oprogrammerade miljöer där fantasin kan få fritt spelrum och de kan få skapa sina egna platser (Norén-Björn 1977). Även när jag en bit in i arbetet besökte en lekplats Tybblekullens närhet insåg jag att det var viktigt att behålla den oprogrammerade och vilda karaktären. Den närliggande lekplatsen i Tybbleparken hade alla möjliga funktioner och ytor man kunde tänka sig för en programmerad lekplats. Detta gjorde att Tybblekullens vilda karaktär kändes mer värdefull än tidigare. Balansgången mellan ett rikt landskap och en lockande plats löstes genom att lägga tyngden vid att bjuda in till platsen genom dess entréer. Dessutom utformades ett prydligare huvudstråk och ordentligt med sittplatser så att det syns att det är en plats som är tänkt för människor, utan att överarbeta platsen så att den vilda känslan skulle försvinna.

Eftersom en av Tybblekullens största tillgångar är de oprogrammerade ytorna togs beslutet att koncentrera utvecklingen av leken på ett mindre område kring den västra delen. Där ligger de största entréerna och en öppen yta som inte används mycket. Detta tyckte jag skapade stort potential till förbättring av platsen utan att göra ett alltför stort ingrepp på den. Att det ligger flera bostadsområden i väster och att det är denna väg som de flesta skolor och förskolor anländer till Tybblekullen var också en anledning till att stärka platsens lekvärde just där. Jag ville dock inte att det skulle kännas som att barnens lek skulle vara begränsad just till det västra området. Utan detta skulle fungera som en utgångspunkt och sedan fritt leda barnen vidare genom hela landskapet. Av denna anledning valde jag att lägga mest krut på entréerna och sedan låta gestaltningsgraden ebba ut mot skogsdungen. På det sättet skulle barnen ledas ut i landskapet och sedan hitta egna vägar och platser.

TYBBLEKULLENS FRAMTIDA UTVECKLING

För att skapa en sammanhållen plats har jag bland annat valt att gestalta en ängsyta på den västra delen av Tybblekullen där det idag är naturmark. Jag föreslår också att huvudstråket även fortsätter till andra delar av platsen. Detta binder ihop fokusområdet för lek med Tybblekullen som helhet. Utvecklingsmålet hade troligtvis varit enklare att jobba med om jag valt att gestalta hela platsen på en gång, och jag gjorde tidigt i processen flera skisser på detta. En vändpunkt i detta beslut kom då jag gjorde ett besök på Tybblekullen i april och insåg hur många olika användargrupper som spenderar tid på Tybblekullen och speciellt på de två topparna, därför kändes dessa viktiga att bevara i befintligt skick.

Bild 82. Utan inventeringen i april hade min bild av platsen varit helt annorlunda. Jag hade missat att Tybblekullen var en viktig samlingsplats för många olika användargrupper.

En viktig del av utvecklingen har varit att platsen ska vara flexibel så att barn av olika ålder och kön kan använda platsen. Dessutom ska andra besökare också känna sig välkomna till platsen vilket bidrar till att skapa en social mötesplats. Jag tycker att det är viktigt att man i framtiden tänker på alla användargrupper och som förslag skulle man i olika etapper kunna jobba med att inkludera fler av dessa i gestaltningen. Ett förslag skulle exempelvis vara att skapa entréer från öster där studenter anländer till platsen och även jobba med samlingsplatser för dem. Detta skulle också stärka utvecklingsmålet för en sammanhållen plats. Särskilt om man också väljer att binda ihop huvudstråket i den västra delen med ett stråk till de nya entréerna. Detta skulle skapa ett bättre flöde genom platsen.

METODDISKUSSION

De metoder som jag använt för att uppnå arbetets syfte har lett mig till det resultat som är synligt i utvecklingsförslaget för Tybblekullen. Jag har dock insett att detta utvecklingsförslag bara är ett svar av många möjliga.

LEKTRÄFFARNA

Det varit viktigt för mig att skapa en miljö för barn och inte förblindas av mitt vuxna perspektiv. Jag har försökt se på platsen genom mina barnglasögon och se till att skapa de förutsättningar jag tror att barn behöver för att kunna leka bra. Detta är en förmåga som jag utvecklat stegvis under hela arbetets gång. Enligt FN:s konvention om barn så har alla barn rätt att påverka sina miljöer och att välja medium för detta (SFS 2010:900). Det som hjälpte mig mest med detta var de två lekträffar som jag valde att göra på platsen i februari. Träffarna gav mig stor förståelse både för platsen och för barns lek, och jag tror att det hade varit värdefullt om det funnits tid för att göra fler sådana besök med fler olika barngrupper. Det hade också varit givande om det funnits tid att hålla intervjuer som uppföljning på lekträffarna där barnen kunde få berätta mer om platsen.

Jag valde att utföra lekträffarna i form av barnledda gåturer, då detta låter barnen styra observationen av platsen. Jag tänkte att detta var en bra metod eftersom barnens egna berättelser då kunde lära mig mer om Tybblekullen.

Innan lekträffarna startade så hade jag kartor och frågor förberedda, även en metod nedskriven kring hur det hela skulle gå till. Allt gick dock inte enligt plan. Det var stundvis mycket svårt att tala med barnen under lekträffarna. De blev så uppslukade av platsen och leken. Å andra sidan var ju detta ett tecken på att barnen fångades av sin lek och att de hade kul på Tybblekullen. Lekförloppen var väldigt snabba, röriga och skiftande, och medan jag försökte anteckna och ställa frågor var det mycket som gick mig förbi, barnen tappade lätt fokus och avbröt varandra, det var svårt att föra samtal på individnivå. Jag hade tur som hade med mig Mimmi Beckman på lekträffarna och att även hon antecknade händelseförloppen.

Att få fram barnens åsikter var mycket mer utmanande än jag trodde. Svårigheterna med att barn ofta avviker från ämnet under utredande samtal är även något som Barnombudsmannen lyfter (Lenninger 2008, s.5). Barns samtal kan hamna långt ifrån samtalets ursprungliga syfte, och det fick jag verkligen känna på under dessa lekträffar. Det var svårt att observera och lära sig mer om barnens lek utan att störa den. Ibland blev frågorna som jag ställde till barnen som avbrott i deras lek, vilket inte var min mening. Att observera barn kan dock vara ett sätt att kommunicera med dem. Detta är något som Eva-Norén-Björn har konstaterat då hon själv har observerat barn (2016, s.14). Hon menar att det handlar om att observera hur de leker och hur de väljer med sina fötter (ibid. s.16). Jag tog fasta på detta och lade mycket vikt vid mina observationer av barnen. Även om detta kan ses som en distansering av barnet. Jag tror att jag skulle göra lekträffarna annorlunda om jag gjorde om detta arbete igen. Jag hade försökt att hitta ett medium för att komma närmare barnet som samarbetspartner, och inte som ett objekt som studeras. Jag har lärt mig att man måste vara mycket flexibel när man ska samarbeta med barn, men jag skulle behöva lära mig mer om hur man talar med barn.

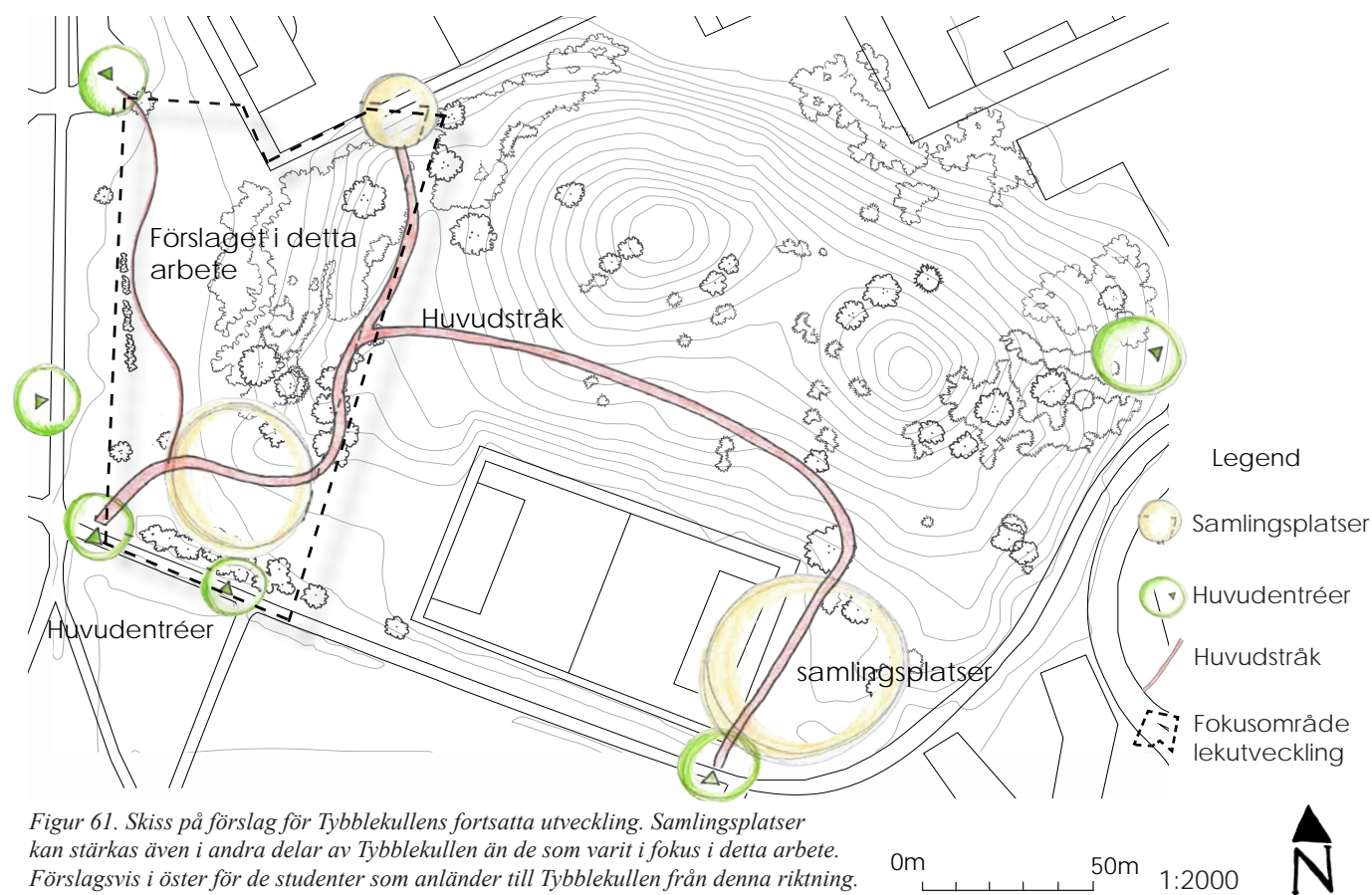
Det är ändå fantastiskt hur mycket jag lärt mig bara under de två lekträffarna. Jag fick känna hur min kunskap om barn och barns lek var mycket mindre än jag trodde, och sedan riktigt känna hur den växte sig starkare under arbetets gång. Jag har nog alltid haft bilden av att jag förstår barn och att jag kan ta till mitt barnsinne och leka i deras värld med dem. Men bara för att jag varit barn betyder det inte att jag förstår barnens värld längre. Vid ett antal tillfällen kände jag mig malplacerad när jag försökte föra samtal med barnen, för dem var det så självklart vad de gjorde. Jag märkte tydligt hur stel och resultatnriktad jag var i jämförelse med barnen och jag minns hur det slog mig där och då hur barn oftast inte eftersträvar något i sin lek, de bara gör det, precis som att andas. Vuxna cyklar för att ta sig någonstans, de springer för att träna kroppen och

kämpar för att komma i mål. Barn "bara" cyklar, springer och kämpar, punkt. Jag tror att det kan vara svårt för en vuxen att förstå de till synes mållösa aktiviteterna. De vill gärna hjälpa barnet upp eller bygga färdigt, och med ögonen fästa vid målet så missar de själva nöjet i leken. Detta observerade jag bland annat under mina lekträffar när barnen skrek på hjälp och kämpade sig upp för slänterna. Om en vuxen försökte hjälpa till så ville de inte ha nån hjälp, syftet för barnen var inte att komma upp, det var att kämpa i slänten.

Något som förvånat mig mycket under detta arbete är just hur dålig koll vuxna har på lek, detta inkluderar även mig själv. Jag gav mig in i detta arbete med idén om att skapa en kul lekplats och jag talade med mina syskonbarn och vänner om vad de hade för favoritlekplatser. Jag har lärt mig så mycket under dessa månader och nu känner jag mig lite dum som visste så lite innan. Jag tror verkligen att detta är ett ämnesområde som alla skulle gynnas av att lära sig lite mer om. Genom det jag hunnit lära mig om barn och deras lek under detta arbete, har tanken slagit mig att vuxna kanske aldrig kommer förstå barn till fullo. Desto större anledning tycker jag att se till att barnen får vara kreativa i sina lekmiljöer och skapa egna platser. Vi behöver kanske inte alltid förstå barns lek. Bara ge dem den tid och det utrymme som krävs för att de leka på sitt sätt.

DIGIFYS- BEDÖMNING

Jag fick i detta arbete tillgång till arbetsmaterial från DigiFys-projektet, vilket har hjälpt mig att utvärdera lekvärdet på Tybblekullen. Materialet har dock utvecklats under DigiFys-projektets gång och det dokument som jag fick tillgång till i början av mitt arbete, hade i slutet av arbetet utvecklats betydligt längre. Dokumentet jag använde mig av var i form av en checklista. Idag används denna lista som stöd för en mer målande analys av platsen, kopplad till större värden och inte alla små tillägg. Istället för att stolpa upp vad som finns och inte finns så beskrivs lekplatsen mer som en filmrecension, eller som en beskrivning av styrkor och brister i form av en berättelse (Digifys 2018). DigiFys- bedömningen jag använde har hjälpt mig att sätta fingret på brister som finns på platsen och har kompletterat den mer traditionella inventeringen av platsen som platsstudien inleddes med. Lekträffarna har kompletterat denna DigiFys-bedömning och tillsammans har de gett mig en bild av leksituationen på Tybblekullen. Om jag enbart utgått ifrån DigiFys-materialet så hade mitt arbete sett annorlunda ut då detta pekar ut många brister i lekmiljön som inte varit aktuella i detta arbete. Exempelvis lek knuten till lekredskap. Den närliggande lekplatsen i Tybbleparken innehöll dock många av dessa kvaliteter, så valet att bortse från lekredskap kändes inte svårt.

Figur 61. Skiss på förslag för Tybblekullens fortsatta utveckling. Samlingsplatser kan stärkas även i andra delar av Tybblekullen än de som varit i fokus i detta arbete. Förslagsvis i öster för de studenter som anländer till Tybblekullen från denna riktning. Höjdkurvor©Örebro Kommun 2018.

SLUTORD

Förhoppningen är att detta arbete kan öppna upp ögonen för ett alternativt sätt att gestalta lekmiljöer för barn. Att skapa miljöer som barnen kan göra något av, inte bara leka i. Detta arbete skulle kunna visa på hur man med enkla medel kan skapa en bra miljö för barn och att det inte alls hänger på vilka färdigbyggda funktioner som finns på en plats. Det handlar mer om att se till att förutsättningar finns i landskapet för att barnen själva ska kunna skapa sina lekmiljöer. Jag tycker att det är en intressant tanke att platsen inte är klar bara för att man har gestaltat den på ett visst sätt. Landskapsarkitekter jobbar ändå med levande miljöer och en plats för barn är ännu mer levande. Dessa platser blir aldrig klara!

Det skulle vara spännande om utvecklingen av Tybblekullen blev verklighet. Som en förlängning av detta arbete vore det intressant att undersöka på vilka sätt man kan involvera barn mer i gestaltningen av deras egna miljöer. Att lägga ut material till barnen så att de själva kan forma sin lekmiljö och använda sin kreativitet tände en gnista hos mig och jag kommer att hålla ögonen på detta ämne i framtiden.

Denna tanke har lett mig vidare till ett nytt angreppssätt för gestaltningar som jag skulle vilja prova i framtiden. Jag tror att man skulle kunna arbeta med utveckling av platser stegvis genom att tillföra några element eller material och se hur användning och stråk förändras. Sedan göra en uppföljning och utveckling av platsen från detta. Det blir som en dynamisk gestaltning där användarna påverkar platsen mer än i vanliga projekt, samtidigt utvärderas också de förändringar man gjort vilket ger kunskaper om gestaltningen under arbetets gång. Delar man in projekt i mindre etapper tror jag också att det skulle vara enklare att inkludera användarna i själva anläggningen. De får själva sätta sina fingeravtryck på platsen vilket kan ge dem en starkare samhörighet till den och stärka platsens värde.

I den här uppsatsen har jag arbetat tvärdisciplinärt med en insikt om att jag inte har tillräckliga kunskaper inom alla områden, såsom ekologi och biologi. Ett samarbete mellan disciplinerna för liknande arbeten som detta skulle krävas för en hög kvalitet på resultatet. Jag har insett begränsningarna man har som landskapsarkitekt, i de resurser och metoder som används. Det går alltid att göra mer. Jag har även insett vikten av flexibilitet i gestaltningen. Det handlar inte om att göra ett snyggt slutresultat alla gånger utan att bromsa sig själv ibland och faktiskt tänka på användaren och låta processen vara en del av gestaltningen. Ett exempel på detta skulle kunna vara gegga, barn älskar gegga men det kanske inte ser så snyggt ut på varken planen eller platsen alla gånger.

Det viktigaste jag lärt mig är betydelsen av att ta på sig barnglasögon. Stensamlingen som jag hittade i mitt barndomshem i början av arbetet gjorde mig lite ledsen och besviken till en början, jag var besviken på att den inte såg ut som jag kom ihåg den, och ledsen för att jag inte kunde se det vackra i samlingen längre. Jag tror att jag har förstått nu. Jag kan inte omvandla en burk med sten till något vackert bara genom att stirra på den, men plockar jag ut stenarna en och en och vrider och känner på dem så börjar jag förstå. Några behövde doppas i vatten och då hittade jag det igen, magin! Den finns där hela tiden, inte i resultatet, inte i burken på hyllan utan i samlandet och plockandet av stenarna. Magin fanns i processen, inte resultatet!

REFERENSER

• PUBLICERAT MATERIAL • OPUBLICERAT MATERIAL •

PUBLICERAT MATERIAL

Andersson, I. För säkerhets skull. I: Durnhofer, A-M. (red.). *Uteboken*. Stockholm: Liber Utbildning AB, ss.121-133.

Back, J, Heeffer, C., Paget, S., Rau, A., Sallnäs- Pysander, E.L., Waern, A. (2016). *Designing for Children's Outdoor Play*. 28-38. 10.1145/2901790.2901875. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/303901544_Designing_for_Children%27s_Outdoor_Play [2018-04-03]

Boverket (2007). *Bostadsnära natur: inspiration och vägledning*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/bostadsnara_natur.pdf [2018-04-13]

Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga!* Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf> [2018-03-01]

Boverket (2015). *Boverkets allmänna råd om fria för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet* (2015:1 FRI 1). Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/fri---bfs-20151/> [2018-06-06] .

Boverket (2017). *Kartor för att synliggöra*. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/kommunal-planering/medborgardialog1/metoder-och-kanaler/kartor-for-att-synliggöra/>[2018-04-13]

Brown, S. (2009). *Play- How it shapes the brain, opens the imagination and invigorates the soul*. London: Penguin Group Ltd.

Cele, S. (2006). *Communicating Place- Methods for Understanding Children's Experience of Place*. Stockholm: Stockholm universitet. Tillgänglig: <http://www.diva-porta1.org/smash/get/diva2:186613/FULLTEXT01.pdf> [2018-04-13]

Hendricks, B.E. (2011). *Designing for play*. 2 uppl. Surrey: Ashgate publishing Limited.

Jansson, M. 2010. *Attractive playgrounds: some factors affecting user interest and visiting patterns*. Landscape research 35(1), 63-81. Tillgänglig: <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.1080%2F01426390903414950> [2018-04-13]

Jansson, M., Bucht E. & Bodelius S. (2016). Fri lek och fasta normer- om lekplatserns reglering. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss.72-93.

Jansson, M. (2016). Lekplatser idag och i framtiden- tankar om hållbar utveckling. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss.148-177.

Jungmark, L. & Åkerblom, P. (2017). Kvalitetssäkrad utemiljö på skolor och förskolor. *Gröna fakta* 5/2017.

Kaplan, R., Kaplan, S. & Ryan, L. R. (1998). *With people in mind: Design and management of everyday nature*. Washington D.C.: Island Press.

Knutsdotter Olofsson, B. (1987). *Lek För Livet*. Stockholm: HLS förlag.

Knutsdotter Olofsson, B. (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber AB.

Kylin, M. (2005). Många kojor och mycket spring- att planera med barns perspektiv. *Gröna fakta* 3/2005: s.5-8.

Lenninger, A. & Olsson, T (2006). *Lek äger rum- Planering för barn och ungdomar*. Stockholm: Formas.

Lenninger, A. (2008). Skulptur för lek. *Gröna fakta* 8/2008: s.4-5.

Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge, Mass.: M.I.T Press.

Mårtensson, F. (1993). Att vara liten är att vara nära marken. I: Durnhofer, A-M. (red.). *Uteboken*. Stockholm: Liber Utbildning AB, ss.9-43.

Mårtensson, F. (2005). Många kojor och mycket spring- att planera med barns perspektiv. *Gröna fakta* 3/2005: ss.2-5.

Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken- En studie av utomhuslek på förskolegården*. Alnarp: Reproenheten SLU Alnarp.

Naturskyddsföreningen (2011). *Skogen som klassrum- Argument för utomhuspedagogik och bevarande av skog för barn*. Stockholm: Naturskyddsföreningen.

Nolin, C. (2016). Hundra år av lekplatshistoria 1850-1950. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss.34-55.

Norén- Björn, E. (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap*. Stockholm: Liber förlag.

Norén- Björn, E. (1993). Förskolan- att planera och bygga en miljö för utveckling. I: Durnhofer, A-M. (red.). *Uteboken*. Stockholm: Liber Utbildning AB, ss. 45-65.

Norén- Björn, E. (1993). Förskolan- min roll som pedagog utomhus. I: Durnhofer, A-M. (red.). *Uteboken*. Stockholm: Liber Utbildning AB, ss.67-95.

Norén-Björn, E. (2016). Barn väljer med sina fötter- observera och testa leken. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss. 14-33.

Norén-Björn, E. (2016). Hur har det gått med visioner och ambitioner kring barns lekmiljöer. I: Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.). *Plats för lek- Svenska lekplatser förr och nu*. Kalmar: Svensk Byggtjänst AB, ss.128-147.

SFS 2010:900. Stockholm: Näringsdepartementet.

SS-EN 1176 (2018). Ed. 3. Swedish Standards Institute

SS-EN 1177 (2018). Ed. 3. Swedish Standards Institute

Sahlström E. (2011). Leken mer jämställd i skogen. *Friluftsliv*, nr 2, 2011.

Statens folkhälsoinstitut (2008). *Barns miljöer för fysisk aktivitet*. Kalmar: Statens folkhälsoinstitut. Tillgänglig: https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/037746938f944e588e56ffe486744a6a/r200833_barns_miljoer_for_fysisk_aktivitet_webb.pdf [2018-03-01]

Sandseter, E.B.H. (2007). *Categorising risky play-How can we identify risk-taking in children's play?* Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/249047571_Categorising_risky_play-How_can_we_identify_risk-taking_in_children%27s_play [2018-03-06]

Sandseter, E. B. H. (2010). *It tickles in my tummy! - Understanding children's risk-taking in play through Reversal Theory*. Journal of Early Childhood Research, 8(1), 67–88. Tillgänglig: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1476718X09345393> [2018-03-06]

Unicef Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige. Tillgänglig: <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf> [2018-02-13] Woolley, H. E. (2007) *Where do the children play? Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Municipal Engineer*, 160 (2). pp. 89-95. ISSN 0965-0903.

YFA (2016). *Hur mycket fysisk aktivitet behöver barn och ungdomar?* Tillgänglig: <http://www.yfa.se/rekommendationer-for-fysisk-aktivitet/for-barn-och-ungdomar/> [2018-04-13]

Örebro kommun (2017). *Riktlinjer för Örebro kommuns lekplatser*. Örebro: Örebro kommun. Tillgänglig: <https://www.orebro.se/download/18.32b5a2ac16112bcc94f1aa8/1516883488827/Riktlinjer%20%C3%B6r%20%C3%96rebro%20kommuns%20lekplatser.pdf> [2018-04-03]

Örebro kommun (2018). *Befolkningsprognoser*. Tillgänglig: <https://www.orebro.se/fordjupning/fordjupning/fakta-statistik-priser--utmarkelser/statistik/befolkningsprognoser.html> [2018-04-05]

OPUBLICERAT MATERIAL

MUNTliga källor

Susan Paget (2018). *Om DigiFys och Örebro kommuns samarbete*. 2018-06-07

DOKUMENT

DigFys (2017). *Lekmiljöer med hög kvalitet*. Tillhandahållen: Via Beckman, M. Örebro kommun [2017-12-27]

DigiFys (2018). *Guide- skapa lekmiljöer med högt lekvärde*. Tillhandahållen: Via Beckman, M. Örebro kommun [2018-03-19]

MAILKONTAKT

Genberg, J. Kryddgårdsskolan, Örebro. *Om skolans lek på Tybblekullen*. 2018-03-26.

Mo, I-M. Fröet förskola, Örebro. *Om förskolans lek på Tybblekullen*. 2018-02-12.

Älgå, G. Örebro kommun. *Om Tybblekullens ängs- och naturmark*. 2018-03-13.

Digifys Lekmiljöer med hög kvalitet

Det här verktyget är tänkt att kunna användas för att ge en kommun överblick över styrkor och svagheter hos lekmiljöer på offentlig platsmark. Verktöget är tänkt att användas för det som i Sverige ofta kallas för en "lekplats" och utgår från en särskild målbild som beskrivs nedan. Denna målbild utgår från forskning om barns lek och utveckling, men den utgår även från egna ställningstaganden om syftet med lekmiljön. Andra syften med lekmiljöer är möjliga, och de kvaliteter som lyfts fram i verktyget är inte heltäckande.

Syftet med de lekmiljöer som verktyget beskriver är att:

- Ge barn tillgång till lekmiljöer som ger lekglädje och positiva barndomsminnen.
- Bidra till barn och ungas utveckling, såväl kroppsligt som mentalt och socialt.
- Skapa mötesplatser som bidrar till gemenskap och trivsel.
- Bidra till en levande och god bebyggd miljö.
- Bidra till välbefinnande och fysisk och psykisk hälsa för barn och unga.

Målbild:

Den typ av lekmiljö som här lyfts fram som en målbild är attraktiv för många olika besökare: såväl barn som unga och vuxna, pojkar och flickor, människor med olika funktionsförmåga och intressen. Den fungerar som vattenhållet på savannen – den är en viktig mötesplats som ger liv åt sitt närområde. Fiodhästar och lejon använder savannens vattenhål på olika sätt, och på samma sätt kan olika besökare använda vår ideala lekmiljö för olika aktiviteter och vid olika tider på dygnet eller året. För att passa besökare av olika ålder, förmågor och intressen är det viktigt att platser, redskap och andra element i miljön är flexibla och mångfunktionella. En grupp väl valda stenar kan t.ex. fungera som hoppbana, symbolisera ett slott i en fantasifull lek, eller fungera som sitt- eller samlingsplats. Design av olika platser, föremål och lekredskap bör därför inte ge några tydliga signaler om tänkt målgrupp eller användning.

För att vara attraktiv behöver lekmiljön vara intressant, vacker eller spännande. Den betecknas bättre som ett *leklandskap* eller *lekmiljö* än som en *lekplats*. Ett leklandskap är något mer än en samling lekredskap som står uppställda på en platt, avgränsad yta (den typ av lekplats som vi blivit vana vid att se). I leklandskapet är istället lekredskap integrerade i en omgivande miljö, där naturliga och tillverkade element samverkar och skapar mervärden enligt formeln $1+1=3$. En varierad topografi bidrar så gott som alltid till att skapa en mer attraktiv miljö, liksom vegetation och grönska i form av träd, buskar och blommor. Leklandskapet är en miljö full av möjligheter, som skapar förutsättningar för många olika typer av lek, spel och sociala aktiviteter. Det har mycket högre värden än en lekplats med lekredskap för styrd lek (klättra upp här på det här sättet, gå fram hit, rutscha ner här...).

För att skapa attraktiva och mångfunktionella lekmiljöer är det viktigt att utgå från hur platsen upplevs – hur det känns att vara där och vad är möjligt att göra? Ett mått på hur bra platsen är, är hur länge besökare vill stanna. Besökare ska trivas och känna sig avslappnade här, och inte ha bråttom härifrån. Vår ideala lekmiljö är rik och varierad. Utformningen är grundad i en god förståelse av lekens som ett av människans främsta kännetecken och dess stora betydelse för barns lärande och utveckling. Lekmiljön stimulerar därför till ett brett spektrum av olika former av lek och sociala aktiviteter. Målsättningen är att skapa miljöer som kan fungera som ett grundfundament i barns och ungas uppväxtmiljö – platser där starka och positiva barndomsminnen skapas. Det innebär inte att miljöerna behöver vara spektakulära, men att de stimulerar till intensiva och glädjefyllda upplevelser. Sådana lekmiljöer är inte bara viktiga för barns hälsa och välbefinnande på kort och lång sikt, de är även viktiga för att skapa en god bebyggd miljö präglad av gemenskap och trivsel.

Viktiga kvaliteter för vår målbild av en lekmiljö är klustrade i fem målområden i bedömningsverktyget, som beskriver olika kärnvärden. Dessa är:

- En attraktiv lekmiljö – en omtyckt plats som är intressant och trivsam.

- Sociala värden – en plats som bidrar till gemenskap och sociala möten och där barn växer genom det sociala samspelet.
- Fysisk aktivitet – en plats som skapar rörelseglädje och ger barn och unga möjlighet att utmana sig själva – att testa, misslyckas och till slut bemästra.
- Kreativa värden – en plats som stimulerar till att fantasin flödar, och där barn kan påverka miljön och skapa med hjälp av löst material.
- Nya upptäckter – en spännande plats som väcker nyfikenheten och utforskandets förtjusning.

Attraktiv miljö

1.1 Lätt att nå	Lokaliseringen gör att lekmiljön är lätt att nå och att många barn har nära hit eller förväntas passera här på väg till skolan eller i samband med andra vardagliga aktiviteter. Även utan lekutrustning är det här en plats som barn naturligt skulle stanna och leka på.
✓	Lekmiljön ligger nära bostadshus där det bor många barn, och barnen kan förväntas kunna komma hit på egen hand.
✓	Lekmiljön ligger i anslutning till välanvända gång- och cykelvägar.
✓	Lekmiljön ligger nära andra målpunkter som idrottsanläggningar, bibliotek mm.
✓	Det är lätt för flera förskolor och/eller skolor att nå platsen, utan att behöva korsa barriärer som starkt trafikerade vägar.
1.2 Trygg social miljö	Lekmiljön upplevs som säker och trygg.
✓	Gång- och cykelvägar med många förbipasserande i närheten till lekmiljön bidrar till en känsla av trygghet.
✓	Fönster från bostadshus överblickar åtminstone delar av lekmiljön.
<i>Ej belysning på platsen, men ljus ändå</i> ✓	Lekmiljön upplevs ha en god belysning som gör att platsen är trevlig att vara på även på kvällen.
<i>Entrén ser skräpig ut</i>	Lekmiljön upplevs som omhändertagen, det finns till exempel inte tydligt trasiga lekredskap och man störs inte av skräp eller spår av förstörelse.
✓	Lekmiljön ligger inte bredvid platser eller verksamheter som kan förväntas störa eller skapa oro hos barn eller föräldrar.
1.3 Trafiksäkerhet och buller	Lekmiljön är en plats för avkoppling. Den är störd av buller från vägtrafik eller andra verksamheter. Föräldrar behöver inte vara oroliga att barn ska springa ut på trafikerade vägar när de leker här.
<i>Endast GC-väg</i> ✓	Lekmiljön ligger inte i anslutning eller nära väg med mycket trafik, eller andra störande verksamheter.
✓	Lekmiljön ligger visserligen nära bilvägar, men planteringar, och andra åtgärder hindrar yngre barn från att kunna springa ut i vägen och trafiksäkerheten uppfattas inte som ett problem i lekmiljön.
✓	Ljudnivån för störande ljud ligger under 50 dB.

1.4 Inbjudande och välkomnande	Lekmiljön signalerar tydligt att barn och unga är välkomna att leka och hänga här. Lekplatsens utformning och innehåll lockar till många olika lekar och sociala aktiviteter. Variation och flexibilitet bidrar till att det finns något för alla.
Nej.	Det är tydligt att miljön utformats för att vara trevlig och intressant. Till exempel med hjälp av planteringar, sittplatser och olika lekbara element.
✓	Lekmiljön skapar möjligheter för en stor variation av olika typer av lek och andra aktiviteter. Det gör att såväl som yngre och äldre barn, unga och vuxna kan förväntas uppskatta platsen.
Nej.	Det finnas en välkomstskylt eller annan välkomnande markering.
Nej.	Det finns lekredskap eller prydnader skapade av barn och unga.
✓	Lekmiljön är inte omgärdad av staket som kan uppfattas som att alla inte är välkomna här.
1.5 Egen karaktär och genius loci	Lekmiljön uppfattas ha en egen karaktär eller "själ". Omsorg vid utformningen av platsen gör att lekmiljön samspelar med omgivningarna.
Finns inga tillförda element	Lekredskap och andra tillförda element har integrerats i den omgivande miljön på ett genomtänkt sätt.
Nej.	Spår av äldre tiders användning och aktiviteter på platsen eller symboler för detta bidrar till att ge platsen en egen identitet.
De höga kullarna ✓	Lekmiljön har attribut som gör att den skiljer sig från andra lekplatser, som till exempel ett ovanligt och spännande lekredskap.
Till viss del...	Lekmiljön upplevs som "unik".
1.6 Topografi	Lekmiljön har en varierad topografi som bidrar till att skapa ett intressant leklandskap. Miljön och byggda element ger många och varierade möjligheter att springa, rulla, kana, balansera, klättra och hoppa. Topografin bidrar till även till rumslighet, och det finns både platser med utsikt och lägre liggande gömslen.
Nej.	Det finns byggda element som bidrar till höjdskillnader, som t.ex. murar, broar eller trappor.
✓	Det finns naturliga element som bidrar till höjdskillnader, som t.ex. stora stenar, klippblock, grova liggande stammar mm.
✓	Det finns åtminstone en kulle eller backe som gör det möjligt att springa, rulla och åka pulka för yngre barn.
✓	Det finns en brantare backe som gör att även barn i skolålder kan förväntas åka pulka här på vintern.
✓	Det finns utsiktsplatser från vilka det är möjligt att överblicka en stor del av lekmiljön eller även större områden.
✓	Det finns lågt liggande "kryp-in" platser som kan ge känslan av att vara skyddad och i fred. T.ex. intill större stenblock, en tunnel eller grotliknande platser.
1.7 Grönska och vegetation	Lekmiljön upplevs som en grön miljö med en stor variation av träd, buskar och blommor. Grönskan bidrar till att platsen upplevs som vacker och trevlig. Vegetationen bidrar till rumslighet, årstidsväxlingar, sinnesupplevelser och gott om löst material för olika fantasilekar.
Finns inga	Lekredskap är väl integrerade i den omgivande naturliga miljön.
✓	Det finns ett flertal träd och buskar som ändrar utseende över året, med blommor, färgglada

	blad och bär.
✓	Det finns ett flertal fruktträd och/eller bärbuskar i lekmiljön som är tillgängliga för barn att plocka bär och frukt från.
✓	Det finns gott om blommande växter som drar till sig pollinerande insekter som t.ex. fjärilar.
✓	Det finns träd som kan fungera som klätterträd för yngre och/eller äldre barn.
✓	Det finns lekbusskar, dvs områden med ett flertal buskar eller större buskage där barn kan gå eller krypa in.
✓	Det finns gott om löst material som t.ex. bär, blad, blommor, pinnar mm som kan användas i olika fantasi- och skapande lekar.
1.8 Sol och skugga	Lekmiljön har en god balans mellan sol och skugga och hänsyn har tagits till våra skiftande behov under årets olika årstider. Det är möjligt att välja att leka eller vara i såväl sol som skugga och att besökare på så sätt upplever att lekmiljön har ett behagligt mikroklimat.
Inte med möjlighet att sitta	Det finns åtminstone någon plats som kan upplevas som solig och skyddad en kylig vinter- eller vårdag.
Inte sittplatser	Det finns sittplatser och lekområden som är i skugga mitt på dagen under sommarhalvåret.
✓	Det finns solskyddade delområden på platser där yngre barn kan förväntas leka någorlunda stilla under längre perioder, som t.ex. i en sandlåda.

Sociala värden

2.1 Mångfunktionalitet	Majoriteten av lekredskap och andra fasta element är mångfunktionella och flexibla i sitt användningsområde. Design av dessa ger inte några tydliga signaler om tänkt målgrupp eller användning.
✓	Majoriteten av lekredskap och andra fasta element är mångfunktionella och flexibla i sitt användningsområde. De skapar förutsättning för att användas på olika sätt, t.ex. i olika sorters lekar, eller av barn i olika åldrar.
✓	Det finns förutsättningar för att nå eller använda särskilt populära lekredskap eller lekområden på olika sätt. T.ex. olika sätt att nå upp till toppen där en större rutschkana börjar.
✓	Design av lekredskap, sittplatser och andra element ger inte några tydliga signaler om tänkt målgrupp eller användning. Användningen är inte förutbestämd.
2.2 Rumslighet och On-stage, back-stage & off-stage	Lekmiljön har en variation i rumslighet och olika typer av platser.
✓	Topografi och vegetation gör att lekmiljön har olika rum. Det är inte möjligt att överblicka allt i lekmiljön på en gång.
✓	Det finns olika typer av platser i lekmiljön, för olika humör och intressen. Det finns både mer avskilda, rofyllda platser för lugnare aktiviteter, och platser för mer fysiska och fartfyllda aktiviteter.
✓	Det finns lekbusskar och andra platser där yngre barn kan känna att de kan krypa in och leka i

	avskildhet.
Nej.	Det finns platser för äldre barn och unga att vara både "on-stage" och "off-stage", dvs platser för olika aktiviteter, och intilliggande platser för åskådare. T.ex. volleybollplan med trevliga sittplatser intill.
2.3 Möjligt att leka många tillsammans.	Lekområden och redskap i lekmiljön gör det möjligt för många barn att leka tillsammans.
✓	Lekmiljön är stor till ytan, det finns gott om utrymme för både boll- och springlekar.
✓	Lekmiljön är stor och har en varierad miljö så att det är möjligt att leka klassiska lekar som kurrageömma och dunken här.
✓	Det finns åtminstone något riktigt stort lekredskap eller lekområde som är stimulerande att leka många tillsammans på. Till exempel stora intressanta sandtor, gungor för flera personer mm.
✓	Lekmiljön är stor och innehållsrik. Det är en plats där förskole- eller skolgrupper kan leka utan att det blir stor konkurrens om lekredskap eller lekområden.
2.4 Något för alla, oavsett intresse och förmåga	Variationen av aktivitetsytor och flexibiliteten i användningsmöjligheter av olika lekredskap gör att det finns något för alla i lekmiljön- oavsett ålder och funktionsförmåga. Lekmiljön skapar förutsättningar för barn med olika förmågor att leka tillsammans, även om vissa barn kan behöva hjälp för att nå vissa ytor eller för att använda vissa redskap.
✓	Lekmiljön är varierad och innehållsrik. Det finns möjligheter för många olika typer av aktiviteter, både fartfyllda och lugna.
✓	För åtminstone något lekredskap finns det möjlighet att själv välja eller påverka svårighetsgrad. Det gör att barn av olika ålder och förmåga kan välja att utmana sig själva i den utsträckning de själva väljer. Det kan handla om klättermöjligheter där man kan välja hur högt man vill klättra, eller stor variation av balansutmaningar.
✓	Det finns inslag i lekmiljön som kan upplevas som utmanande och stimulerande även för äldre barn och tonåringar.
Endast entre	Lekmiljön är tillgänglig att nå för personer med rörelsenedsättning.
2.5 Genusperspektiv	Lekmiljön har utformats för att undvika konkurrenssituationer och att styra lek och aktiviteter i traditionella mönster.
✓	Lekmiljön innehåller naturmiljöer som skapar förutsättningar för pojkar och flickor att leka tillsammans utan att lekredskap styr leken.
✓	Lekmiljön är stor och varierad. Det finns förutsättningar för att många barn kan leka tillsammans utan att det uppstår konkurrenssituationer som kan resultera i att vissa grupper (t.ex. äldre barn före yngre, eller pojkar före flickor) får ta plats medan andra inte kan det.
✓	Lekmiljön har en tillåtande atmosfär. Lekredskap och lekmiljöer är mångfunktionella och okodade. Det ger förutsättningar för en flexibel användning utanför konventionella och könskodade normer och mönster.
✓	Det finns platser för aktiviteter som kan förväntas attrahera såväl killar som tjejer.
2.6 Sittplatser	Det finns sittplatser av flera olika slag i lekmiljön, från sittplatser som är tillgängliga för personer med begränsad rörelseförmåga, till informella sittplatser som stenar.
1 bänk	Det finns vanliga parkbänkar.
Nej	Det finns bänkar med bord.

5

Delvis	Det finns möjlighet att sitta i eller i närheten av olika lekmiljöer, t.ex. på stenar eller stockar.
Nej.	Det finns sittplatser som kan förväntas vara attraktiva platser att träffa och hänga med kompisar för lite äldre barn och unga.
2.7 Samlingsplatser	Det finns samlingsplatser för större grupper eller där många människor får plats.
Nej	Det finns sittplatser med bord där större grupper, t.ex. förskolegrupper kan samlas och äta medhavd matsäck.
1 grill utan sittplatser	Det finns trevliga grillplatser som kan användas av t.ex. familjer som besöker lekmiljön för en längre utflykt.
✓	Det finns lite större öppna gräsytor som inbjuder till pic nic.
✓	Det finns större ytor för samlingar, t.ex. stor gräsyta för brännboll.
Kullarna delvis	Det finns en scen eller andra platser som kan användas för uppträdanden och firande.
2.8 Faciliteter	Det finns tillgång till faciliteter som underlättar längre besök, t.ex. toalett eller någon form av servering.
Nej.	Det finns tillgång till toalett.
✓	Det är möjligt att fika eller köpa mat i närheten.

Rörelseglädje

3.1 Öppna ytor	Det finns öppna ytor för olika typer av aktiviteter, och där det är möjligt att få upp farten.
✓	Det finns öppna ytor utan förutbestämd funktion som kan användas på olika sätt.
✓	Det finns stora öppna ytor som gör det möjligt att t.ex. flyga drake eller andra platskrävande aktiviteter.
3.2 Boll	Det finns goda möjligheter för olika bollsporter och lekar med bollar.
Säsongsvis ✓	Det finns uppställda mål som inbjuder till att spela fotboll.
Nej.	Det finns ytor som är iordningsställda för andra bollsporter som t.ex. basket, bandy, pingis eller volleyboll.
Nej.	Det finns bollplank som inbjuder till olika aktiviteter.
Nej.	Det finns kingrutor eller andra målade bollplaner.
3.3 Hjul	Det finns goda möjligheter för olika aktiviteter med redskap med hjul.
Nej	Det finns hårdgjorda ytor med olika hinder och utmaningar lämpliga för skateboard, rullskridskor eller kick-bike.
Endast terräng	Det finns slingor som inbjuder till att cykla runt i lekmiljön, åtminstone för yngre barn.
Endast terräng	Det finns möjlighet till mer utmanande och avancerade cykelmöjligheter med t.ex. höjdskillnader och hopp.

6

3.4 Klättra	Det finns gott om naturliga element samt lekredskap som är möjliga att klättra på.
✓	Det finns naturliga element som är möjliga att klättra på för yngre barn, som t.ex. stenar och stockar.
Finns inga redskap	De flesta lekredskap är klättrvänliga, lekhus är t.ex. möjliga att kättra upp på taket på.
✓	Det finns större lekredskap för klättring som t.ex. klätternät eller klättervägg.
✓	Det finns klätterträd.
3.5 Kana och pulka	Det finns naturliga höjdskillnader och lekredskap som gör det möjligt att rulla och kana med olika fart.
✓	Det finns åtminstone en kulle eller backe som gör det möjligt att springa, rulla och åka pulka för yngre barn.
✓	Det finns en brantare backe som gör att även barn i skolålder kan förväntas åka pulka här på vintern.
3.6 Balans	Det finns gott om naturliga element samt lekredskap som är möjliga att balansera på.
✓	Det finns stockar, liggande trädstammar eller liknande som går att balansera på.
Nej.	Det finns byggda balansbanor.
Endast naturmaterial	Det finns tillgång till lösa brädor och liknande som gör det möjligt för barn att bygga egna balansbanor.
3.7 Utmaning – hög fart	Det finns möjlighet att uppleva hög fart. Det finns en variation av olika upplevelser så att såväl yngre som äldre barn och unga kan känna att det pirrar i magen.
Nej.	Det finns gungor där man kan få upp särskilt hög fart, t.ex. genom extra långa rep.
✓	Det finns branta backar att springa eller åka pulka i.
Nej.	Det finns hårdgjorda, branta ytor som gör det möjligt att få upp farten på cykel, skateboard eller liknande.
Nej.	Det finns lianer att svinga sig i.
Nej.	Det finns linbana som ger pirr i magen även för äldre barn.
3.8 Utmaning – hög höjd	Det finns möjlighet att uppleva hög höjd. Det finns en variation av olika höjdupplevelser så att såväl yngre som äldre barn och unga kan känna att de utmanas.
✓	Det finns möjlighet att klättra högt, även för äldre barn.
✓	Det finns möjlighet att hoppa i olika svårighetsgrad från olika höjder och avsatser.
✓	Det finns lekbaser med högt läge, som t.ex. en trädkoja.
3.9 Utmaning – styrka och balans	Det finns möjlighet att träna styrka och balans. Variation i svårighetsgrad gör att såväl yngre som äldre barn och unga kan känna att de utmanas.
Nej	Det finns rep att klättra i.

– Nej.	Det finns redskap där man kan gå armgång.
– Nej.	Det finns balansrep att gå på.
På naturelement...	Lekmiljön skapar förutsättningar för att utöva parcours.

Kreativitet

4.1 Flexibelt och möjligt att påverka	Lekmiljön skapar förutsättningar för en stor variation av lekar och aktiviteter. Vad besökare väljer att göra i lekmiljön avgörs av dem själva – det är inte lekredskapen som styr vilken lek som förekommer här.
✓	Majoriteten av lekredskap och andra fasta element är mångfunktionella och flexibla i sitt användningsområde. De kan användas av olika personer på olika sätt.
✓	Design av lekredskap, sittplatser och andra element ger inte några tydliga signaler om tänkt målgrupp eller användning.
✓	Det finns lekredskap som är möjliga att interagera med och påverka funktionen hos.
4.2 Löst material	Det finns gott om lösa material av olika sorter. Materialen finns i sådan utsträckning att de fungerar som en oändlig resurs och det finns alltid löst material tillgängligt för lek.
✓	Det finns gott om buskar och träd att plocka olika sorters blad från.
✓	Under sommarhalvåret finns det goda möjlighet att plocka blommor i lekmiljön, t.ex. från ängsytter eller blommande buskar.
✓	Det finns gott om pinnar av olika slag.
✓	Det finns gott om stenar i olika storlek, både grus och större stenar.
✓	Det finns tillgång till kottar, nötter eller andra större frön.
✓	På hösten finns det gott om löv att leka i.
4.3 Konstruktion	Det finns tillgång till löst material för konstruktionslek.
✓	Det finns tillgång till stora pinnar och grenar som gör det möjligt att bygga kojor.
Nej.	Det finns tillgång till "bygglek" med plankor, däck, rör med mera som kan användas för olika typer av skapelser.
Nej.	Åtminstone tidvis finns det anställd personal på plats som kan stimulera till och hjälpa till i olika konstruktionsaktiviteter.
4.4 Rollekar	Det finns gott om lekmiljöer och lekredskap som stimulerar till olika rollekar.
– Ej färdigbyggda	Det finns lekhus.
✓	Det finns lekhus eller motsvarande som kan förväntas attrahera barn i skolåldern, t.ex. trädkojor.
✓	Det finns gömslen och andra kryp-in som kan fungera som ett " eget rum" där barn kan leka någorlunda i fred.

✓	Det finns lekredskap och andra platser som kan förväntas fungera som lekbaser för olika fantasi- och rollerkar.
Naturmaterial ✓	Det finns tillgång till löst material eller rekvisita som kan användas i olika rollerkar.
4.5 Vatten	Det finns tillgång till vatten som tillför lek- och upplevelsevärden.
Inga hårdgjorda ytor	Ojämnheter i marken gör att det bildas större vattenpölar och isfläckar.
Nej.	Det finns en vattenpump där det är möjligt att pumpa upp vatten som går att leka med.
Nej.	Det finns utomhusdusch.
Nej.	Det finns någon form av damm eller liknande där man kan kasta stenar i vattnet, eller leka olika lekar vid strandkanten.
2 diken ✓	Det finns en naturlig eller konstgjord bäck där det finns rinnande vatten eller tillgång till regnvatten.
Nej.	Det finns tillgång till vattentunna eller motsvarande som samlar upp regnvatten och gör det tillgängligt för lek.
4.6 Sand	Lekmiljön innehåller stora sandytor som mer uppfattas som en "sandmiljö" än en "sandlåda". Sanden är lätt formbar (inte strid sand).
Nej.	Sandmiljön fungerar som en sandstrand. Det finns stora sandytor som skapar möjlighet för flera barn att leka samtidigt och för mer avancerade sandkonstruktioner.
Nej.	Det finns tillgång till vattenlek i sandmiljön, så att det går att gräva kanaler mm.
Nej.	Det finns tillgång till löst, naturligt material intill sandmiljön, som blad, kvistar, stenar mm.
Nej.	Det finns tillgång till lösa, tillverkade material som t.ex. spadar, hinkar, rör mm.
4.7 Fantasieggande	Det finns särskilda element eller inslag i lekmiljön som kan förväntas vara särskilt fantasieggande.
Nej.	Det finns lekskulpturer eller andra konstföremål som kan förväntas kunna fungera som startpunkt för olika fantasilekar.
Beror på fantasin	Miljön kan uppfattas som trolsk eller magisk.
Nej.	Utformning eller utsmyckning av lekredskap eller annat i miljön är "själfulla" och kan (utan att styra leken) förväntas stimulera till olika fantasilekar.
4.8 Egen plats	Det finns möjlighet för barn och unga att skapa och ta i anspråk "egna platser" i lekmiljön. De kan komma tillbaka till platsen en annan dag och fortsätta leken.
✓	Det finns platser i lekmiljön där barn kan bygga egna kojor.
✓	Lekmiljön är så pass stor och varierad att det finns goda möjligheter för barn att hitta "egna platser" där eventuella konstruktioner och utsmyckningar har chans att få finnas kvar en viss tid.

Upptäcka

5.1 Biologisk mångfald	Lekmiljön har en varierad och rik naturmiljö. Det finns en stor variation av träd, buskar, gräs och blommor.
✓	Det finns gott om blommande och bärande träd, buskar och örter i lekmiljön som skapar förutsättningar för ett rikt insekts- och fågelliv.
2 diken	Det finns naturliga vattenmiljöer i lekmiljön som ger goda chanser att få se t.ex. groddjur, trolsländor eller andra insekter.
✓	Det finns småbiotoper i lekmiljön som ger goda chanser att få se t.ex. ödlor och olika sorters insekter. Som t.ex. stenrösen, murar, förmultnande stockar, sandbackar mm.
Nej.	Det finns installationer som kan förväntas dra till sig olika sorters djur, som t.ex. fågelholkar och insektshotell.
5.2 Föränderlig miljö	Lekmiljön är föränderlig. Både på så sätt att själva miljön förändras vid olika årstider och väder, och genom att lekmiljöerna är flexibla och möjliga att förändra och påverka.
✓	Det finns lekredskap eller lekmiljöer som är möjliga att interagera med och påverka.
Ej för vattenlek	Lekmiljön är designad för att ge olika lekmöjligheter vid t.ex. olika väder eller årstider. Det kan t.ex. finnas anläggningar som fördröjer regnvatten och ger möjlighet till vattenlek eller lek med is.
✓	Vegetationen i lekmiljön bidrar till årstidsskiftningar och till att lekmiljön upplevs och ger olika lekmöjligheter under årets olika årstider.
5.3 Sinnesupplevelser – smaka och lukta	I lekmiljön finns det träd, buskar och örter med olika bär, frukter och luktande blad som går att plocka, smaka och lukta på.
✓	Det finns ett flertal bärbuskar eller fruktträd som är tillgängliga att plocka ifrån.
Fruktträd 4 buskar + gott om blommor ✓	Det finns kryddväxter, örter med ätliga blommor eller motsvarande som är möjliga att plocka, lukta och smaka på.
5.4 Sinnesupplevelser – känna med händer och fötter	I lekmiljön finns olika platser med olika markmaterial och tillgång till lösa material med olika konsistens och känsla.
Ej berg.	Den naturliga miljön har olika markunderlag med omväxlande gräs, berg, bar jord.
Nej.	Lekmiljön har tillförts ytterligare variation i markunderlag som trädäck, grus eller olika sorters stenläggning.
Nej.	Det finns tillgång till vatten som kan användas i leken och blandas med t.ex. sand och jord till olika konsistens.
✓	Det finns tillgång till växter med blad eller frön som t.ex. är särskilt mjuka, hårda eller luddiga.
5.5 Sinnesupplevelser - ljud	Det finns lekredskap eller naturliga element som gör det möjligt att experimentera med ljud på olika sätt.
Svagt	Det finns förutsättningar för att skapa olika slagljud, trumma eller liknande.
Svagt.	Det finns förutsättningar för att skapa olika blåsljud.

— Nej.	Det finns enkla "telefoner" – rör att prata genom på visst avstånd eller liknande.
— Nej.	Det finns tillgång till digitalt ljud, t.ex. högtalare att använda för att spela musik.
5.6 Utforska och experimentera	Lekmiljön inbjuder till att utforska och experimentera med olika material, miljöer och lekredskap.
Nej.	Det finns möjlighet att leka med sand, jord och vatten och att blanda dessa på olika sätt.
✓	Det finns naturmiljöer där det kan förväntas finnas olika typer av djur att upptäcka, t.ex. vattenmiljöer, fuktiga jordmiljöer mm.
— Nej.	Det finns lekredskap som särskilt är tänkta användas för att utforska olika naturvetenskapliga fenomen, t.ex. tyngdkraft, ljus eller vikt.
5.7 Äventyr	Lekmiljön och omgivningarna skapar möjligheter för åtminstone yngre barn att uppleva äventyr.
✓	Lekmiljön ligger i anslutning till naturmiljöer som för barn kan upplevas som en vild miljö.
✓	Lekmiljön innehåller klätterträd, stora stenblock, grov död ved eller andra element som kan vara särskilt fantasieggande som kanske kan upplevas som en magisk miljö.
✓	Stigar leder in i naturmiljön och lockar leken att fortsätta i denna.